

ЗАТВЕРДЖЕНО:

Наказ Міністерства енергетики
та захисту довкілля України
від _____ № _____

МЕТОДИЧНІ РЕКОМЕНДАЦІЇ
з розробки звіту з оцінки впливу на довкілля
в галузі лісового господарства

Зміст

Вступ.....	5
I Сфера застосування.....	5
II Посилання на нормативно-правові акти і нормативні документи.....	5
III Терміни та визначення понять.....	9
IV Загальні положення.....	13
IV-1 Визначення часу проведення процедури ОВД при плануванні лісгосподарської діяльності.....	14
IV-2 Обмеження в оприлюдненні відомостей про об'єкти Червоної книги України.....	16
IV-3 Етапи підготовки Звіту.....	16
IV-4 Складання звіту з ОВД, структура розділів і вимоги до змісту.....	17
V Зміст розділів Звіту і рекомендації до їх наповнення.....	18
Розділ 1. Опис планованої діяльності	18
1.1. Опис місця провадження планованої діяльності.....	19
1.2. Цілі планованої діяльності.....	21
1.3. Опис характеристик діяльності протягом виконання підготовчих і будівельних робіт.....	21
1.4. Опис основних характеристик планованої діяльності (зокрема виробничих процесів), виду і кількості матеріалів та природних ресурсів, які планується використовувати.....	22
1.5. Оцінка за видами та кількістю очікуваних відходів, викидів (скидів), забруднення води, повітря, ґрунту та надр, шумового, вібраційного, світлового, теплового та радіаційного забруднення, а також випромінення, які виникають у результаті виконання підготовчих і будівельних робіт та провадження планованої діяльності.....	26
1.5.1. Відходи.....	26
1.5.2. Викиди в атмосферне повітря.....	28
1.5.3. Шумове забруднення.....	28
Розділ 2. Опис виправданих альтернатив.....	29
Розділ 3. Опис поточного стану довкілля (базового сценарію) та опис його ймовірної зміни без здійснення планованої діяльності.....	31
Розділ 4. Опис факторів довкілля, які ймовірно зазнають впливу з боку планованої діяльності та її альтернативних варіантів.....	42
4.1. Земельні угіддя і ґрунти.....	42
4.2. Води.....	44
4.3. Надра.....	45
4.4. Ландшафт.....	45
4.5. Фауна, флора, біорізноманіття.....	46
4.6. Здоров'я населення.....	47
4.7. Соціально-економічні умови	47

4.8. Матеріальні об'єкти.....	47
Розділ 5. Опис і оцінка можливого впливу на довкілля планованої діяльності..	48
5.1. Вплив на поверхневі води.....	50
5.2. Вплив на земельні угіддя і ґрунти.....	51
5.3. Вплив на фауну, флору, біорізноманіття.....	51
5.4. Вплив на соціально-економічні умови.....	54
5.5. Вплив на здоров'я населення.....	54
5.6. Вплив на атмосферне повітря.....	54
5.7. Вплив на ландшафти.....	54
5.8. Оцінка кумулятивного впливу.....	55
5.9. Показники-індикатори впливу.....	57
Розділ 6. Опис методів прогнозування, що використовувалися для оцінки впливів на довкілля, та припущень, покладених в основу такого прогнозування, а також використовувані дані про стан довкілля.....	60
6.1. Методи прогнозування.....	60
6.2. Спеціальні методи.....	61
6.3. Використовувані дані про стан довкілля.....	64
Розділ 7. Опис передбачених заходів, спрямованих на запобігання, відвернення, уникнення, зменшення, усунення значного негативного впливу на довкілля, компенсаційних заходів.....	68
7.1. Компенсаційні заходи.....	75
Розділ 8. Опис очікуваного значного негативного впливу діяльності на довкілля, зумовленого вразливістю проекту до ризиків надзвичайних ситуацій, заходів запобігання чи пом'якшення впливу надзвичайних ситуацій на довкілля та заходів реагування на надзвичайні ситуації.....	76
Розділ 9. Визначення усіх труднощів (технічних недоліків, відсутності достатніх технічних засобів або знань), виявлених у процесі підготовки звіту з оцінки впливу на довкілля.....	77
Розділ 10. Зауваження та пропозиції громадськості.....	77
Розділ 11. Стислий зміст програм моніторингу та контролю щодо впливу на довкілля під час провадження планованої діяльності, планів післяпроектного моніторингу.....	77
11.1. Післяпроектний моніторинг.....	77
11.2. Програма моніторингу та контролю щодо впливу на довкілля під час провадження планованої діяльності.....	79
Розділ 12. Резюме нетехнічного характеру інформації, розраховане на широку аудиторію.....	84
Розділ 13. Список посилань із зазначенням джерел, що використовуються для описів та оцінок, що містяться у звіті з оцінки впливу на довкілля.....	84
VI Рекомендований зміст додатків до Звіту.....	86
VII Особливості оцінки впливу на довкілля та змісту звіту з ОВД для планованої діяльності, що стосується Лісорозведення.....	88

Визначення часу проведення процедури ОВД.....	88
Особливості змісту розділів Звіту.....	89
Розділ 1. Опис планованої діяльності.....	89
1.1. Опис місця провадження планованої діяльності.....	89
1.2. Цілі планованої діяльності.....	90
1.3. Опис характеристик діяльності протягом виконання підготовчих і будівельних робіт.....	90
1.4. Опис основних характеристик планованої діяльності.....	90
Розділ 2. Опис виправданих альтернатив.....	91
Розділ 3. Опис поточного стану довкілля (базового сценарію) та опис його ймовірної зміни без здійснення планованої діяльності.....	92
Розділ 4. Опис факторів довкілля, які ймовірно зазнають впливу з боку планованої діяльності та її альтернативних варіантів.....	93
Розділ 5. Опис і оцінка можливого впливу на довкілля планованої діяльності.....	94
Додаток 1	96
Додаток 2.....	100
Додаток 3	103
Додаток 4	103
Додаток 5	104
Додаток 6	104
Додаток 7	105
Додаток 8	106
Додаток 9	107

ВСТУП

Методичні рекомендації з розробки звіту з оцінки впливу на довкілля планованої діяльності в галузі лісового господарства (далі – Методичні рекомендації) рекомендуються для використання суб'єктами господарювання в галузі лісового господарства, розробниками (виконавцями) звіту з оцінки впливу на довкілля (далі – Звіт), центральними і місцевими органами виконавчої влади, органами місцевого самоврядування, спеціалістами, що залучаються до консультацій та експертних комісій, а також представниками громадськості, в тому числі територіальних громад, які беруть участь у процедурі оцінки впливу на довкілля.

Методичні рекомендації розроблені на виконання частини дев'ятої статті 6 Закону України «Про оцінку впливу на довкілля» (далі – Закон).

І СФЕРА ЗАСТОСУВАННЯ

Оцінці впливу на довкілля (далі – ОВД), відповідно до частин другої і третьої статті 3 Закону, підлягають наступні види планованої діяльності у галузі лісового господарства:

- 1) усі суцільні та поступові рубки головного користування та суцільні санітарні рубки на площі понад 1 гектар; усі суцільні санітарні рубки на територіях та об'єктах природно-заповідного фонду (далі – ПЗФ);
- 2) лісогосподарське освоєння на територіях площею 20 га і більше або на територіях та об'єктах ПЗФ чи в їхніх охоронних зонах на площі 5 га і більше;
- 3) Насадження лісу (крім лісовідновлювальних робіт) на площах понад 20 га або на територіях та об'єктах ПЗФ чи в їхніх охоронних зонах на площі 5 га і більше;
- 4) Зміна цільового призначення земель сільськогосподарського призначення (якщо нове призначення відноситься хоча б до одного виду діяльності у галузі лісового господарства, зазначеного у частинах другій та третій статті 3 Закону).

У даних Методичних рекомендаціях розглядається оцінка впливу на довкілля щодо планованої діяльності, зазначеної у пунктах 1-3, що вище.

II ПОСИЛАННЯ НА НОРМАТИВНО-ПРАВОВІ АКТИ І НОРМАТИВНІ ДОКУМЕНТИ

Міжнародні договори:

Конвенція про водно-болотні угіддя, що мають міжнародне значення головним чином як середовище існування водоплавних птахів (далі – Рамсарська Конвенція) (Закон України № 437/96-ВР від 29.10.96)

Конвенція про охорону біологічного різноманіття від 1992 року (Закон України про ратифікацію №257/94-ВР від 29.11.94)

Конвенція про охорону дикої флори та фауни і природних середовищ існування в Європі (далі – Бернська Конвенція) (Закон України №436/96-ВР від 29.10.96), а також Резолюція №6 (1998) і Резолюція №4 (1996) Постійного комітету Бернської Конвенції

Кодекси України:

Водний кодекс України (№213/95-ВР від 06.06.95)

Земельний кодекс України (№ 2768-III від 25.10.2001)

Лісовий кодекс України (№3852-XII від 21.01.94)

Закони України:

«Про дозвільну систему у сфері господарської діяльності» (№ 2806-IV від 06.09.2005)

«Про заборону на проведення суцільних рубок у гірських ялицево-букових лісах Карпатського регіону» (№ 1436-III від 10.02.2000)

«Про охорону навколишнього природного середовища» (№ 1264-XII від 25.06.1991)

«Про природно-заповідний фонд України» (№ 2456-XII від 16.06.1992)

«Про охорону атмосферного повітря» (№ 2707-XII від 16.10.1992)

«Про відходи» (187/98-ВР від 05.03.1998)

«Про рослинний світ» (№ 591-XIV від 09.04.1999)

«Про охорону культурної спадщини» (№ 1805-III від 08.06.2000)

«Про тваринний світ» (№ 2894-III від 13.12.2001)

«Про Червону книгу України» (№ 3055-III від 07.02.2002)

«Про охорону земель» (№ 962-IV від 19.06.2003)

«Про екологічну мережу України» (№ 1864-IV від 24.06.2004)

«Про оцінку впливу на довкілля» (№ 2059-VIII від 23.05.2017)

«Про наукову і науково-технічну експертизу» (№ 51/95-ВР від 10.02.1995)

Інші нормативно-правові акти у галузі лісового господарства:

Порядок поділу лісів на категорії та виділення особливо захисних лісових ділянок, затверджений постановою Кабінету Міністрів України від 16 травня 2007 р. №733 (далі – Порядок №733)

Порядок спеціального використання лісових ресурсів, затверджений постановою Кабінету Міністрів України від 23 травня 2007 р. №761 (далі – Порядок №761)

Правила використання корисних властивостей лісів, затверджені наказом Міністерства аграрної політики та продовольства України 14.08.2012 №502, зареєстровано в Міністерстві юстиції України 5 вересня 2012 р. за № 1536/21848 (далі – Правила №502)

Правила пожежної безпеки в лісах України, затверджені наказом Держкомлісгоспу України 27.12.2004 №278, зареєстровано в Міністерстві юстиції України 24 березня 2005 р. за №328/10608 (далі – Правила №278)

Правила рубок головного користування у гірських лісах Карпат, затверджені постановою Кабінету Міністрів України від 22 жовтня 2008 р. №929 (далі – Правила №929)

Правила рубок головного користування, затверджені наказом Державного комітету лісового господарства України 23.12.2009 №364, зареєстровано в Міністерстві юстиції України 26 січня 2010 р. за №85/17380 (далі – Правила №364)

Правила відтворення лісів, затверджені постановою Кабінету Міністрів України від 1 березня 2007 р. №303 (далі – Правила №303)

Санітарні правила в лісах України, затверджені постановою Кабінету Міністрів України від 27 липня 1995 р. №555 (далі – Правила №555)

Інші нормативно-правові акти:

Вимоги до перевірки конструкції та технічного стану колісного транспортного засобу, затверджені наказом Мінінфраструктури України від 26.11.2012 № 710, зареєстровано в Міністерстві юстиції України 25 грудня 2012 р. за № 2169/22481

Жовтий та Зелений переліки відходів, затверджені постановою Кабінету Міністрів України від 13 липня 2000 р. №1120

Інструкція щодо заповнення типової форми первинної облікової документації №1-ВТ "Облік відходів та пакувальних матеріалів і тари, затверджена наказ Мінприроди від 07.07.2008 №342, зареєстровано в Міністерстві юстиції України 9 вересня 2008 р. за №824/15515

Критерії визначення розширень і змін діяльності та об'єктів, які не підлягають оцінці впливу на довкілля, затверджені постановою Кабінету Міністрів України від 13.12.2017 №1010

Межі районів річкових басейнів, суббасейнів та водогосподарських ділянок, затверджено наказом Міністерства екології та природних ресурсів України 03.03.2017 №103, зареєстровано в Міністерстві юстиції України 29 березня 2017 р. за №421/30289

Методика визначення належності лісових територій до пралісів, квазіпралісів і природних лісів, затверджена наказом Міністерства екології та природних ресурсів України 18 травня 2018 року №161, зареєстровано в Міністерстві юстиції України 11 червня 2018 р. за №707/32159 (далі – Методика №161)

Методика віднесення масиву поверхневих вод до одного з класів екологічного та хімічного станів масиву поверхневих вод, а також віднесення штучного або істотно зміненого масиву поверхневих вод до одного з класів екологічного потенціалу штучного або істотно зміненого масиву поверхневих вод, затверджена наказом Міністерства екології та природних ресурсів України від 14 січня 2019 року №5, зареєстровано в Міністерстві юстиції України 05 лютого 2019 р. за № 127/33098 (далі – Методика №5)

Методика визначення масивів поверхневих та підземних вод, затверджена наказом Міністерства екології та природних ресурсів України 14 січня 2019 року №4, зареєстровано в Міністерстві юстиції України 22 березня 2019 р. за №287/33258 (далі – Методика №4)

Перелік небезпечних властивостей, затверджений наказом Міністерства екології та природних ресурсів України 16.10.2000 №165, зареєстровано в Міністерстві юстиції України 2 листопада 2000 р. за №770/4991

Положення про контроль за транскордонними перевезеннями небезпечних відходів та їх утилізацією/видаленням, затверджене постановою Кабінету Міністрів України від 13 липня 2000 р. №1120

Положення про моніторинг земель, затверджене постановою Кабінету Міністрів України від 20 серпня 1993 р. № 661

Положення про державну систему моніторингу довкілля, затверджене постановою Кабінету Міністрів України від 30.03.1998 р. №391 (далі – Положення №391)

Порядок визначення величин фонових концентрацій забруднювальних речовин в атмосферному повітрі, затверджений наказом Мінприроди від 30.07.2001 №286, зареєстровано в Міністерстві юстиції України 15 серпня 2001 р. за № 700/5891 (далі – Порядок №286)

Порядок здійснення державного моніторингу вод, затверджений постановою Кабінету Міністрів України від 19 вересня 2018 р. №758 (далі – Порядок №758)

Порядок визначення розмірів і меж водоохоронних зон та режим ведення господарської діяльності в них, затверджений постановою Кабінету Міністрів України від 8 травня 1996 р. №486 (далі – Порядок №486)

Порядок передачі документації для надання висновку з оцінки впливу на довкілля та фінансування оцінки впливу на довкілля, затверджений постановою Кабінету Міністрів України від 13 грудня 2017 р. №1026

Порядок розроблення плану управління річковим басейном, затверджений постановою Кабінету Міністрів України від 18 травня 2017 р. №336

Правовий режим зон санітарної охорони водних об'єктів, затверджено постановою Кабінету Міністрів України від 18 грудня 1998 р. №2024

Нормативні документи:

ДБН А.2.1-1-2014 Інженерні вишукування для будівництва

ДБН В.1.1-24:2009 Захист від небезпечних геологічних процесів. Основні положення проектування

ДБН В.1.1-46:2017 Інженерний захист територій, будівель і споруд від зсувів та обвалів. Основні положення

ДСТУ 4276:2004 Норми і методи вимірювань димності відпрацьованих газів автомобілів з дизелями або газодизелями

ДСТУ 4277:2004 Норми і методи вимірювань вмісту оксиду вуглецю та вуглеводнів у відпрацьованих газах автомобілів з двигунами, що працюють на бензині або газовому паливі

ІІІ ТЕРМІНИ ТА ВИЗНАЧЕННЯ ПОНЯТЬ

У цих Методичних рекомендаціях наведені нижче терміни вживаються в такому значенні:

Біологічне різноманіття (далі – біорізноманіття) – термін вживається у визначенні Конвенції про охорону біологічного різноманіття від 1992 року, ратифікованої Законом №257/94-ВР від 29.11.94.

Вид-домінант - вид рослин, який переважає за чисельністю та масою в лісовому рослинному угрупованні.

Вид-едифікатор – провідний (домінантний) вид рослин, що в значній мірі визначає будову лісового рослинного угруповання і склад інших видів рослин в угрупованні. До едифікаторів звичайно належать усі головні лісоутворюючі породи.

Інвазійний (інвазивний) вид – немісцевий вид рослин, грибів або тварин зі значною здатністю до експансії, які розповсюджуються природним шляхом або за допомогою людини й становлять значну загрозу для флори й фауни певних екосистем, конкуруючи з автохтонними (місцевими) видами за екологічні ніші, а також спричиняючи загибель місцевих видів.

Індикатор стану довкілля – показник, властивість, явище або об'єкт, що свідчить про зміни у довкіллі або в окремому факторі довкілля та використовується для оцінки величини впливу планованої діяльності на довкілля.

Лісова плантація – штучне рослинне угруповання, що вирощується під керуванням людини для одержання окремих сортиментів деревини у більшій кількості та в максимально короткі терміни, порівняно з лісовими культурами, вирощуваними за традиційною технологією.

Територія Смарагдової мережі - спеціальна територія для збереження біорізноманіття, організована (визначена) відповідно до Конвенції про охорону дикої флори та фауни і природних середовищ існування в Європі (Бернської Конвенції). Такі території значно сприяють збереженню видів рослин і тварин, включених до додатків Конвенції та до її Резолюції №6 (1998), а також природних оселищ (біотопів) з додатку 1 Резолюції №4 (1996) до Бернської конвенції, містять видатні зразки певних природних оселищ (біотопів) або їх комплексів, є важливим місцем для одного або декількох мігруючих видів.

Планована діяльність - в даних Методичних рекомендаціях такі види діяльності у галузі лісового господарства і лісівництва, що, відповідно до Закону, підлягають оцінці впливу на довкілля, а саме: усі суцільні та поступові рубки головного користування та суцільні санітарні рубки на площі понад 1 гектар; усі суцільні санітарні рубки на територіях та об'єктах природно-заповідного фонду; лісогосподарське освоєння на територіях площею 20 гектарів і більше або на територіях та об'єктах природно-заповідного фонду чи в їх охоронних зонах на площі 5 гектарів і більше; насадження лісу (крім лісовідновлювальних робіт) на площі понад 20 гектарів або на територіях та об'єктах природно-заповідного фонду чи в їх охоронних зонах на площі 5 гектарів і більше; зміна цільового призначення земель сільськогосподарського призначення (якщо нове призначення відноситься хоча б до одного виду діяльності у галузі лісового господарства, зазначеного у частинах другій та третій статті 3 Закону).

Природне оселище (біотоп) – ділянка суші чи водного простору природного або напівприродного походження, яка визначається за абіотичними та біотичними характеристиками. Також вживається тут як синонім терміну «природне середовище існування», що стосується предмету Конвенції про охорону дикої флори, фауни та природних середовищ існування у Європі (Бернської Конвенції).

Рослинне угруповання – сукупність видів рослин, що зростають разом в межах певної ділянки та перебувають у тісній взаємодії як між собою, так і з умовами довкілля.

Середовище існування видів дикої флори та фауни – територія, що визначається особливими абіотичними та біотичними чинниками, у межах якої види природної фауни і флори оселяються на будь-якому етапі свого життєвого циклу.

Інші терміни вживаються у значеннях, встановлених Законом України «Про оцінку впливу на довкілля» та іншим чинним законодавством.

Суб'єктами оцінки впливу планованої діяльності у галузі лісового господарства і лісівництва на довкілля є:

Суб'єкти ОВД	Повноваження, права і обов'язки
суб'єкт господарювання, а також орган державної влади, орган місцевого самоврядування, що є замовником планованої діяльності і прирівнюється до суб'єкта господарювання	Відповідно до частини третьої статті 4 Закону, подає Повідомлення про плановану діяльність, яка підлягає оцінці впливу на довкілля, оголошення про початок громадського обговорення; взаємодіє з уповноваженим органом самостійно або через уповноважену особу (стаття 5 Закону); готує звіт з оцінки впливу на довкілля (стаття 6); оприлюднює висновок з оцінки впливу на довкілля та рішення про провадження планованої діяльності (частина четверта статті 4); забезпечує здійснення післяпроектного моніторингу, узгоджує з уповноваженим органом вжиття додаткових заходів і дій із запобігання, уникнення, зменшення (пом'якшення), усунення, обмеження впливу господарської діяльності на довкілля (стаття 13); у разі здійснення оцінки транскордонного впливу на довкілля, відповідно до частини восьмої статті 14 Закону, - забезпечує підготовку та переклад проекту оповіщення зачеплених держав, звіту з оцінки впливу на довкілля іноземною мовою (мовами) та іншої необхідної документації, що визначаються у кожному конкретному випадку.
уповноважений центральний орган, уповноважені територіальні органи	оприлюднює усі документи та інформацію, пов'язані з процедурою оцінки впливу на довкілля щодо окремого суб'єкта господарювання (статті 4, 8, частина сьома статті 9 Закону); забезпечує розміщення і доступ до документації у місцях, доступних для громадськості у приміщеннях уповноваженого органу або органу місцевого самоврядування, а також доступ громадськості до всієї інформації, що стосується процесу прийняття висновку; надає суб'єкту господарювання умови щодо обсягу досліджень та рівня деталізації інформації, що підлягає включенню до звіту з оцінки впливу на довкілля, а також копії зауважень і пропозицій від громадськості (частина восьма статті 5); забезпечує громадське обговорення у процесі

	здійснення оцінки впливу на довкілля, розглядає усі зауваження і пропозиції від громадськості, отримані в ході громадського обговорення планованої діяльності, забезпечує підготовку звіту про громадське обговорення (стаття 7 Закону); видає висновок з оцінки впливу на довкілля (стаття 9); може утворювати експертні комісії з оцінки впливу на довкілля (стаття 10). Уповноважений центральний орган: надсилає копії документів до центрального органу виконавчої влади, що реалізує державну політику у сфері управління зоною відчуження і зоною безумовного (обов'язкового) відселення (частина четверта статті 5 Закону); надсилає копії документів до уповноваженого територіального органу за місцем провадження діяльності (частина четверта статті 5); приймає рішення про здійснення оцінки транскордонного впливу на довкілля, оповіщає зачеплену державу, забезпечує оцінку транскордонного впливу на довкілля за процедурою держави походження (щодо планованої діяльності, яка буде здійснюватися на території України) або участь України в оцінці транскордонного впливу на довкілля за процедурою зачепленої держави (щодо планованої діяльності, яка здійснюватиметься на території іноземної держави) (стаття 14).
центральный орган виконавчої влади, що реалізує державну політику у сфері управління зоною відчуження і зоною безумовного (обов'язкового) відселення	надає свої зауваження та пропозиції з приводу планованої діяльності, обсягу досліджень та рівня деталізації інформації, що підлягає включенню до звіту з оцінки впливу на довкілля, щодо планованої діяльності, яка стосується зони відчуження або зони безумовного (обов'язкового) відселення території, що зазнала радіоактивного забруднення внаслідок Чорнобильської катастрофи (частина четверта статті 5 Закону).
громадськість	надає зауваження і пропозиції до планованої діяльності, обсягу досліджень та рівня деталізації інформації, що підлягає включенню до звіту з оцінки впливу на довкілля (частина сьома статті 5 та стаття 7 Закону); бере участь у

	громадському обговоренні у процесі здійснення оцінки впливу на довкілля, включаючи, відповідно до статті 14, здійснення оцінки транскордонного впливу.
зачеплена держава	у випадку здійснення оцінки транскордонного впливу на довкілля, встановлює процедуру такої оцінки (стаття 14 Закону); повідомляє державу походження про своє бажання/ небажання взяти участь у транскордонних консультаціях, бере участь у консультаціях з державою походження, спільно з уповноваженим центральним органом держави походження забезпечує громадське обговорення громадськістю цієї держави планованої діяльності та звіту з оцінки впливу на довкілля.
держава походження	подає зачепленій державі оповіщення про плановану діяльність, яка потребує оцінки транскордонного впливу на довкілля (стаття 14 Закону); визначає строк, що надається зачепленій державі для надання відповіді щодо участі в оцінці транскордонного впливу на довкілля; забезпечує оцінку транскордонного впливу на довкілля за процедурою держави походження; проводить консультації із зачепленими державами щодо наданих матеріалів оцінки транскордонного впливу на довкілля.

IV ЗАГАЛЬНІ ПОЛОЖЕННЯ

В ОВД використовують науково достовірні та економічно ефективні методи і методики збору та аналізу даних, адекватні зачепленим факторам довкілля. Інформацію у Звіті представляють в такому обсязі і у такий спосіб, що дозволять громадськості (в т.ч. зачепленим територіальним громадам) та органам влади прийняти усвідомлене рішення.

Для ОВД та розробки Звіту проводять консультації з фахівцями в галузях біології, екології, ґрунтознавства, гідрології, лісового господарства, картографії і топографії тощо, залучають їх до досліджень, експертних оцінок і наукового прогнозування, розробки програми моніторингу і здійснення моніторингу.

Згідно із Законом, загальна тривалість процедури ОВД, без врахування часу на підготовку звіту з ОВД, складає в середньому 90... 105 робочих днів, або 3,5 – 4,5 місяці.

Забороняється розпочинати рубки або будь-які підготовчі роботи без оцінки впливу на довкілля та отримання рішення про провадження планованої діяльності.

IV-1 Визначення часу проведення процедури ОВД при плануванні лісогосподарської діяльності

Відповідно до статті 69 Лісового кодексу України, спеціальним дозволом на заготівлю деревини в порядку рубок головного користування на виділеній лісовій ділянці є лісорубний квиток. Видача лісорубного квитка здійснюється відповідно до Порядку №761 (щодо спеціального використання лісових ресурсів) та (як документ дозвільного характеру) – відповідно до Закону України "Про дозвільну систему у сфері господарської діяльності". Передумовою для видачі лісорубного квитка на види планованої діяльності, передбачені у пункті 21 частини другої статті 3 Закону України "Про оцінку впливу на довкілля", є висновок з ОВД, що визначає допустимість провадження такої діяльності. Результати ОВД мають бути враховані при прийнятті рішення, і можуть бути підставою для прийняття рішення про відмову у видачі спеціального дозволу, як передбачено статтею 69 Лісового кодексу України.

Щоб скоротити кількість процедур ОВД для отримання кожного лісорубного квитка, зменшити адміністративне навантаження і забезпечити проведення ОВД на тому етапі, коли ще розглядаються альтернативи лісогосподарських заходів, рекомендується проводити ОВД до погодження і затвердження матеріалів лісовпорядкування, розрахункової лісосіки або плану заходів з поліпшення санітарного стану лісів. Це дозволить в подальшому а) претендувати на отримання лісорубних квитків на лісогосподарські заходи, що передбачені відповідними матеріалами, і б) врахувати екологічні умови провадження діяльності, визначені у висновку з ОВД, у лісогосподарській документації.

З цих підстав, а також враховуючи перехідний період від часу введення в дію Закону до завершення чинності діючих матеріалів лісовпорядкування у значної кількості підприємств лісового господарства, рекомендується здійснювати ОВД на таких етапах:

- 1) До прийняття рішення про затвердження матеріалів лісовпорядкування, якими запроектовано суцільні та поступові рубки головного користування та суцільні санітарні рубки на площі понад 1 гектар. При цьому рекомендується подавати повідомлення про плановану діяльність перед першою лісовпорядною нарадою (рис.1). Отримані зауваження і пропозиції до обсягу досліджень та рівня деталізації інформації враховують під час планування і проведення польових лісовпорядних робіт. Пізніше матеріали лісовпорядкування приводять у відповідність з отриманим висновком з ОВД і затверджують другою лісовпорядною нарадою. Таким чином, можна попередити розбіжності і конфлікти між

висновком з ОВД та планованою діяльністю, передбаченою матеріалами лісовпорядкування.

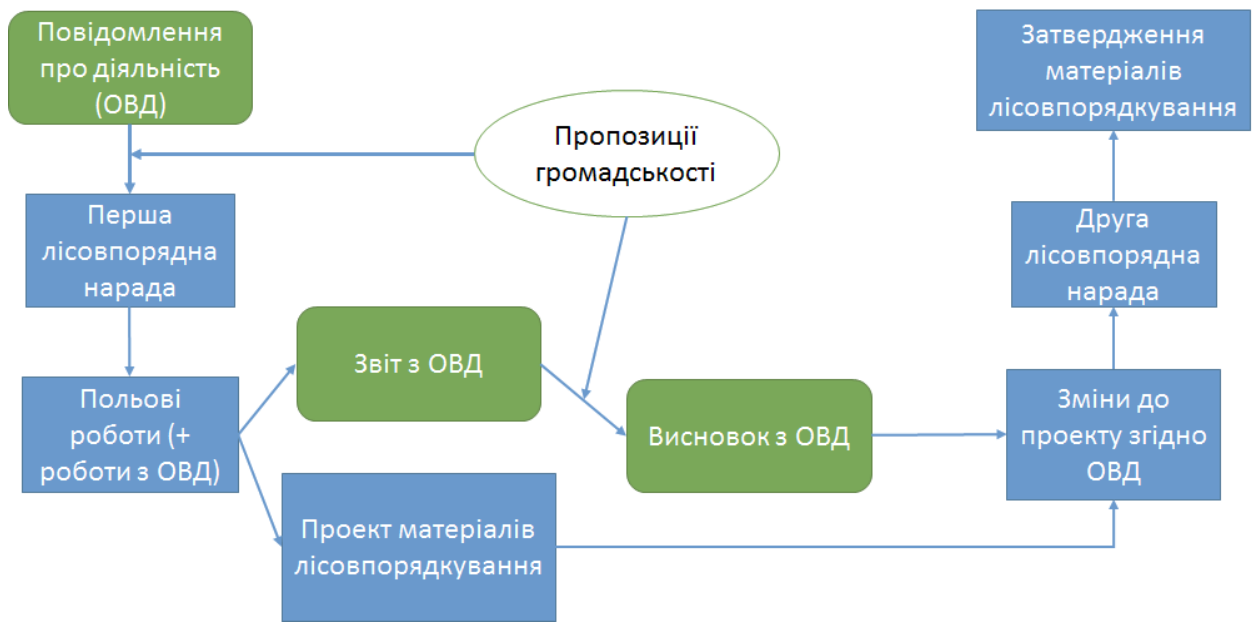


Рисунок 1. Здійснення процедури ОВД до прийняття рішення про затвердження матеріалів лісовпорядкування.

- 2) До прийняття рішення про затвердження розрахункової лісосіки у разі, якщо матеріали лісовпорядкування були затверджені до введення в дію Закону, або у разі перегляду розрахункової лісосіки.
- 3) До прийняття рішення про погодження переліку заходів з поліпшення санітарного стану лісів, як це передбачено пунктом 5 Правил №555 (щодо санітарних правил в лісах України).
- 4) У випадку, коли матеріали лісовпорядкування, а також розрахункова лісосіка, якими запроектовані суцільні та поступові рубки головного користування та суцільні санітарні рубки, були затверджені до введення в дію Закону, ОВД проводиться на ті таксаційні виділи з фонду рубок головного користування, для яких ще не були видані лісорубні квитки або не прийнято рішення про видачу лісорубних квитків.

Якщо виникла необхідність у змінах під час провадження лісогосподарської діяльності, суб'єкт господарювання самостійно визначає необхідність здійснення ОВД, на підставі Критеріїв визначення розширень і змін діяльності та об'єктів, які не підлягають оцінці впливу на довкілля, затверджених постановою Кабінету Міністрів України від 13.12.2017 №1010.

Продовження строку дії лісорубних квитків (за відсутності змін у діяльності, а саме: розширень, збільшення обсягів рубок, тощо) здійснюється з урахуванням положень частини другої статті 17 Закону та Критеріїв визначення розширень і змін діяльності та об'єктів, які не підлягають оцінці впливу на

довкілля, затверджених постановою Кабінету Міністрів України від 13.12.2017 №1010.

IV-2 Обмеження в оприлюдненні відомостей про об'єкти Червоної книги України

Згідно з частиною п'ятою статті 12 Закону України «Про Червону книгу України», не допускається оприлюднення відомостей про точне місце перебування (зростання) об'єктів Червоної книги України та інших відомостей про них, якщо це може призвести до погіршення умов охорони та відтворення цих об'єктів. У зв'язку з цим до відомостей про місця перебування тварин Червоної книги, що є об'єктами незаконного полювання або торгівлі, та про місця зростання рослин Червоної книги України, що є об'єктами незаконного вилучення з природи для комерційних чи інших утилітарних цілей, застосовуються положення частини восьмої статті 4 Закону «Про оцінку впливу на довкілля» та пунктів 9 і 18 Порядку передачі документації для надання висновку з оцінки впливу на довкілля та фінансування оцінки впливу на довкілля, затвердженого постановою Кабінету Міністрів України від 13 грудня 2017 р. №1026.

IV-3 Етапи підготовки Звіту

- 1) Попередній аналіз зачепленої території, об'єктів і факторів її довкілля рекомендується організувати ще до початку процедури ОВД. Виходячи з аналізу, складають перелік очікуваних значних впливів, специфічних як для території, так і для проекту планованої діяльності. Організують попереднє планування методів збору та аналізу інформації, вибір джерел інформації та фахівців, що будуть залучені до досліджень.
- 2) На початку процедури ОВД визначають необхідний обсяг досліджень та рівень деталізації інформації про плановану діяльність та її альтернативи, про поточний стан довкілля і його окремих факторів (компонентів), а також про очікувані впливи. З цією метою збирають зауваження і пропозиції від громадськості або уповноваженого органу з цього приводу. Здійснюють остаточний вибір джерел інформації та залучених фахівців, методів і методик виконання досліджень.
- 3) Проводять дослідження за кожним окремим фактором довкілля (у розумінні та в обсязі факторів довкілля, як встановлено пунктом 4 частини другої статті 6 Закону), визначають виправдані альтернативи провадження планованої діяльності, розробляють план заходів, програму моніторингу та контролю щодо впливу на довкілля під час провадження планованої діяльності. Складають Звіт.

Визначення обсягу досліджень та рівня деталізації інформації, що підлягає включенню до звіту з оцінки впливу планованої діяльності на довкілля

Суб'єкт господарювання має можливість одночасно з повідомленням про плановану діяльність подати до уповноваженого органу вимогу про надання умов щодо обсягу досліджень та рівня деталізації інформації, що підлягає включенню до звіту з оцінки впливу на довкілля. Це дозволяє ще до підготовки звіту з'ясувати необхідний рівень деталізації відомостей про землі, водні об'єкти, біорізноманіття та природні ландшафти тощо. Разом з тим, надання умов щодо обсягу досліджень та рівня деталізації інформації, що підлягає включенню до Звіту, не позбавляє уповноважені органи або громадськість в подальшому, після оприлюднення Звіту та в процесі його громадського обговорення, можливості висувати додаткові зауваження і пропозиції надати більше відомостей або провести додаткові дослідження.

IV-4 Складання звіту з ОВД, структура розділів і вимоги до змісту

Структурні частини Звіту визначені статтею 6 Закону.

Відповідно до частини восьмої вище зазначеної статті, звіт з оцінки впливу на довкілля підписується всіма його авторами (виконавцями), із зазначенням їхньої кваліфікації; при цьому вказуються прізвище, ім'я, по-батькові, кваліфікація (у тлумаченні цього терміну згідно із Законом України “Про освіту”), також можуть бути зазначені місце роботи і посада.

Назва Звіту включає:

- назву виду планованої діяльності, у відповідності до переліку видів планованої діяльності та об'єктів, визначених частиною другою і третьою статті 3 Закону;
- загальну площу планованої діяльності;
- інформацію про належність до територій та об'єктів природно-заповідного фонду або їхніх охоронних зон;
- адміністративну область і район планованої діяльності.

Приклади оформлення назви Звіту:

ЗВІТ З ОЦІНКИ ВПЛИВУ НА ДОВКІЛЛЯ
суцільні і поступові рубки головного користування – площа 107 га,
і суцільні санітарні рубки - площа 40 га
(землі не належать до територій/ об'єктів природно-заповідного фонду або їхніх
охоронних зон)
Черкаська область, Канівський район

ЗВІТ З ОЦІНКИ ВПЛИВУ НА ДОВКІЛЛЯ
Насадження лісу (крім лісовідновлювальних робіт) на площі понад 20 гектарів,
а саме:
Лісорозведення робінії звичайної (акації білої) на рекультивованих землях –

площа 25 га

(інші приклади: на пустирях/ на ерозійних схилах / на деградованих землях/ протиерозійне лісорозведення/ полезахисне лісорозведення/ лісорозведення на меліорованих землях)

(землі не належать до територій/ об'єктів природно-заповідного фонду або їхніх охоронних зон)

Київська область, Білоцерківський район

Кожну таблицю рекомендується нумерувати (приймається наскрізна нумерація) і супроводжувати назвою таблиці.

Усі графічні матеріали (карти, графіки, схеми тощо) також рекомендується нумерувати (приймається єдина наскрізна нумерація, але окремо від таблиць) і супроводжувати підписами.

У Звіті використовують лише загальноприйняті скорочення слів та аббревіатуру; будь-які галузеві (лісівничі, біологічні тощо) скорочення та аббревіатуру, що застосовуються у Звіті, розшифровують на окремій сторінці на початку Звіту (рекомендовано) або у тексті: інформація має бути доступна громадськості.

Посилаючись на документи, у яких містяться галузеві скорочення, аббревіатура або умовні позначення, слід переконатися, що зазначені документи знаходяться у відкритому доступі (зокрема, це стосується технологічних схем створення лісових культур згідно з «Типами лісових культур за лісорослинними зонами», ухваленими науково-технічною радою Держкомлісгоспу України, протокол № 1 від 18 березня 2010 року), або навести у додатках витяги з таких документів, що розшифровують такі скорочення/ аббревіатуру/ умовні позначення.

V ЗМІСТ РОЗДІЛІВ ЗВІТУ І РЕКОМЕНДАЦІЇ ДО ЇХ НАПОВНЕННЯ

(для виду планованої діяльності «Усі суцільні та поступові рубки головного користування та суцільні санітарні рубки на площі понад 1 гектар; усі суцільні санітарні рубки на територіях та об'єктах природно-заповідного фонду»)

РОЗДІЛ 1. ОПИС ПЛАНОВАНОЇ ДІЯЛЬНОСТІ

До розділу включають матеріал, який безпосередньо стосується рубок головного користування та суцільних санітарних рубок і пов'язаної з цим території лісосік; відомості про інші види рубок не вимагаються. Також до розділу включають відомості про лісовідновлення на місці зазначених рубок.

1.1. Опис місця провадження планованої діяльності

Розпочинають з інформації про суб'єкта господарювання: назва суб'єкта господарювання, поштова адреса, адреса, за якою буде здійснюватися планована діяльність, контактні дані (телефон, електронна адреса, веб-сайт в Інтернеті).

Зазначають загальну площу лісових земель у користуванні суб'єкта господарювання.

Надають повну і достовірну інформацію про територію планованої діяльності таким чином, щоб можна було встановити місця провадження суцільних і поступових рубок на карті. Необхідно звернути увагу на те, що, у відповідності до пункту 21 частини другої статті 3 Закону, планованою діяльністю, що підлягає ОВД, є усі суцільні та поступові рубки головного користування та суцільні санітарні рубки на площі понад 1 гектар, а також усі суцільні санітарні рубки на територіях та об'єктах природно-заповідного фонду. З огляду на це, у розділі відображають інформацію про кожне місце зазначених рубок (квартально-видільний перелік), а не лише про територію постійного лісокористування чи фонд рубок головного користування в загальному.

Повна інформація про місце діяльності включає точну географічну прив'язку. З цією метою:

- 1) До Звіту додають друковані картографічні матеріали дуже хорошої якості та високої роздільної здатності. Рекомендований перелік картографічних матеріалів, а також технічні вимоги до них наведено у додатку 1.1 до Методичних рекомендацій.
- 2) У Звіті надають повне посилання (веб-адресу) на ті веб-сайти або портали відкритих даних, де містяться цифрові геопросторові дані, що дозволяють точно встановити місце розташування території планованої діяльності на географічній карті і до яких суб'єкт господарювання може і має право надати доступ. До таких цифрових даних належать векторні шари даних у форматах .kml (формат, доступний для перегляду у вільному додатку Google Планета Земля) та .shp (шейп-файл, доступний для перегляду у програмному забезпеченні для геоінформаційних систем - QGIS, ArcGIS, MapInfo тощо), файли, що містять записи географічних координат точок кутів або централей виділів або їхніх частин, відведених під лісосіки. Джерелами таких геопросторових даних можуть бути: геопортал Українського державного проектного лісовпорядного виробничого об'єднання ВО "Укрдержліспроєкт", веб-сайт суб'єкта господарювання, офіційні портали відкритих даних, електронні сховища даних.

Рекомендований перелік цифрових геопросторових даних наведено у додатку 1.2 до Методичних рекомендацій.

Якість картографічних матеріалів має дозволяти знайти на картах виділи, де запроектовані рубки, і перевірити місце їх розташування на онлайн-картах або у веб-додатках електронних карт.

Згідно з пунктами 8 і 9 статті 46 Лісового кодексу України, лісовпорядкування передбачає, в тому числі, лісобіологічні та інші обстеження і дослідження лісових природних комплексів, виявлення типових та унікальних природних комплексів, місць зростання та оселення рідкісних видів тваринного і рослинного світу та таких, що перебувають під загрозою зникнення і підлягають заповіданню, включенню до екологічної мережі. Під час нового циклу лісовпорядкування (розробки нового проекту організації та розвитку лісового господарства), необхідно передбачити і провести такі обстеження і дослідження, у першу чергу на предмет виявлення об'єктів Червоної книги України, а також об'єктів під охороною міжнародних договорів, ратифікованих Україною. Тому у тих випадках, коли ОВД здійснюється до прийняття рішення про затвердження матеріалів лісовпорядкування, до Звіту додають карти трапляння видів фауни і флори та біотопів, що підлягають охороні та збереженню, серед них: об'єкти Червоної книги України, види рослин і тварин з додатків до Конвенції про охорону дикої флори та фауни і природних середовищ існування в Європі (Бернської Конвенції) та її Резолюції №6, природні оселища (біотопи) з додатку 1 Резолюції 4 (1996) до Бернської Конвенції, рослинні угруповання із Зеленої книги України, види фауни і флори з інших міжнародних договорів, ратифікованих Україною, рослини і тварин під регіональною охороною.

Важливо! Готуючи карти, поводяться з відомостями про об'єкти Червоної книги у відповідності до частини п'ятої статті 12 Закону України «Про Червону книгу України» і як зазначено у розділі IV-2 даних Методичних рекомендацій.

За наданими у Звіті картографічними матеріалами буде встановлюватися місце провадження планованої діяльності та перевірятися - дотримання умов та нормативів, у першу чергу, таких, що встановлені:

- 1) статтею 80 Водного кодексу України;
- 2) частинами 5 і 10 статті 70 Лісового кодексу України;
- 3) частиною 6 статті 18, частиною 4 ст.21, частиною 2 ст.28, частини 1 ст.30 Закону України «Про природно-заповідний фонд України»;
- 4) статтею 2 Закону України «Про заборону проведення суцільних рубок у гірських ялицево-букових лісах Карпатського регіону»;
- 5) додатками 3-5 Порядку №733 (щодо поділу лісів на категорії та виділення особливо захисних лісових ділянок);
- 6) абзацом другим пункту 4 Порядку №761 (щодо спеціального використання лісових ресурсів);
- 7) пунктом 3.4 Правил №364 (щодо рубок головного користування);

- 8) пунктом 13 Правил №929 (щодо рубок головного користування у гірських лісах Карпат).
- 9) Абзацом дванадцятим пункту 5 Правил №555 (щодо санітарних правил в лісах України).

1.2. Цілі планованої діяльності

Для виду планованої діяльності «Усі суцільні та поступові рубки головного користування та суцільні санітарні рубки на площі понад 1 гектар; усі суцільні санітарні рубки на територіях та об'єктах природно-заповідного фонду», цілі діяльності рекомендується формулювати за наступною схемою:

- Період планованої діяльності (період, на який проведено розрахунок лісосіки): тривалість (у роках) (з _____ року по _____ рік).
- Розрахункова лісосіка рубок головного користування: частка у відсотках від запасу стиглих і перестійних деревостанів; щорічний сумарний обсяг окремо суцільних та поступових рубок за стовбурним запасом і за площею, в тому числі за категоріями лісів і господарськими секціями.
- Суцільні санітарні рубки: період, на який призначаються; щорічний сумарний обсяг за стовбурним запасом і за площею, в тому числі за категоріями та господарськими секціями.
- Зазначити затверджену на попередніх етапах планування чинну документацію для провадження планованої діяльності, наприклад, проект організації та розвитку лісового господарства та інші матеріали лісовпорядкування, затверджена розрахункова лісосіка, інше, а також рік їх затвердження.

1.3. Опис характеристик діяльності протягом виконання підготовчих і будівельних робіт

До підготовчих робіт відносяться такі, що визначені у пункті 43 Порядку №761 (щодо спеціального використання лісових ресурсів).

Описують підготовчі роботи, які можуть мати вплив на довкілля, зокрема:

- Розташування житлових, виробничих та інших будівель і споруд тимчасового призначення для здійснення лісогосподарських заходів, лісових складів, нових лісових доріг по відношенню до водотоків і водойм та їх берегозахисних лісових смуг, до ерозійно небезпечних ділянок, ярів та балок і стрімких схилів, місць перебування/ зростання об'єктів Червоної книги України або інших об'єктів, важливих для збереження природи (зазначених у розділі 3), територій та об'єктів природно-заповідного фонду;
- як і де будуть споруджені тимчасові мости і переїзди через водотоки/ водойми або інші об'єкти; як будуть споруджені нові дороги, способи

захисту від виникнення глибоких колій; інші заходи зі спорудження господарської інфраструктури;

- строки і способи відводу лісосік;
- способи вилучення небезпечних дерев;
- технології влаштування волоків та пасік у зв'язку з ризиками ерозії ґрунтів, ризиками для тимчасових і постійних водотоків і витоків річок, для життєздатного підросту;
- інше.

Валка дерев, трелювання лісу і вивезення деревини транспортом не відносяться до підготовчих робіт, і тому описуються у наступному розділі.

1.4. Опис основних характеристик планованої діяльності (зокрема виробничих процесів), виду і кількості матеріалів та природних ресурсів, які планується використовувати

Для виду діяльності «Усі суцільні та поступові рубки головного користування та суцільні санітарні рубки на площі понад 1 гектар; усі суцільні санітарні рубки на територіях та об'єктах природно-заповідного фонду»

Описують технологічну схему рубок (основних лісосічних робіт):

- 1) технічні засоби (лісозаготівельні машини включаючи їхній номінальний тиск на опорну поверхню, інші засоби для трелювання, інструменти тощо), операції; сезон і строки проведення робіт/ операцій окремо для кожного типу рубок та виділу (рекомендується вказувати у додатку 2 до Звіту);
- 2) прийоми валки дерев, способи і маршрути трелювання лісу і вивезення деревини, а також пов'язані з цим технічні рішення, які можуть впливати на стан ґрунтів, вод, створювати шум, пошкоджувати інші рослини. Ця інформація має узгоджуватися з картою, на якій позначено місця проведення підготовчих робіт (див. розділ “Опис місця провадження планованої діяльності”);
- 3) способи очищення лісосік і видалення/утилізації порубкових решток;
- 4) для рубок головного користування: заходи зі збереження мертвої деревини, насінників і плюсових дерев, а також дерев з гніздами рідкісних видів птахів, занесених до Червоної книги України (чорний лелека, скопа, орлан-білохвіст та інші), дуплястих та найстаріших дерев, інших дерев, що мають виняткове значення для збереження біорізноманіття (відповідно до статті 70 Лісового кодексу України та пункту 1.3 Правил №364 (щодо рубок головного користування);
- 5) заходи з рекультивації об'єктів господарської інфраструктури, що втратили своє значення.

Відзначають, за наявності, відмінності між технологічними схемами рубок головного користування та суцільних санітарних рубок.

Описують прийоми і технічні рішення, що запобігають ерозії ґрунтів та руйнуванню лісових доріг в період провадження планованої діяльності.

Складають коротку економічну характеристику планованої діяльності, за допомогою показників очікуваних доходів, витрат, прибутку і частки від доходу, спрямованої на лісовідновлення та заходи із запобігання, зменшення та усунення негативного впливу на довкілля.

Опис планованої діяльності «Рубки головного користування». Коротко описують принципи визначення розрахункової лісосіки (в загальному та за категоріями лісів і господарськими секціями). Узагальнюють дані про експлуатаційний фонд, виявлений в результаті безперервного чи базового лісовпорядкування, а також про частку фонду, запроектовану для рубок головного користування.

Заповнюють таблицю 1.1.

Таблиця 1.1. Щорічний обсяг рубок головного користування, за категоріями лісів, господарськими секціями і системами рубок

розподіл лісів за категоріями, господарствами і господарськими секціями	експлуатаційний фонд		проект рубок головного користування			
	площа, га	запас стовбурний, тис куб.м	площа, га	запас, тис куб.м		
				стовбурний	ліквідний	ділової деревини
1	2	3	4	5	6	7
категорія лісів: _____						
Господарство: _____						
господарська секція: _____						
система рубок (суцільні, поступові): _____						
...						
Разом						

У додатку 2 до Звіту складають квартално-видільний перелік ділянок, у яких планується проведення рубок головного користування.

Опис планованої діяльності «Суцільні санітарні рубки». Надають наступні відомості:

1. Дані лісопатологічного обстеження насаджень.

Окремо для кожної господарської секції (кожної головної породи) зазначають види фітопатогенних грибів, а також шкідників лісу, що були виявлені, причини хвороб або уражень, умови, які підтримують патологічний процес, оцінюють ефективність суцільної рубки як заходу контролю за поширенням захворювання, із врахуванням походження, складу і вікової структури ураженого деревостану, а також лісотипологічних умов.

Додають акт обстеження насаджень, що потребують суцільної санітарної рубки.

Доцільність призначення суцільних санітарних рубок у межах природно-заповідного фонду визначає спеціальна комісія, як передбачено пунктом 30 Правил №555 (щодо санітарних правил в лісах України). Щоб забезпечити дотримання цілей збереження біорізноманіття, до рішення про доцільність призначення суцільних санітарних рубок (акту обстеження насаджень) додають науковий звіт про детальне лісопатологічне обстеження, складений фахівцями-мікологами, які спеціалізуються на хворобах лісу, та/ або фахівцями-зоологами, які спеціалізуються на шкідниках лісу. У науковому звіті відображають наступні відомості:

- методи обстеження і діагностики збудників хвороб та шкідників, кількість обстежених облікових ділянок;
- комплекс фітопатогенних грибів у насадженні, що був діагностований фахівцем; амплітуда і середній ступінь ураження окремих дерев, залежно від віку і ярусу; ступінь ураження насадження в цілому; умови, які сприяють захворюванню і підтримують патологічний процес; строк давності ураження; оцінка ефективності суцільної рубки як заходу контролю за поширенням захворювання, із врахуванням походження, складу і вікової структури ураженого деревостану, лісотипологічних умов, а також подальших допустимих заходів з лісовідновлення, або посилання на наукові джерела, якими підтверджується ефективність заходу;
- комплекс шкідників лісу, діагностований фахівцем; умови, що сприяють ураженню; оцінка ефективності суцільної рубки як заходу контролю за поширенням шкідників, враховуючи походження, склад і вікову структуру ураженого деревостану, лісотипологічні умови, а також подальші допустимі заходи з лісовідновлення, або посилання на наукові джерела, якими підтверджується ефективність заходу.

2. Перелік заходів, передбачених для оздоровлення, запобігання зараженню або пошкодженню суміжних насаджень.

3. Описують строки початку і повного закінчення робіт.

4. Заповнюють таблицю 1.2.

Таблиця 1.2. Суцільні санітарні рубки, з розподілом за категоріями лісів і господарськими секціями

розподіл за категоріями лісів, за групами порід та господарськими секціями	щорічний обсяг рубок				період виконання, років
	площа, га	запас, що вирубується, тис куб.м			
		стовбурний	ліквідний	ділової деревини	
1	2	3	4	5	6
категорія лісів: _____					
група порід: _____					
господарська секція: _____					
Разом					

У додатку 2 до Звіту, окремо від рубок головного користування, складають квартално-видільний перелік ділянок, у яких планується проведення суцільних санітарних рубок.

Опис робіт з лісовідновлення. Заплановані заходи з лісовідновлення описують за схемою:

- 1) прийоми/ заходи, передбачені для збереження життєздатного підросту в ході рубок;
- 2) Повидільний перелік заходів з лісовідновлення (рекомендується зазначати у додатку 2 до Звіту): зазначають спосіб лісовідновлення, густоту і склад життєздатного природного підросту або склад лісових культур.
- 3) Скорочення, прийняті для складу лісових культур у додатку 2 до Звіту, розшифровують у розділі, складають їх короткий опис. Описують очікувані показники успішності відновлення.
- 4) Якщо проєктовані заходи з лісовідновлення передбачають зміну головної лісоутворюючої породи (порівняно зі станом до рубок), то вибір має бути обґрунтовано. Особливо високий рівень деталізації інформації та обґрунтування прийнятих рішень вимагаються для тих виділів, де планується лісовідновлення з перетворенням на лісову плантацію.

У розділі також надають інформацію щодо отримання суб'єктом господарювання сертифікату відповідності стандартам ведення лісового господарства.

Розділ супроводжують двома обов'язковими додатками: Б - квартално-видільний перелік лісових ділянок території планованої діяльності, і В - зведені показники лісового фонду.

1.5. Оцінка за видами та кількістю очікуваних відходів, викидів (скидів), забруднення води, повітря, ґрунту та надр, шумового, вібраційного, світлового, теплового та радіаційного забруднення, а також випромінення, які виникають у результаті виконання підготовчих і будівельних робіт та провадження планованої діяльності

1.5.1. Відходи

Описують відходи рубок (відходи лісозаготівлі), в т.ч. обсяги утворення відходів від автотранспорту, механізмів та обладнання, що використовуються у підготовчих роботах або при здійсненні рубок, а також відходи, що утворюються і тимчасово зберігаються на усіх місцях лісосічних робіт - безпосередньо на лісосіках, на навантажувальних майданчиках (верхніх складах), інших пов'язаних з рубками виробничих і побутових майданчиках.

До впровадження нових чинних нормативно-правових актів щодо відходів, інформацію у розділі складають, використовуючи:

- Закон України «Про відходи»,
- Державний класифікатор відходів ДК ДК 005-96, а також Довідково-методичні настанови щодо застосування ДК 005-96 "Класифікатор відходів",
- Інструкцією щодо заповнення типової форми первинної облікової документації №1-ВТ "Облік відходів та пакувальних матеріалів і тари, затвердженою наказом Мінприроди від 07.07.2008 №342, зареєстрованою в Міністерстві юстиції України 9 вересня 2008 р. за №824/15515,
- інші чинні нормативно-правові акти та нормативні документи.

Проектовані обсяги утворення відходів розраховують на основі матеріально-сировинних балансів виробництва чи інвентаризації відходів (як передбачено статтею 17 Закону «Про відходи»), або використовуючи як аналогію внутрішньогосподарський первинний облік подібних діючих підприємств. Перелік відходів лісозаготівлі складають у відповідності до категорії відходів А.2 Класифікатора відходів – «Відходи виробництва продукції лісового господарства та лісозаготівлі (група 02)». Первинний облік відходів лісозаготівлі потрібен для оцінки перспектив їх використання в якості вторинних ресурсів, обліку другорядних лісових ресурсів (пні, кора, гілки, хвоя, тирса тощо), а також біомаси, яка залишається для перегнивання у лісі.

Властивості відходів описують, користуючись:

- довідково-методичними настановами щодо застосування ДК 005-96 «Класифікатор відходів» або, у разі набуття чинності, іншого порядку класифікації відходів;
- Переліком небезпечних властивостей, затвердженим наказом Міністерства екології та природних ресурсів України 16.10.2000 №165, зареєстрованим в Міністерстві юстиції України 2 листопада 2000 р. за №770/4991;
- Жовтим та Зеленим переліками відходів, затвердженими постановою Кабінету Міністрів України від 13 липня 2000 р. №1120,
- або за результатами спеціальних лабораторних випробувань.

Заповнюють таблицю 1.3.

Таблиця 1.3. Перелік, властивості та обсяги утворення відходів від планованої діяльності

Код відходів за ДК 005-96	Назва відходів за ДК 005-96 / інша (поширена) назва відходів	небезпечні складники відходів, хімічний склад у %, фізичні властивості відходів	Ступінь небезпечності і відходів	Річний обсяг утворення, т/рік	Спосіб тимчасового зберігання відходів	Плановані операції управління відходами
1	2	3	4	5	6	7

Пояснення до таблиці:

Небезпечні складники відходів перераховують відповідно до додатку В «Узагальнений перелік небезпечних складників відходів» «Довідково-методичних настанов щодо застосування ДК 005-96 "Класифікатор відходів"»;

Ступінь небезпечності відходів – тимчасово не визначають і не заповнюють, до прийняття відповідних нормативних документів;

Плановані операції управління відходами: заповнюють, користуючись додатком 1 «Операції з видалення та утилізації відходів» до Положення про контроль за транскордонними перевезеннями небезпечних відходів та їх утилізацією/видаленням, затвердженого постановою Кабінету Міністрів України від 13 липня 2000 р. №1120, а стосовно порубкових решток – як визначено Правилами №364 (щодо рубок головного користування) або Правилами №929 (щодо рубок головного користування в гірських лісах Карпат) та іншими регуляторними актами щодо ведення лісового господарства.

Для визначення обсягів утворення відходів розрахунковим методом допускається застосовувати питомі показники утворення відходів за галузевими

нормативами, технологічними картами розробки лісосік або за методом аналогій з іншими лісогосподарськими підприємствами.

Надають відомості про проектні роботи/ проектні рішення щодо оброблення та повторного використання відходів, що утворюватимуться в ході провадження планованої діяльності.

1.5.2. Викиди в атмосферне повітря

Розраховують обсяги викидів забруднюючих речовин в атмосферне повітря від пересувних джерел (транспортних засобів та лісозаготівельної техніки на базі транспортних засобів). Для розрахунку річних валових викидів від пересувних джерел допускається використовувати «Методику розрахунку викидів забруднюючих речовин пересувними джерелами» (УкрНТЕК, 1999; затверджено заст. Голови Держкомстату Ю. Остапчуком і І заст. Міністра Мінекобезпеки України В. Братішко, Київ, 2000). Вихідними даними для розрахунку є види та обсяги пального, що використовується за рік в цілях суцільних і поступових рубок.

Нормування викидів від пересувних джерел полягає у перевірці розрахованих викидів прямими вимірюваннями під час проходження перевірки технічного стану транспортного засобу, відповідно до «Правил дорожнього руху» і нормативів, встановлених ДСТУ 4276-04 «Норми і методи вимірювань димності у відпрацьованих газах автомобілів з дизелями або газодизелями» і ДСТУ 4277-04 «Норми і методи вимірювання вмісту оксиду вуглецю та вуглеводнів у відпрацьованих газах автомобілів, що працюють на бензині або газовому паливі», та здійснення заходів для дотримання нормативів, передбачених статтею 17 Закону «Про охорону атмосферного повітря». Нормативи токсичності і димності автомобілів контролюють за допомогою відповідних засобів вимірювальної техніки: газоаналізаторів і димомірів.

(Обсяги скидання стічних вод не розраховують, у зв'язку з відсутністю організованих скидів у ході провадження суцільних та поступових рубок).

1.5.3. Шумове забруднення

Джерелами шуму у ході підготовчих робіт і провадження суцільних та поступових рубок є лісозаготівельні машини і валка дерев. Розрахунок очікуваних рівнів шуму проводять для випадків, коли лісосіки розташовуються поряд із сельбищними територіями міських і сільських поселень або ландшафтно-рекреаційними територіями. Вибір розрахункових точок (на межі лісосік із сельбищною територією, із рекреаційними зонами, з природоохоронними територіями, де можливе турбування тварин) і розрахунки сумарних рівнів звуку виконують згідно з ДСТУ-Н Б В.1.1-35:2013 «Настанова з розрахунку рівнів шуму в приміщеннях і на територіях» (для стаціонарних джерел).

Шумові характеристики технологічного обладнання, у тому числі можливі варіанти шумових характеристик у залежності від режиму роботи обладнання, приймають за даними технічної документації на обладнання. За їх відсутності у супроводжувальній технічній документації, шумові характеристики визначають так, як зазначено у частині 5 ДБН В.1.1-31:2013 «Захист територій, будинків і споруд від шуму».

Максимальний розрахунковий рівень звуку, що будуть створювати джерела шуму, порівнюють зі еквівалентним допустимим та максимальним допустимим рівнями звуку, встановленими санітарними правилами (додаток 16 «ДСП 173-96. Державних санітарних правил планування і забудови населених пунктів»).

Стосовно турбування тварин шумом, має значення сезон проведення підготовчих і лісозаготівельних робіт. У лісах дотримуються сезону тиші у період з 1 квітня до 15 червня, відповідно до статті 39 Закону України «Про тваринний світ». У місцях, де розташовані важливі середовища існування для рідкісних і зникаючих тварин (місця гніздування, годівлі, зимівлі, линьки, розмноження тощо), враховують відстань до меж лісосік (рекомендується дотримуватися відстані не менше 1000 м) і розглядають альтернативи проведення рубок.

РОЗДІЛ 2. ОПИС ВИПРАВДАНИХ АЛЬТЕРНАТИВ

Територіальні і технічні альтернативи діяльності розглядаються до затвердження матеріалів базового лісовпорядкування, змін до таких матеріалів або ж перед погодженням планів заходів з поліпшення санітарного стану лісів, на тому етапі, коли визначаються з ділянками рубок, планують зміну поділу лісів на категорії або інші зміни.

Виправдані альтернативи не повинні суперечити чинним нормативно-правовим актам, у них передбачають такі технології і технічні рішення, котрі, згідно з нормативно-правовими актами, передовим науковим досвідом у галузі та рекомендаціями органів сертифікації, розглядаються як сталі, екологічно безпечні чи екологічно орієнтовані або такі, що зменшать до допустимих рівнів значний вплив щонайменше на один із факторів довкілля.

Кожну територіальну і технічну альтернативи описують за наступними параметрами:

- лісогосподарські заходи (тип, система, способи і види рубок, заходи з подальшого лісовідновлення);
- квартално-видільний перелік ділянок за даної альтернативи, їхні таксаційні описи, лісогосподарські заходи і сезон проведення кожного заходу; відомості наводять у форматі, аналогічному додатку 2 до Звіту, окремо для кожної альтернативи.

Описують переваги і недоліки за кожною з альтернатив, зокрема, стосовно впливу на ґрунти, ближні водотоки та водні ресурси, загальні ландшафтні умови, на рослинний і тваринний світ, на ділянки і території, особливо цінні для збереження, на пожежну ситуацію, соціально-економічні умови тощо.

Лісозаготівельні роботи слід планувати за тими альтернативами, за яких забезпечується збереження об'єктів Червоної книги України і дотримання Закону України "Про Червону книгу України", зокрема, у положеннях статті 11. Виправдані територіальні або технічні альтернативи мають бути розглянуті і в тому випадку, коли було підготовлено експертний висновок про існування особливих цінностей (пам'яток культурної спадщини, рідкісних або зникаючих тварин і рослин, унікальних природних комплексів та особливо цінних лісових ділянок тощо) на території планованої діяльності і про значний негативний вплив суцільних або поступових рубок на такі цінності.

Технічними альтернативами у сталому лісоуправлінні є зменшення площ суцільних рубок і заміна їх поступовими, зменшення площ суцільних та поступових рубок і заміна їх вибірковими, різноманітні види і способи поступових та вибіркових рубок, при яких забезпечується охорона ґрунтів та біорізноманіття, сезонні та метеорологічні обмеження на проведення заходів, використання різних технічних засобів для лісозаготівлі, способів трелювання, способів очищення місць рубок тощо.

Рекомендується розглядати перспективи впровадження наукових рекомендацій до сталого лісоуправління, у тому числі щодо безперервного існування лісу, застосування виключно лише несукільних рубок і розширення лісопокритої площі у районах з показниками лісистості значно нижче оптимальних тощо (до прикладу, див. наукову публікацію: Олійник В.С. Дискусійні питання лісової гідрології. / Гідрологія, гідрохімія і гідроекологія. – 2014. – Т.3 - С. 8-15). (Стале лісоуправління розуміється у тлумаченні Лісової опікунської ради FSC – див. на офіційному веб-сайті www.ua.fsc.org «Рекомендації щодо оцінки впливу на довкілля на FSC сертифікованих підприємствах лісового господарства в контексті вимог національного законодавства», Київ, 2019).

Ще одна група технічних альтернатив пов'язана з впливом на клімат і глибиною наслідків планованої діяльності для функції лісів поглинати парникові гази: розглядають і порівнюють альтернативні системи рубок, а також – що особливо важливо та актуально – схеми і способи лісовідновлення після рубок, типи лісових культур у плануванні лісовідновлення і лісорозведення, на предмет істотної різниці: а) в обсягах викидів парникових газів від порушення ґрунтів та спалювання порубкових решток при рубках тощо, б) в обсягах скорочення поглинання парникових газів після рубок; в) у площах земельних ділянок, постійно вкритих лісом, в) у швидкості та ефективності лісовідновлення (або навпаки, чутливості лісовідновлення до відомих наслідків зміни клімату) і пов'язаній з цим ефективності відновлення функції лісу у поглинанні парникових газів та підвищенні вологості повітря.

Під територіальними альтернативами розуміють проведення лісогосподарських заходів в інших таксаційних виділах та кварталах на території суб'єкта господарювання.

Опис альтернатив доцільно супроводжувати порівняльними таблицями, у яких відображають показники за кожною альтернативою та за основним сценарієм планованої діяльності.

Підсумовують розділ основними причинами, якими керувалися, обираючи одну з альтернатив планованої діяльності, з урахуванням екологічних наслідків.

РОЗДІЛ 3. ОПИС ПОТОЧНОГО СТАНУ ДОВКІЛЛЯ (БАЗОВОГО СЦЕНАРІЮ) ТА ОПИС ЙОГО ЙМОВІРНОЇ ЗМІНИ БЕЗ ЗДІЙСНЕННЯ ПЛАНОВАНОЇ ДІЯЛЬНОСТІ

Поточний стан довкілля описують за факторами, як визначено нижче. Різниця між даним розділом та розділом 4 “Опис факторів довкілля, які ймовірно зазнають впливу...” полягає в тому, що тут характеризують найбільш загальні риси природи та соціально-економічного середовища регіону, у якому запланована лісогосподарська діяльність, на поточний стан, тоді як у розділі 4 визначають лише ті об'єкти, явища або властивості факторів довкілля, які зазнають впливу - будуть порушені, знищені або неодмінно зміняться внаслідок планованої діяльності.

Відомості, що відсутні у матеріалах лісовпорядкування (такі, як дані про поверхневі води, ґрунтові води, рослинний і тваринний світ, метеорологічні дані), збираються окремо. До прямих методів збору даних належать дослідження та обстеження, виконані власними силами, силами спеціалістів, які займаються розробкою Звіту, або запрошених фахівців; до непрямих - дані з наукової літератури, неопубліковані дані профільних науково-дослідних установ, дані дистанційного зондування Землі, аерофотознімків, картографічні матеріали, дані з офіційних джерел (включаючи офіційні публікації та довідки від органів влади, державних установ, які здійснюють спостереження і моніторинг за довкіллям, державну статистичну звітність), а також від інших суб'єктів господарювання. Усі дані, отримані непрямыми методами, мають супроводжуватися посиланням на первинне джерело даних/ інформації.

Науково-дослідні роботи рекомендується планувати завчасно, і залучати для цього фахівців з високою кваліфікацією, відповідно до Закону «Про наукову і науково-технічну експертизу». У випадку відсутності даних, вказують причини.

На початку розділу зазначають відомості про фахівців, запрошених до спеціальних лісівничих, гідрологічних, зоологічних, ботанічних та інших досліджень, чий дані та експертні висновки відображаються у Звіті; вказують прізвище, ім'я, по-батькові, кваліфікацію (у тлумаченні цього терміну

відповідно до Закону України “Про освіту”), крім того, може бути зазначено місце роботи. Наводять перелік проведених досліджень, їхній зміст і строки.

Рівень деталізації інформації про фактори довкілля залежить від властивостей фактора (компонента) довкілля та унікальних об’єктів, характерних для регіону (таких, як пам’ятки природи, історичні пам’ятки, цінні у ресурсному, природоохоронному, науковому чи інших відношеннях види тварин, потреби місцевих жителів у недеревних лісових ресурсах тощо), та від величини прогнозованого впливу лісогосподарської діяльності на фактор.

У територіальному аспекті рівень деталізації інформації має відповідати місцям запроектованих суцільних і поступових рубок (виділам, що включені у фонд рубок) та зоні впливу лісогосподарських заходів на довкілля і здоров’я населення.

Розділ викладають у наступній послідовності:

1. Кліматичні фактори. Збирають середні кліматичні і метеорологічні дані так, як описано у розділі «Опис методів прогнозування...». У цій частині розділу важливо зафіксувати середньорічні кліматичні показники на поточний стан і свідчення зміни клімату до початку планованої діяльності, якщо такі вдається достовірно встановити за результатами багаторічних метеорологічних спостережень.

Зазначають тривалість метеорологічних спостережень, на основі яких встановлені середньорічні показники (відомості про тривалість неперервних метеоспостережень має надати метеостанція чи інша організація разом з довідкою про метеорологічні або кліматичні дані). Характеризують середні значення температур і рясності опадів (бажано середньомісячні або щонайменше середні по порах року), річну амплітуду температур, тривалість періодів з особливо спекотливими, сухими чи іншими несприятливими метеорологічними умовами, частоту таких стихійних лих, як повені і паводки, сильні зливи, штормові вітри, сильна ожеледь тощо. На основі офіційних даних підсумовують або роблять припущення про те, чи проявляється зміна клімату у регіоні.

З метою збору вихідних даних про взаємозв’язки між кліматом та лісом, аналіз клімату на поточний стан супроводжують офіційними даними про лісистість, а саме:

- відомості про лісистість у районі: враховують лісові ділянки, вкриті лісовою рослинністю, а також тимчасово не вкриті лісовою рослинністю. Визначають частку лісів суб’єкта господарювання у цій площі. За наявності, додають дані про актуальну берегозахисну і водоохоронну (пов’язану з лісовкритими площами у водоохоронних зонах) лісистість, а також про бажані показники лісистості у районі.
- відомості про актуальну лісистість району лісами зі стиглими і перестійними деревостанами.

2. Атмосферні умови: збирають відомості про фоновий рівень забруднення атмосферного повітря. Складають перелік найбільших забруднювачів повітря у зоні впливу планованої діяльності, наводять ситуаційну карту-схему з їх розташуванням по відношенню до території лісокористування.

3. Геоморфологічні і ландшафтні умови. Додають карту рельєфу земної поверхні з абсолютними висотами території планованої діяльності, характеризують перепади висот (у рівнинній місцевості), амплітуди стрімкості схилів (на схилових землях або в гірській місцевості). Перераховують типи природних ландшафтів (типи природно-територіальних комплексів у виділах, включених у фонд рубок, та у зоні впливу від суцільних і поступових рубок). Наводять параметри, що відображають ступінь перетвореності ландшафтів: частку сільськогосподарських угідь у структурі площ району, ступінь розораності (частку ріллі), лісистість району, частку техногенно порушених земель (за наявності; враховуються великі промислові зони, гірничо-видобувні комбінати тощо). За наявності, описують ландшафтні особливості, які впливають на водообмін, характер і швидкість ерозійних процесів або деформації земної поверхні (включаючи зсуви, осипи, карстові явища або просідання поверхні, абразія тощо), на поверхневий стік, міграцію осадового матеріалу та хімічних речовин включаючи радіонукліди, і при цьому залежать від наявності лісу і його площі.

4. Водні об'єкти і водні ресурси: складають перелік усіх малих та середніх річок, у басейні яких запроектовані суцільні і поступові рубки, а також водойм (природних і штучних) на території та в зоні впливу лісокористування. За допомогою топографічних карт та геоінформаційних систем будують водозбірні басейни цих річок або частини таких басейнів у районі. Також використовують Межі районів річкових басейнів, суббасейнів та водогосподарських ділянок, затверджені наказом Міністерства екології та природних ресурсів України 03.03.2017 №103 і зареєстровані в Міністерстві юстиції України 29 березня 2017 р. за №421/30289.

Відзначають ті річки, для яких затверджений план управління річковим басейном (згідно з Порядком розроблення плану управління річковим басейном, затвердженим постановою Кабінету Міністрів України від 18 травня 2017 р. №336).

Описують поточну лісистість водоохоронних зон, при цьому до водоохоронних зон відносять території, як визначено пунктом 3 Порядку №486 (щодо визначення розмірів і меж водоохоронних зон та режим ведення господарської діяльності в них). Описують відстані від крайніх меж проєктованих суцільних або поступових рубок до:

- найближчих масивів поверхневих вод або до внутрішніх морських вод чи моря;
- прибережних захисних смуг (ширина яких визначається відповідно до статті 88 Водного кодексу України) і заплавлених земель (визначених у статті 1 Водного кодексу);

Водні об'єкти характеризують за скороченою програмою, а саме:

- гідрографічні показники. Для водотоків: довжина, площа водозбірної басейну, середня і максимальна глибина. Для водойм: походження, загальна площа водної поверхні, довжина, максимальна ширина, середня і максимальна глибина, об'єм води. Для боліт або водно-болотних угідь: площа, тип за водно-мінеральним живленням і походженням. Гідрографічні показники описують за довідниками або розраховують за великомасштабними картами. Користуються термінами, визначеними у Методиці №4 (щодо визначення масивів поверхневих та підземних вод).
- Головні показники стоку: середній багаторічний об'єм стоку (куб.км/рік), середній багаторічний модуль стоку (л/с/кв.км), шар стоку (мм), максимальний стік (за рахунок талих вод і дощів), літні й зимові мінімальні витрати води або модулі стоку за різної забезпеченості, тривалість пересихання та перемерзання річок. Джерела живлення стоку. Для великих і середніх річок, що потрапляють у зону впливу планованої діяльності, збирають дані, які стосуються ділянки річки в межах району.
- Фізико-хімічні та хімічні показники якості води: каламутність, температура, водневий показник рН, вміст завислих речовин, біохімічне споживання кисню, концентрація двох-трьох забруднюючих речовин (рекомендується в першу чергу звертати увагу на амонійний азот і вміст фосфору). Якщо відсутні дані з постів спостережень суб'єктів державної системи моніторингу вод, то організовують спеціальні дослідження. Хімічні і фізико-хімічні показники, що відображають поточний стан масиву поверхневих вод, порівнюють (у форматі таблиці) з найбільш жорсткими нормативами якості води – рибогосподарськими.
- В якості рекомендованих (за бажанням суб'єкта господарювання) – окремі біологічні показники з переліку, наведеного у додатку 1 Методики №5 (щодо віднесення масиву поверхневих вод до одного з класів екологічного та хімічного станів масиву поверхневих вод). Дослідження біологічних показників зосереджують на тому, щоб з'ясувати екологічний стан масиву поверхневих вод. Методика організації цих досліджень визначається фахівцями, залученими до досліджень.

Описують стан прибережних захисних смуг уздовж водотоків та водойм, зазначають при цьому встановлені у локальних умовах нормативи виділення лісових ділянок (смуг лісів), згідно з додатком 4 Порядку №733 (щодо поділу лісів на категорії та виділення особливо захисних лісових ділянок), а для гірських умов Криму і Карпат – наводять розрахунки; у випадках, зазначених у пункті 8 додатку 4 зазначеного Порядку, додають відомості про спеціальні обстеження і визначену ширину смуг лісів, супроводжують їх картами-схемами.

Щодо ґрунтових вод: зазначають глибину залягання; за потреби (у разі неглибокого залягання, ближче 4 метрів до поверхні), характеризують сезони підйому рівнів та головні фізико-хімічні показники (серед них - водневий

показник рН, вміст солей та жорсткість, забруднення нітратами і нітритами, нафтопродуктами).

Характеризують паводкову ситуацію в регіоні, наводять статистичні дані щодо паводків за 30-річний період.

5. Ґрунтові умови: типи, підтипи і види ґрунтів (обмежуються виділами, відведеними до фонду рубок), будова їхніх ґрунтових профілів, потужність гумусового або гумусованого горизонту, водно-фізичні властивості, реакція ґрунтового розчину, вміст гумусу, вміст поживних речовин (NPK), засоленість, за потреби - радіологічні показники, залишкова кількість пестицидів, агрохімікатів і важких металів (для тих територій, де це виправдано; моніторинг даних показників у ґрунтах лісового фонду забезпечується Держлісагентством). Зазначають еталонні значення таких самих показників (якщо відомо) для кожного типу ґрунту. За матеріалами спеціальних обстежень, характеризують стійкість місцевих ґрунтів до ерозії, ступінь еродованості ґрунтів кожного типу на території планованої діяльності. За офіційними даними характеризують ступінь ерозії або інших проявів деградації ґрунтів на ближніх землях сільськогосподарського призначення у районі.

Якщо територія планованої діяльності включає меліоровані землі, наводиться їхній квартално-видільний перелік, із зазначенням виду меліорації та змін у рівнях ґрунтових вод і кислотності ґрунтів у результаті меліорації.

6. Пожежна ситуація: статистичні дані, заходи з попередження та контролю, план управління пожежами, прийнятий суб'єктом господарювання.

7. Флора, фауна, біорізноманіття.

Необхідно надати достовірні дані про біорізноманіття у тих виділах, де запроектовані рубки, а також у зоні впливу планованої діяльності, яка в даному випадку приймається у радіусі 100 м від меж лісосіки або пов'язаних з нею об'єктів (верхніх складів, лісовозної дороги тощо). Рівень деталізації інформації залежить від того, наскільки природною є лісова ділянка, а також від виявлених на ній об'єктів (рослин, тварин чи біотопів): більше відомостей збирають про ті ділянки, які включають об'єкти з особливою природоохоронною та науковою цінністю або природоохоронні території.

Рекомендується завчасно планувати дослідження за участю відповідних фахівців-біологів (зоологів та ботаніків). Територію планованої діяльності і прилягаючі до неї ділянки, особливо виділи з природною структурою насадження, перевіряють прямими обстеженнями, у відповідні для цього фенологічні строки, на наявність об'єктів, важливих для збереження біорізноманіття, а саме:

- 1) види флори та фауни, які підлягають охороні та збереженню: *об'єкти Червоної книги України*, види з додатків 1, 2 і 3 до Конвенції про охорону дикої флори і фауни та природних середовищ існування у Європі (Бернської Конвенції) та з додатку 1 Резолюції №6 (1998) даної Конвенції

(*далі – види флори і фауни Бернської Конвенції*), з інших міжнародних договорів, ратифікованих Україною, з переліків регіональної охорони;

- 2) рослинні угруповання, занесені до Зеленої книги України;
- 3) природні оселища (біотопи), що підлягають збереженню, - це типи оселищ з додатку 1 Резолюції 4 (1998) до Бернської Конвенції (*далі – природні оселища (біотопи) Бернської Конвенції*);
- 4) середовища існування, що є важливими для розмноження і міграцій у тварин, в тому числі місця гніздування хижих птахів, занесених до Червоної книги України, та чорного лелеки, місця токовищ глухарів, тетеруків;
- 5) дерева, що мають виняткове значення для збереження біорізноманіття, у першу чергу, для вразливих груп тварин (кажанів, птахів, які гніздуються у дуплах, хижих птахів, чорного лелеки, рідкісних видів комах тощо), а також дуплясті і найстаріші дерева, насінники і плюсові дерева, у відповідності до статті 70 Лісового кодексу України, пункту 1.3 Правил №364 (щодо рубок головного користування) та пункту 5 Правил №929 (щодо рубок головного користування в гірських лісах Карпат);
- 6) ліси, що є особливо цінними для збереження, а саме: а) у складі природно-заповідного фонду; б) ліси з деревостанами віком старше 120 років.

Відомості про об'єкти, важливі для збереження біорізноманіття, включають до додатків Г-З.

З відомостями про точне місце перебування (зростання) об'єктів Червоної книги України Червоної книги поводяться згідно з частиною п'ятою статті 12 Закону України «Про Червону книгу України», як вказано у розділі IV-2 даних Методичних рекомендацій.

Рекомендується у кожному виділі з насадженням природного походження зберігати (залишати непорушеними) дерева кожної з п'яти категорій (насінники, плюсові, дуплясті, найстаріші і, якщо спеціально визначено, інші дерева, що мають виняткове значення для збереження біорізноманіття) з розрахунку не менше 7 екземплярів кожної категорії дерев на гектар, або залишати усі, якщо щільність дерев однієї категорії менше 7 екз. на гектар.

Якщо протягом процедури ОВД фахівці, громадськість або уповноважений орган ідентифікують «інші дерева, що мають виняткове значення для збереження біорізноманіття», які, згідно з пунктом 1.3 Правил №364 (щодо рубок головного користування) та пунктом 5 Правил №929 (щодо рубок головного користування в гірських лісах Карпат), заборонено рубати або пошкоджувати, то надають відомості про такі дерева, а за потреби, - карту або повидільний перелік з таксаційною характеристикою. Заборона на вирубування/ пошкодження дерев, що мають виняткове значення для

збереження біорізноманіття, буде включена до екологічних умов провадження діяльності у висновку з ОВД.

Для лісів, що є особливо цінними для збереження, рекомендується отримати висновки фахівців із зоології та ботаніки, підготовлені за результатами їхніх обстежень.

Відомості про рослинний світ:

- 1) Перелік природних типів лісу на землях планованої діяльності.
- 2) Характерні види рослин до кожного типу лісу. До характерних видів рослин зараховують: види дерев-едифікаторів, рослини-домінанти та співдомінанти усіх ярусів, найбільш характерні супутні види рослин у підліску і в трав'янистому ярусі, а також види особливих еколого-біологічних груп, типових для окремих типів лісу (мохів, лишайників та ефемероїдів).

Також зазначають до кожного типу лісу рослини Червоної книги України, види флори Бернської Конвенції, інших міжнародних договорів, ратифікованих від імені України, регіонально рідкісні рослини.

Інформацію рекомендується оформляти у вигляді таблиці 1.4.

Таблиця 1.4. Відомості про рослинний світ території планованої діяльності

Природні типи лісу на землях планованої діяльності	едифікатори (включаючи головну/ панівну/ лісоутворюючу породи), рослини-домінанти та співдомінанти головних ярусів	характерні супутні види підліску і трав'янистого ярусу
1	2	3

Для виділів, що належать до території або об'єкта природно-заповідного фонду і де запроектовані суцільні або поступові рубки, наводять повидільну характеристику рослинності: повний перелік рослин на період польових обстежень, їхнє проективне покриття і розподіл за ярусами. Для отримання повидільної характеристики рослинності рекомендується звертатися до наукового відділу чи наукового куратора установи природно-заповідного фонду або залучати їх до польових досліджень для підготовки Звіту.

- 3) Розподіл лісів території лісокористування за головними лісоутворюючими породами (таблиця 1.5).

Таблиця 1.5. Розподіл лісів території лісокористування за головними лісоутворюючими породами

головна або переважаюча лісова порода	площа, га	Частка від площі лісових
---------------------------------------	-----------	--------------------------

		земель, %
1	2	3

5) Загальна вікова структура деревостанів за головними породами.

6) Продуктивність деревостанів за головними породами.

7) Площі (в абсолютних одиницях і у відсотках) насаджень, які повністю або на 50 та більше відсотків сформовані немісцевими породами, такими як: робінія звичайна (біла акація), дуб північний (дуб американський), сосна кримська, сосна чорна, ясен зелений тощо, а також їхні площі, які підпадають під суцільні або поступові рубки.

Відомості про тваринний світ:

- 1) поширені види тварин (ссавці, птахи, рептилії, амфібії, безхребетні), характеристика їхніх популяцій в регіоні, сезонні коливання чисельності.
- 2) Рідкісні та зникаючі види тварин, занесені до Червоної книги України, місця гніздування хижих птахів, занесених до Червоної книги України, та чорного лелеки, місця токовищ глухарів, тетеруків, види тварин із переліків регіонально рідкісних тварин, із додатків II та III до Конвенції про охорону дикої флори та фауни і природних середовищ існування в Європі (Бернської Конвенції) тощо, що представлені в межах території суб'єкта господарювання.

Місцям гніздування хижих птахів, занесених до Червоної книги України та чорного лелеки, і місцям токовищ глухарів, тетеруків приділяють особливу увагу, як передбачено правилами №555 (щодо санітарних правил в лісах України). Територію лісокористування ретельно перевіряють на предмет зазначених місць, і навколо них встановлюють охоронні ділянки:

- ділянки суворої охорони, де забороняється проведення будь-якої діяльності протягом усього року, і під час гніздового періоду забороняється навіть перебування;
- ділянки сезонної охорони, де забороняється проведення будь-якої діяльності лише під час гніздового періоду.

Розміри охоронних ділянок, а також сезонність режиму суворої охорони визначають відповідно до наукових рекомендацій та експертних висновків фахівців-орнітологів.

Охоронні ділянки зберігають не менше трьох років після останнього випадку використання гнізда або токовищ.

З відомостями про об'єкти Червоної книги поводяться у відповідності до частини п'ятої статті 12 Закону України «Про Червону книгу України», як вказано у розділі IV-2 даних Методичних рекомендацій.

- 3) Види-шкідники лісового господарства і їхня поширеність на території суб'єкта господарювання.
- 4) Дані щодо ведення мисливського господарства, перелік відтворювальних ділянок згідно з проектами організації та розвитку мисливського господарства користувачів мисливських угідь в межах території суб'єкта господарювання, перелік штучно ізольованих ділянок мисливських угідь для утримання мисливських тварин у напіввільних умовах (вольєрів), із повидільним переліком розташування, відомості про зареєстровані випадки браконьєрства.

Природні оселища (біотопи):

- 1) Загальний перелік типів природних оселищ (біотопів) на території планованої діяльності (або в межах території суб'єкта господарювання), включаючи *природні оселища (біотопи) Бернської Конвенції*. Фахівці, залучені до досліджень природних оселищ (біотопів), що потребують збереження, складають по них окремий звіт або розділ Звіту, додають таблиці з повидільним переліком (у форматі додатку 8 до Методичних рекомендацій), а також, за можливості, цифрові геопросторові дані або друковані картографічні матеріали. Для ідентифікації типів природних оселищ (біотопів) використовують «Національний каталог біотопів України» (Куземко та ін., 2018) і «Тлумачний посібник оселищ Резолюції №4 Бернської Конвенції, що знаходяться під загрозою і потребують спеціальних заходів охорони» (Куземко та ін., 2017) (повне цитування зазначених джерел див. у розділі 6.2 Методичних рекомендацій).
- 2) Середовища існування видів дикої фауни, включаючи місця гніздування, годівлі, зимівлі, линьки, розмноження тощо. Їхній повидільний перелік наводять у додатку 5 до Звіту.

Відомості про природоохоронні території та об'єкти включають таку інформацію:

- 1) Існуючі території та об'єкти природно-заповідного фонду;
- 2) Території, що резервуються з метою наступного заповідання;
- 3) Території та об'єкти, щодо яких підготовлені або схвалені клопотання про створення чи оголошення території або об'єкта природно-заповідного фонду;
- 4) Ділянки, щодо яких підготовлений висновок про належність конкретної лісової ділянки або її частин до пралісів, квазіпралісів чи природних лісів, а також лісові ділянки, які потенційно відповідають критеріям визначення належності лісових територій до пралісів, квазіпралісів або природних лісів, згідно з Методикою №161 (щодо визначення належності

лісових територій до пралісів, квазіпралісів і природних лісів), і підлягають подальшому обстеженню на місцевості;

- 5) Території, включені до Смарагдової мережі;
- 6) Території, що охороняються згідно з Конвенцією про водно-болотні угіддя, що мають міжнародне значення головним чином як середовище існування водоплавних птахів (Рамсарською Конвенцією);
- 7) Біосферні резервати ЮНЕСКО в Україні, створені відповідно до програми ЮНЕСКО «Людина і біосфера», а також об'єкти зі світової спадщини ЮНЕСКО в Україні, що належать до природного типу, такі, як букові праліси Карпат та інших регіонів Європи (можна перевірити на офіційному веб-сайті ЮНЕСКО <https://whc.unesco.org/> за пошуковим запитом «The World Heritage List»);
- 8) Особливо захисні лісові ділянки, виділені відповідно до Порядку №733 (щодо поділу лісів на категорії та виділення особливо захисних лісових ділянок);
- 9) Території екомережі, якщо були розроблені схеми регіональної або місцевої екомережі, що захоплює територію планованої діяльності; спочатку перераховують природоохоронні території та об'єкти з пунктів 1-8, включені до екомережі, далі додатково характеризують інші території екомережі;
- 10) Репрезентативні та особливо цінні для збереження лісові ділянки, згідно з вимогами стандарту ведення лісового господарства Лісової опікунської ради (англійською «FSC») (якщо передбачена сертифікація в системі FSC).

Відомості про природоохоронні території та об'єкти включають до додатку 9 до Звіту.

8. Історико-культурна спадщина. Складають повидільний перелік об'єктів культурної спадщини (за видами, як визначено Законом “Про охорону культурної спадщини”), характеризують їх, зайняті ними та їхніми охоронними зонами площі, систему охоронних заходів, визначену охоронним договором (за наявності).

8. Соціально-економічні умови:

- 1) Дані щодо зайнятості місцевого населення;
- 2) Дані щодо туристичної інфраструктури (включаючи зайнятість місцевого населення в туристичній діяльності; аналіз потенціалу розвитку туризму; марковані туристичні маршрути тощо);
- 3) Марковані туристичні, рекреаційні та науково-пізнавальні маршрути;
- 4) Рекреаційні ділянки, визначені під час лісовпорядкування;

- 5) інші місця, що мають туристичну, наукову, пізнавальну або естетичну цінність;
- 6) Місця некомерційного використання лісових ресурсів місцевим населенням (рибальство, збір рослин, ягід та інших плодів, грибів тощо) у вигляді загального використання природних ресурсів;
- 7) Місця спеціального використання природних ресурсів у межах лісгоспу у вигляді заготівлі другорядних лісових матеріалів, побічних лісових користувань та використання корисних властивостей лісів.

Відомості про соціально-економічні умови та культурно-історичну спадщину рекомендується супроводжувати картами.

При визначенні рекреаційної придатності лісових земель керуються Правилами №502 (щодо використання корисних властивостей лісів).

9. Об'єкти, що справляють кумулятивний вплив:

Визначають суб'єктів господарської діяльності-землекористувачів, а також підприємства-забруднювачі, які здійснюють значний вплив на повітря, води, ґрунти або інші фактори довкілля і чий вплив може розглядатися в сукупності з планованою лісгосподарською діяльністю. Враховують землекористувачів, чії землі розташовані поряд (у радіусі 4 кілометрів від крайніх меж планованої діяльності), підприємства-забруднювачі атмосферного повітря чи вод місцевого, районного або державного значення (чия діяльність провадиться у районі), суб'єкти, чия діяльність може викликати деградацію ґрунтів (ерозію, площинний змив, забруднення), дифузне забруднення вод або річковий стік. За визначеним переліком суб'єктів господарювання, складаються відомості про обсяги використання ними природних ресурсів (земель, ґрунтів, вод або інше), викидів в атмосферне повітря, скидів у водні об'єкти та відходів, перелік забруднюючих речовин. Додають карту-схему, на якій окреслена територія планованої діяльності і позначені найбільші забруднювачі повітря, розташовані у зоні впливу планованої діяльності, найбільші підприємства, що здійснюють організовані скиди у води або чинять значний вплив на води через дифузне забруднення, за потреби - інші суб'єкти господарювання, що чинять значний вплив на води, ґрунти чи інші фактори довкілля.

Якщо до досліджень окремих факторів (компонентів) довкілля були залучені відповідні фахівці, то вони додають інші відомості, які, на їхню думку, можуть бути важливими для оцінки поточного стану та ідентифікації найбільш вразливих об'єктів або процесів.

На основі доступної екологічної інформації та наукових знань (що мають підтверджуватися науковими публікаціями), прогнозують ймовірний стан довкілля (сценарій розвитку довкілля) без здійснення планованої діяльності, або зазначають причини, які не дають здійснити таку оцінку.

В кінці розділу висвітлюють усі труднощі, що перешкоджали повноті опису поточного стану довкілля (такі, як відсутність достатніх первинних даних, технічних засобів, знань або методів тощо), а також виявлені неточності та прогалини у даних, отриманих зі сторонніх джерел.

РОЗДІЛ 4. ОПИС ФАКТОРІВ ДОВКІЛЛЯ, ЯКІ ЙМОВІРНО ЗАЗНАЮТЬ ВПЛИВУ З БОКУ ПЛАНОВАНОЇ ДІЯЛЬНОСТІ ТА ЇЇ АЛЬТЕРНАТИВНИХ ВАРІАНТІВ

У розділі визначають об'єкти, явища або властивості факторів (компонентів) довкілля, які будуть порушені, знищені або неодмінно зміняться внаслідок планованої діяльності, і проводять необхідні розрахунки.

4.1. Земельні угіддя і ґрунти

Визначають ділянки, що є ерозійно небезпечними, та інші ділянки, яким після рубок, а також після трелювання деревини і проїзду автотехніки загрожує виникнення або посилення ерозійних процесів, надмірне висушування і вітрова ерозія, розвіювання піщаних ґрунтів або пісків, знищення лісової підстилки у значних обсягах, ущільнення та розмиви ґрунтів, збільшення інтенсивності поверхневого стоку, площинний змив родючого шару ґрунту, заболочування, збільшення ризику виникнення підземних (торфових) пожеж, інші негативні процеси, що призводять до деградації ґрунтів або опустелювання. Для гірських лісів Карпат, визначають групу ділянок з нестійкими до ерозії ґрунтами (відповідно до Правил №929 щодо рубок головного користування у гірських лісах Карпат).

В якості факторів, що зумовлюють ерозію, розглядають вплив лісозаготівельної техніки, способи організації і шляхи трелювання і транспортування деревини, рельєф схилів земель, фізико-хімічні особливості ґрунту.

Ерозійно небезпечні ділянки ідентифікують на основі стійкості типу ґрунту до ерозії та особливостей рельєфу (стрімкості схилів та ін.). Ділянки, ідентифіковані як ерозійно небезпечні або з нестійкими до ерозії ґрунтами, групують за кількома ознаками:

- 1) Види ґрунтів;
- 2) стрімкість схилів: рівні ділянки (ухил 0-3 градуси), пологі схили – 3-10 градусів; спадисті - 11-20 градусів; стрімкі - 21-30 градусів на південних і 21-35 градусів на північних схилах; дуже стрімкі - понад 30 градусів на південних і 35 градусів на північних схилах;
- 3) експозиція схилів: північна (північної, північно-східної та східної експозицій), південна (південної, південно-західної та західної експозицій);

- 4) глибина ґрунтового профілю: до 70 см (неглибокі і середньоглибокі) та більше 70 см (глибокі ґрунти); ступінь еродованості: місцями не закріплені дерновим шаром, слабозмиті, середньозмиті, сильнозмиті.
- 5) система, способи і види рубок (вузько-, середньо- чи широколісосічні та рівномірно-поступові, групово-поступові чи смугово-поступові).

До організації статистично репрезентативної вибірки для оцінювання якості ґрунтів рекомендується підходити наступним чином:

- Для кожної отриманої групи ділянок, ідентифікованих як зазначено вище, організовують прямі обстеження та інструментальні вимірювання показників ґрунту.
- Опис кожної групи ділянок має містити принаймні один показник кожної з 4 груп показників ґрунту (1 - будова ґрунту, 2 - ерозія ґрунту, 3 - водні властивості ґрунту, 4 - хімічні властивості ґрунту), оцінений до початку планованої діяльності, через 3 або 6 місяців після проведення рубок, а далі – за програмою моніторингу. Показники оцінюють відповідно до методик, зазначених у розділі 6.
- До кожної групи ділянок шукають у природі і описують еталонні ділянки, аналогічні за груповими ознаками, ландшафтними ознаками, але з нормально розвиненим (не змитим) ґрунтовим профілем.

Для виконання прямих обстежень та інструментальних вимірювань рекомендується звертатися до лабораторій, що атестовані на проведення вимірювань у певній галузі і надають протоколи результатів вимірювань.

На час перехідного періоду – від часу вступання у силу Закону і до наступного базового лісовпорядкування – для оцінки впливу на ґрунти обстежують кожну узагальнену групу ділянок. В майбутньому, під час проектування базового лісовпорядкування, спеціально визначають мережу пробних ділянок для ґрунтових обстежень і ділянок з еталонними ґрунтами, на яких суб'єкт господарювання буде здійснювати програму локального моніторингу ґрунтів на землях лісового фонду. Моніторинг ґрунтів включають до програми моніторингу та контролю щодо впливу на довкілля під час провадження планованої діяльності.

Розраховують ймовірні втрати гумусу, родючого шару ґрунту та шару лісової підстилки. Наприклад, за ДСТУ 7857:2015 можна розрахувати річні ерозійні втрати до початку провадження планованої діяльності (на поточний стан) і на прогнозний стан. Ерозійні втрати на прогнозний стан допускається встановлювати методом аналогій: показники оцінюють на існуючих наймолодших зрубках, що подібні до ділянок проєктованих рубок за типом лісорослинних умов, рельєфом, підтипом ґрунтів, системою рубок. Розраховані річні ерозійні втрати порівнюють з нормами допустимих втрат (за ДСТУ 7081:2009).

Визначають місця, де може виникнути забруднення ґрунтів та ґрунтових вод від розлитих паливно-мастильних матеріалів.

4.2. Води

Розраховують частку, яка припадає на площу суцільних і поступових рубок від площі водозбірного басейну кожної малої або середньої річки.

Аналізують дотримання вимог водного законодавства щодо малих річок при здійсненні планованої діяльності, а також дотримання пункту 13 Правил №929 (щодо рубок головного користування в гірських лісах Карпат). Враховуючи заборону зменшувати природний рослинний покрив і лісистість басейну малої річки, встановлену статтею 80 Водного кодексу України,, розраховують частку лісистості водозбірного басейну кожної малої річки, яка буде зачеплена планованими суцільними і поступовими рубками). При цьому використовують наступні припущення: 1) якщо після рубок заплановано лісовідновлення, то загальна лісистість у басейні малої річки у довготривалій перспективі не зменшується, проте, виникають тимчасово не вкриті лісом лісові землі, площі яких і розраховують; 2) відновлення водоохоронних властивостей лісу відбувається лише після змикання молодняків, тобто, через 10 або більше років після проведення лісовідновлення на місцях суцільних рубок (у відповідності до сучасних наукових знань; див., наприклад, наукову публікацію: Побединский А.В., Водоохранная и почвозащитная роль лесов, Пушкино, 2013).

Визначають ділянки суцільних і поступових рубок, розташовані у прибережній захисній смузі або водоохоронній зоні (в межах, встановлених пунктом 3 Порядку №486 (щодо визначення розмірів і меж водоохоронних зон та режиму ведення господарської діяльності в них), а також у зоні санітарної охорони водних об'єктів, вказують мінімальні відстані до водних об'єктів від крайніх меж проєктованих лісосік. Враховуючи відстані до водних об'єктів і наявність смуг лісу між лісосіками і водними об'єктами, з одного боку, та ерозійні втрати ґрунтів (розраховані вище за ДСТУ 7857:2015), прогнозують частку площинного змиву ґрунтів, що потрапить у поверхневі води. При цьому мінімальна ширина смуг лісів уздовж берегів для затримання площинного змиву приймається за 150 м (у відповідності з додатками 4-5 Порядку №733 (щодо поділу лісів на категорії та виділення особливо захисних ділянок).

Перераховують місцеві природні джерела, що потрапляють у територію проєктованих рубок, та описують інтенсивність їх використання.

4.3. Надра

Вплив на надра від рубок оцінюють виключно у разі, якщо на території планованої діяльності або у зоні її впливу проявляються небезпечні геологічні процеси та явища – зсуви, обвали, селі, ерозія ґрунтів і підстилаючих порід, інші екзогенні або ендегенні процеси, глибина та масштаби яких можуть зачепити розташовані під ґрунтовим покривом гірські породи, ґрунтові та інші підземні води. Також враховують наявність факторів ризиків, таких, як: круті схили, глибоко розчленований ерозійними формами рельєф, зсувонебезпечні ділянки, ерозійно небезпечні ділянки, райони селевих потоків, обвалів. У таких випадках суцільні рубки можуть сприяти цим негативним процесам. Стаття 47 Закону України «Про охорону земель» встановлює, що використання ерозійно-та зсувонебезпечних земельних ділянок дозволяється за умови вжиття заходів щодо їх протиерозійного і протизсувного захисту, передбачених законодавством України.

У межах розвитку зсувонебезпечних і обвальних процесів, для збору інформації, досліджень/ вишукувань можна застосовувати:

- ДБН В.1.1-46:2017 «Інженерний захист територій, будівель і споруд від зсувів та обвалів. Основні положення» (визначення та класифікація небезпечних геологічних процесів та явищ, розділи 5-6 - рекомендації щодо місцевої стійкості зсувних і зсувонебезпечних територій, додаток А – карта порушеності зсувами території України, додатки Б-В, додаток Д - ефективність протизсувних заходів), ДБН А.2.1-1-2014; ДБН В.1.1-24:2009 «Захист від небезпечних геологічних процесів. Основні положення проектування».
- ДБН А.2.1-1-2014 «Інженерні вишукування для будівництва» (розділ 6, зокрема, 6.2.9.3-6.2.9.4 - орієнтовний перелік вишукувань для районів розвитку схилових процесів та селенебезпечних районів).

При цьому особливу увагу приділяють наступним питанням (як рекомендовано розділом 1.8 ДБН В.1.1-24:2009): виявлення меж розвитку зсувних, зсувонебезпечних, обвальних процесів, селевих процесів, дані про глибину розвитку деформацій у ґрунтовому масиві, склад шарів зсувного схилу, стан шарів поверхневої частини корінних порід (не менше ніж до 5,0 м), гідрогеологічні умови ґрунтового масиву, фізико-механічні властивості ґрунтів у природному стані, а також в умовах зволоження і за наявності поверхні ковзання, стан схилів вище і нижче ділянок з небезпечними геологічними процесами та явищами, а також вище і нижче ділянок суцільних та поступових рубок.

4.4. Ландшафт

Перераховують ті природно-територіальні комплекси, у яких відбудуться суцільні і поступові рубки, за такими категоріями:

- природно-територіальні комплекси (урочища, групи фацій, інше), площа яких за 10 років покриється рубками/ зрубками на 50-100%;
- зруби складуть 20-49% площі;
- зруби складуть 5-19% площі природно-територіального комплексу.

Також описують особливі утворення у ландшафті та об'єкти, пов'язані з унікальністю геологічної будови місцевості і розташовані на території суцільних та поступових рубок: печери, відслонення та останці гірських порід, скелі та кручі тощо.

4.5. Фауна, флора, біорізноманіття

Складають переліки видів флори і фауни, що особливо важливі для збереження (з Червоної книги України, з додатків до Бернської Конвенції та її Резолюції №6 (1998) або інших міжнародних договорів, ратифікованих від імені України, з переліків регіональної охорони) і зазнають значного впливу, тобто, їхні популяції потрапляють повністю або частково до території запроектованих суцільних або поступових рубок чи розташовані на ділянках, що безпосередньо межують з територією планованої діяльності. До переліків також включають особливо вразливі групи лісових тварин: кажанів, птахів, що гніздуються у дуплах дерев, хижих птахів, що гніздуються на деревах, безхребетних тварин і грибів, пов'язаних з мертвою деревиною; зазначають факти реєстрації їхніх популяцій на лісових ділянках, відведених під рубки, або поряд з рубками.

Складають переліки рослинних угруповань, занесених до Зеленої книги України, а також *природних оселищ (біотопів) Бернської Конвенції*: такі угруповання або оселища розташовуються повністю або частково на території планованої діяльності або на ділянках, що безпосередньо межують з територією планованої діяльності.

Зазначають природоохоронні території та об'єкти (зі списку, наведеного у розділі 3), зачеплені планованою діяльністю: їхні ділянки повністю або у найважливішій своїй частині (за експертними оцінками) розташовані на території планованої діяльності.

Якщо на території проєктованих суцільних або поступових рубок або в зоні їх впливу були ідентифіковані дерева-насінники і плюсові дерева, дуплясті і найстаріші дерева, а також ті, що мають виняткове значення для збереження біорізноманіття, то зазначають виявлені види тварин або інших живих організмів, життєдіяльність яких пов'язана з такими деревами. Розраховують, яка частка/ кількість дерев кожної категорії буде вирубана і яка - залишиться на лісових ділянках. Аналогічно, зазначають живих організмів, пов'язаних з мертвою сухостійною або поваленою деревиною.

Характеризують цінні види біологічних ресурсів, зареєстровані у промислових обсягах на території проєктованих рубок: промислові і мисливські тварини, плодово-ягідні та лікарські рослини, їстівні та лікарські

гриби (під прямим впливом розуміється знищення популяції або її частини на території рубок, під опосередкованим - знищення значної частини лісових ділянок, придатних для вирощування цінних біологічних ресурсів).

4.6. Здоров'я населення

У разі значних викидів забруднюючих речовин в атмосферне повітря або рівня шуму від заготівельної техніки, що перевищують санітарно-гігієнічні нормативи (відповідно до розрахунків, проведених у розділі 1.5), зазначають відстань до найближчого населеного пункту або місць постійного чи тимчасового проживання, встановлених курортних зон та зон відпочинку. Характеризують оздоровче значення лісів, у яких запроектовані рубки, для місцевого населення.

4.7. Соціально-економічні умови

Зазначають частоту паводків та селів, зсувів ґрунтів та осипів порід у районі і виникнення у зв'язку з проєктованими рубками надзвичайних ситуацій у зоні впливу планованої діяльності.

Описують потребу у деревних ресурсах на місцевому і регіональному рівні, актуальне використання і перспективи використання інших, ніж деревина, лісових ресурсів (деревних і недеревних), важливість побічних видів лісокористування на місцевому рівні. Перераховують ті лісові ресурси (інші, ніж деревина), біологічний запас яких на ділянках проєктованих рубок складає валову частку (понад 50%) запасу цього ресурсу, доступного для місцевих жителів або у регіоні.

Описують діючі (марковані) туристичні маршрути і місця масового відпочинку на території та в зоні впливу планованої діяльності, їх популярність у населення (середні і максимальні показники відвідування).

Характеризують рекреаційне (для туризму та відпочинку) значення лісів, відведених під рубки, для місцевого населення та гостей. Для оцінки рекреаційної привабливості лісів (привабливості для масового відпочинку) застосовують Методику визначення показників рекреаційної характеристики земель, розроблену ВО «Укрдержліспроєкт» (2000).

4.8. Матеріальні об'єкти

Описують ознаки, а також матеріальну, наукову і культурну цінність об'єктів архітектурної, археологічної та культурної спадщини, розташованих на території планованої діяльності, а також можливі ризики та шкоду, що може бути завдана їм. Зазначають будь-які інші об'єкти техногенного середовища (будівлі, інженерні споруди та комунікації, включаючи підземні споруди), які можуть бути пошкоджені внаслідок планованої діяльності.

Місця розташування таких об'єктів мають бути співвіднесені на карті із місцем провадження суцільних та поступових рубок.

Згідно зі статтею 37 Закону України «Про охорону культурної спадщини», роботи, що можуть пошкодити об'єкти культурної спадщини, проводяться після повного дослідження об'єктів за рахунок коштів замовників робіт.

Інші зачеплені фактори довкілля і їхні компоненти характеризують за потреби.

РОЗДІЛ 5. ОПИС І ОЦІНКА МОЖЛИВОГО ВПЛИВУ НА ДОВКІЛЛЯ ПЛАНОВАНОЇ ДІЯЛЬНОСТІ

У розділі складають прогнози значних впливів на фактори довкілля і дають якісну оцінку впливів. Показники (параметри), за якими впливи підлягають оцінці, визначені у пункті 5 частини другої статті 6 Закону. Зокрема, оцінці підлягають:

- величина (інтенсивність) впливу; рекомендована шкала: вплив незначний (неістотний), слабкий, помірний, сильний;
- характер впливу: позитивний - ранжується від +1 до +5; негативний - ранжується від -1 до -5 (за рекомендаціями FAO); також - пряма чи непряма дія на об'єкт;
- територіальний масштаб; рекомендована шкала: вплив точковий, обмежений певною лінією, місцевий, регіональний, транскордонний;
- ймовірність виникнення впливу, включаючи статистичну достовірність прогнозу значного впливу,
- тривалість (вплив короткотривалий (дні або тижні), середньої тривалості (місяці - до 1 року), довгостроковий (роки) і дуже тривалий (десятиліття або більше)); також зазначають інші часові характеристики впливу, такі, як частота і очікуваний початок;
- невідворотність (беззаперечність виникнення) впливу, зворотність впливу (можливості для його усунення через деякий час) і пов'язані з цим перспективи щодо заходів з ослаблення або усунення впливу;
- значимість впливу (вплив значний або вплив низької значимості).

Територіальний масштаб впливу оцінюють за показниками, які відображають площу території або чисельність населення, що, ймовірно, будуть зачеплені впливом. Наприклад, на якій лісовій площі навколо території планованої діяльності очікуються значні зміни у популяції цінного виду тварин; на яку площу річкового басейну поширюються прогнозовані значні зміни у гідрохімічних показниках; яка площа природоохоронної території або об'єкта виявиться зачепленою; на яку чисельність населення, кількість населених пунктів або пунктів відпочинку вплине погіршення якості води у поверхневих водах тощо.

Якщо вихідних даних достатньо, і вони кількісні, то достовірність прогнозування перевіряють статистичними методами (методами перевірки статистичних гіпотез). Якщо даних не достатньо для статистичної обробки, то оцінка впливу і його ймовірності може також спиратися на професійний досвід і думку експертів або результати їхніх попередніх наукових спостережень, опитування місцевих жителів або фахівців у галузі, знання, отримані з наукових джерел або з офіційних документів, про що окремо зазначається.

Значимість впливу оцінюють у підсумку, на основі оцінок інтенсивності, масштабу і тривалості впливу (таблиця 1.7). Значними є впливи, що оцінені як помірні або сильні за інтенсивністю, тривалі або дуже тривалі за часом. Додатково ще враховують територіальний масштаб, складність і невідворотність впливу, об'єкт впливу. Крім того, вплив слід оцінювати як значний у разі, коли а) перевищуються встановлені допустимі нормативи якості довкілля, б) зачеплені особливо цінні об'єкти (такі, як території та об'єкти природно-заповідного фонду, інші природоохоронні території), властивості або ресурси, в) вплив поширюється на сусідні адміністративно-територіальні одиниці (у випадку лісогосподарських заходів - на сусідній район).

Таблиця 1.7. Приклад оцінки та розрахунку значимості впливу на довкілля

фактори довкілля	вид впливу, джерело впливу	інтенсивність впливу	Територіальний масштаб	тривалість впливу	категорія значимості впливу
1	2	3	4	5	6
<i>Приклад:</i> Атмосферне повітря	вплив рубок на зменшення поглинання парникових газів	помірний або сильний (залежно від насадження, місцевих лісорослинних умов та ін.)	Місцевий. Рекомендується зазначати частку площі району (або басейну малої річки), зачепленої суцільними і поступовими рубками і пов'язаним з цим падінням обсягів поглинання парникових газів, або різницю між оптимальною лісистістю у районі (у водозбірному басейні малої	Тривалий. Рекомендується зазначати у роках період від завершення рубок і до: а) змикання крон у лісі-молодняку після проведення робіт з лісовідновлення; б) повного відновлення здатності лісових площ, зачеплених суцільними рубками,	Оцінюється за сукупністю оцінок у стовпчиках 3, 4 і 5 у таблиці.

			річки), з одного боку, та фактичною лісистістю після суцільних рубок, з іншого.	поглинати парникові газу.	
<i>Приклад:</i> атмосферне повітря	викиди від пересувних джерел і їх вплив на якість повітря	слабкий або помірний (залежно від кількості одиниць)	обмежений	Коротко-тривалий	вплив низької значимості

Перелік спрогнозованих впливів на окремі фактори довкілля ранжують за значимістю, починаючи від найбільш вагомих. Відповідно, матеріали розділу викладають в такій самій послідовності.

Не допускаються декларативні твердження про наявність або відсутність, допустимий рівень того чи іншого впливу на фактори довкілля, якщо це не підтверджено жодними матеріалами, такими, як кількісні дані, отримані прямими методами чи розрахунками, офіційні дані, експертні висновки, що містять такі дані, експертні оцінки або результати окремих досліджень.

Лісогосподарська діяльність істотно змінює, у першу чергу, місцеві гідрологічні умови, умови існування живих організмів та деякі процеси у ґрунтах, тому більше уваги приділяють оцінці впливу на води, ґрунти, а також флору, фауну і біорізноманіття.

5.1. Вплив на поверхневі води

Оцінюючи вплив на поверхневі води від суцільних і поступових рубок, враховують:

- 1) Розташування території рубок в басейні малої річки і стан масиву поверхневих вод у складі даної річки. Стан малих річок більш чутливий до впливу суцільних і поступових рубок, порівняно з великими річками. Якщо екологічний стан масиву поверхневих вод поганий, то мають бути розглянуті усі альтернативи для його покращення.
- 2) Відстань від крайніх меж проєктованих лісосік до малої або середньої річки. Відстань менше 300 м – високий ризик значного впливу.
- 3) Фактичну берегозахисну лісистість (площу лісів уздовж берегів річки в межах району) та її фактичну ширину і те, наскільки її фактичні розміри і площа відрізняються від оптимальних/ нормативних значень.
- 4) Оточення: висока розораність оточуючих земель (більше 60%), рілля на схилових землях, приватні домогосподарства у прибережній захисній зоні та на заплавах землях, великі промислові та промислово-видобувні

об'єкти створюють у сукупності із суцільними та поступовими рубками значно більший кумулятивний вплив на поверхневі води.

На основі даних, зібраних за скороченою програмою характеристики водних об'єктів (розділ 4), використовуючи інші наукові дані або наявні моделі, прогнозують ймовірні зміни стану масивів поверхневих вод, найближчих до площ рубок (наприклад, через зміни у замуленості водних об'єктів), річкового стоку, поверхневого стоку і лісистості у басейнах малих річок, стійкості берегів, рівня ґрунтових вод, а також, за наявності наслідки для місць централізованого забору води та інших джерел питного водопостачання, які потрапляють у зону впливу.

Якщо прогноз не можливо скласти, зазначають основні причини.

5.2. Вплив на земельні угіддя і ґрунти

Оцінюють величину і масштаби ерозії або інших процесів деградації земель та ґрунтів після суцільних та поступових рубок (наприклад, з рубками можуть бути пов'язані підтоплення, висушування або розвіювання). Рекомендується ДСТУ 7872:2015 «Охорона ґрунтів. Деградація ґрунтів. Оцінювання хімічної та фізичної деградації ґрунтів». Величину прогнозних змін у ґрунтах під впливом суцільних рубок виражають у частках від базових (поточних) або природних (еталонних, якщо такі відомості наводяться у літературі чи в інших джерелах) значень ознак і властивостей місцевих підтипів і видів ґрунтів. Приклад: *прогнозні зміни у потужності гумусового горизонту ґрунту, за розрахунками, складають 6-10% від базового значення.*

Для оцінки територіальних масштабів впливу, підсумовують площі ерозійно небезпечних земель, зачеплених суцільними та поступовими рубками.

Прогнозують наслідки для оточуючих сільськогосподарських угідь (наприклад, ймовірність посилення ерозії на сільгоспугіддях, потрапляння забруднень із сільгоспугідь у водні об'єкти або у балки, зміна мікроклімату агроландшафтів), для інших оточуючих земель. Оцінюють вплив планованої діяльності на дотримання нормативів оптимального співвідношення земельних угідь (норматив встановлений статтею 165 Земельного кодексу України і статтею 33 Закону України «Про охорону земель») у районі: планована діяльність покращить ці показники, вплине негативно або не вплине.

Якщо вимагає фактичний рівень хімічного і радіоактивного забруднення ґрунтів, то прогнозують напрямок і швидкість міграції забруднюючих речовин та радіонуклідів на ділянках проєктованих рубок.

5.3. Вплив на фауну, флору, біорізноманіття

Вплив оцінюють за трьома категоріями:

1. Ступінь впливу на ділянки або території, особливо важливі для збереження, ступінь перетворення їхніх площ або цінних природних властивостей. Сюди відносяться: а) ділянки з *природними оселищами (біотопами) Бернської Конвенції*; б) з рослинними угрупованнями, внесеними

до Зеленої книги України, а також в) природоохоронні території та об'єкти, визначені у розділах 3 і 4. Ступінь впливу оцінюють за втраченими (на ділянках проєктованих рубок) та незворотно пошкодженими (на ділянках, сусідніх з рубками) площами, порівняно з сумарними площами таких ділянок або територій (ділянок або територій, особливо важливих для збереження) у складі підприємства лісового господарства або у районі, а також за іншими показниками, визначеними додатково.

Оцінюють доступність заходів з відновлення і можливість їх виконання силами суб'єкта господарювання. Оцінюють перспективи відновлення угруповання, біотопу, ділянки або території: а - відновлюється легко, б - відновлення можливе, але із задовільним результатом, в - відновлюється дуже важко або відновлення неможливе.

2. Ступінь впливу на види флори і фауни, особливо важливі для збереження (згідно з категоріями та переліком, визначеними у розділах 3 і 4), ступінь пошкодження їхніх популяцій або середовищ їхнього існування.

Ступінь впливу оцінюють за чисельністю або відносною оцінкою чисельності (у десятках, сотнях, тисячах індивідів тощо) популяцій, яка буде втрачена, порівняно з чисельністю / відносною оцінкою чисельності популяцій у складі підприємства лісового господарства або у районі, за втраченими площами популяцій, а також за іншими показниками, визначеними додатково. Зазначають види, особливо вразливі до наслідків планованої діяльності, якщо вони належать до одного з наступних випадків: їхня локальна популяція або популяція у районі повністю або у найважливішій своїй частині (за експертною оцінкою) розташована на території планованої діяльності; їхня біологія розвитку залежить від дерев або лісових ділянок, які повністю або у найважливішій своїй частині (за експертною оцінкою) розташовані на території планованої діяльності; вид належить до вузькоендемичних, і його популяція на території планованої діяльності складає більше 5% глобальної чисельності виду тварин або рослин.

Оцінюють доступність заходів з відновлення і можливість здійснення їх суб'єктом господарювання. Оцінюють перспективи відновлення: а - відновлюється легко, б - відновлення можливе, але із задовільним результатом, в - відновлюється дуже важко або відновлення неможливе.

Окремо оцінюють інтенсивність прямого та опосередкованого впливу на особливо вразливі групи лісових тварин (визначені у розділі 4). Під прямим впливом розуміють знищення популяції або її частини на території рубок, а під опосередкованим – вирубку дерев, що є середовищами існування, якщо встановлено факти існування популяцій цих тварин на лісових ділянках поряд з рубками.

Оцінюють прямий та опосередкований вплив на запаси цінних біологічних ресурсів (визначених у розділі 4): під прямим впливом розуміють знищення популяції або її частини на території рубок, під опосередкованим - зникнення значної частини лісових ділянок, придатних для перебування/ зростання цінних

біологічних ресурсів. Рекомендується розглянути ризики поширення браконьєрства на нові лісові території, внаслідок побудови нових лісовозних доріг.

Якщо на території суб'єкта господарювання існує проблема з поширенням інвазійних організмів, то оцінюють ймовірність їх поширення на нові території і перешкоджання запроектованому лісовідновленню після проведення рубок (серед рослин до таких належать клен ясенелистий, аморфа кушова, робінія звичайна (акація біла), ясен пенсільванський (в окремих регіонах), а також трав'янисті інвазійні бур'яни, які перешкоджають нормальному росту молодих насаджень).

3. Вплив на ліси:

Оцінюють, як зміниться після проєктованих заходів з лісовідновлення, порівняно з поточним станом, розподіл площ на території суб'єкта господарювання: а) за головними лісоутворюючими породами; б) за віковою структурою деревостанів головних порід. чи відбудеться суттєва (більше ніж на 5%) зміна розподілу площ лісів за кожною з головних лісоутворюючих порід після проєктованих рубок та внаслідок лісовідновлення, порівняно з поточним станом.

Прогнозують ймовірні наслідки лісовідновлення з додаванням у насадження немісцевих та інвазійних видів дерев або кущів (робінія звичайна, дуб північний, ясен зелений та ін.), а також з перетворенням на плантацію.

Прогнозують наслідки планованої діяльності для стійкості сусідніх деревостанів до вітровалів або інших несприятливих факторів. Зокрема, відомо, що суцільні рубки, а також будівництво лісових доріг можуть викликати збільшення вітровалів уздовж межі з лісосіками або дорогами.

4. Загальні втрати біорізноманіття від планованої діяльності.

Оцінку загальних втрат проводять за спеціальною методикою або за наступною рекомендованою шкалою:

- I. Жоден об'єкт чи територія, особливо важливі для збереження, не зачеплені, вплив допустимий.
- II. Будуть пошкоджені популяції видів або ділянки чи території, особливо важливі для збереження, але перспективи відновлення не нижче задовільних; вплив допустимий.
- III. Будуть пошкоджені популяції видів або ділянки чи території, особливо важливі для збереження, і перспективи відновлення незадовільні або сумнівні; допустимість впливу вимагає експертної оцінки, залежно від значення і кількості об'єктів, що будуть пошкоджені, та ступеня втрати популяцій або площ.
- IV. Будуть втрачені цілі природні комплекси охоронюваних видів або біотопів, або природоохоронні території чи їхні функціональні зони

перестануть виконувати свої природоохоронні, наукові, екологічні, рекреаційні та інші функції; вплив визнається недопустимим.

5.4. Вплив на соціально-економічні умови

Оцінюють величину, тривалість і наслідки впливу на місцеву та регіональну інфраструктуру, зайнятість населення, на місця загального використання лісових ресурсів населенням, місця спеціального використання другорядних лісових матеріалів, побічних лісових користувань та використання корисних властивостей лісів, на доступність до окремих лісових ресурсів і побічних видів лісокористування для місцевого населення після проведення рубок, на місця естетичної, наукової, історичної та культурної цінності, туристичні маршрути, місця масового відпочинку і пов'язані з ними об'єкти туристичної інфраструктури.

5.5. Вплив на здоров'я населення

Оцінка проводять у наступних випадках:

а) якщо викиди забруднюючих речовин у повітря або рівень шуму від лісозаготівельної техніки та валки дерев перевищують встановлені санітарно-гігієнічні нормативи на межі з населеним пунктом або місцями постійного чи тимчасового проживання людей;

б) якщо у регіоні несприятлива екологічна ситуація, зокрема, діють великі промислові та сільськогосподарські підприємства-забруднювачі. В такому випадку, враховуються місця проведення суцільних рубок по відношенню до населених місць і місць відпочинку, з одного боку, і джерел забруднення (забруднення повітря, шумового забруднення та ін.), з іншого, і оцінюється ступінь втрати захисного поясу лісів для місцевого населення.

5.6. Вплив на атмосферне повітря

На основі розрахованих обсягів викидів забруднюючих речовин в атмосферне повітря від пересувних джерел, вплив на атмосферне повітря оцінюють за величиною як а) незначний, б) слабкий або в) значний, а за тривалістю - як а) тимчасовий і зворотний або б) постійний. Оскільки лісгосподарські заходи передбачають викиди лише від пересувних джерел у ході рубок, то у разі, коли відстань від лісосік до місць постійного проживання людей достатня для розсіювання забруднюючих речовин у відпрацьованих газах та зниження шуму, вплив можна оцінювати як незначний і коротко-тимчасовий.

5.7. Вплив на ландшафти

За потреби, оцінюють вплив рубок на зовнішній вигляд ландшафту у місцях, важливих для туризму і відпочинку, на такі процеси у ландшафтах, як водообмін між атмосферою і ґрунтами, теплообмін, поверхневий стік.

5.8. Оцінка кумулятивного впливу

Описуючи окремі фактори (компоненти) довкілля і вплив на них, звертають особливу увагу на об'єкти, види діяльності або інші фактори, що підсилюють окремі види впливу або, у сукупності з планованою діяльністю, можуть призвести до глибших, масштабніших і більш значимих впливів. Враховують інші наявні об'єкти та діяльність, що уже провадиться, плановану діяльність, об'єкти, щодо яких вже отримано рішення про провадження планованої діяльності, аналізують актуальні екологічні проблеми, пов'язані з територіями, які мають особливе природоохоронне значення і на які може поширитися вплив. Відбір об'єктів, видів діяльності та впливів для аналізу кумулятивного впливу здійснюють на основі наукових думок/ експертних оцінок або виходячи з інтересів територіальних громад, зачеплених планованою діяльністю.

Перш за все, оцінюють сукупну дію усіх суцільних та поступових рубок разом на площу лісів у районі (наскільки збільшиться площа лісових ділянок, тимчасово не вкритих лісовою рослинністю, у найближчі 5-10 років, враховуючи лісосіки, що вже існують), на інтенсивність поверхневого стоку у водні об'єкти або балкові системи, швидкість ерозії ґрунтів, скорочення площі екологічних коридорів та інших важливих середовищ існування для тварин, стан атмосферного повітря і водних ресурсів у районі та рекреаційно-оздоровчий потенціал району для населення, на період найближчих 5-10 років (в залежності від швидкості лісовідновлення).

По-друге, аналізують вплив інших землекористувачів та підприємств-забруднювачів, визначених у розділі 3, на повітря і клімат, води, ґрунти, біорізноманіття, здоров'я населення, культурні та інші матеріальні цінності. Враховують, що вирубування лісів в сукупності з діяльністю інших землекористувачів може посилювати забруднення води, ерозію і висушування ґрунтів, а також опосередковано сприяти забрудненню повітря пилом та іншими забруднюючими речовинами, погіршенню екологічного стану масивів поверхневих вод.

Рекомендується оцінити сукупну дію лісогосподарської діяльності та інших проектів/ видів діяльності/ підприємств на обрані показники-індикатори, наприклад, на загальну каламутність води, вміст у ній завислих твердих частинок, гідробіологічні показники якості води, валові втрати гумусу і гумусованого шару ґрунтів, фонові концентрації речовин у вигляді суспендованих твердих частинок (пилу) в атмосферному повітрі (на територіях з високим техногенним навантаженням) тощо.

Результати аналізу сукупної дії планованої лісогосподарської діяльності разом з іншими видами діяльності та об'єктами на довкілля рекомендується відображати у вигляді таблиці 1.8.

Таблиця 1.8. Аналіз кумулятивного впливу лісогосподарської діяльності та інших видів діяльності і об'єктів на довкілля (дані у таблиці наводяться виключно лише в якості прикладу)

важливі фактори довкілля, що зазнають значного впливу від планованої діяльності	оцінка залишкового впливу*			
	суцільні рубки головного користування (лісівництво А)	підприємство №2 (наприклад, агрофірма)	діяльність №3 (наприклад, вибіркові санітарні рубки)	планована діяльність №4 (наприклад, проект робіт з розчищення і днопоглиблення русла та дна річок)
1	2	3	4	5
грунти	слабкий на стійких до ерозії ґрунтах, тривалістю до 5 років, до зімкнення лісових культур, сильний довгостроковий на ерозійно нестійких ґрунтах	сильний, постійний; оціночні втрати гумусового шару 2 т/га за рік	слабкий на стійких до ерозії ґрунтах, сильний на ерозійно нестійких ґрунтах при сильній інтенсивності рубок, довгостроковий до зімкнення крон	сильний, але лише локально на берегах і в період будівництва (до 2 років); без спеціальних берегоукріплюючих робіт можливі зсуви намитих ґрунтів
поверхневі води	помірний, тривалістю до 3 років, до відновлення дернового шару ґрунту	сильний, постійний	незначний, тривалістю до 3 років, до відновлення дернового шару ґрунту і зімкнення підросту	сильний, постійний, але з різними процесами у період будівництва і в період експлуатації
якість атмосферного повітря	слабкий, довгостроковий, до формування молодого лісу	помірний (пилові бурі і парникові гази внаслідок деградації орних	незначний	слабкий тимчасовий (викиди парникових газів у період будівництва)

		ґрунтів)		
фауна	сильний, довгостроковий, деякі види можуть не повернутися	сильний, постійний через застосування пестицидів.	помірний або сильний, залежно від технології, довгостроковий до змикання крон	сильний, довгостроковий, для одних видів позитивний, для інших - негативний
...	...			

Пояснення до таблиці: * залишковий вплив - це вплив, що продовжує здійснюватися на фактор (компонент) довкілля навіть із врахуванням комплексу запроектованих заходів, спрямованих на запобігання, відвернення та зменшення негативного впливу.

У таблицю можна заносити якісні та кількісні характеристики, що відображають величину і тривалість впливу.

У прикладі, наведеному у таблиці, прогнозується значний кумулятивний вплив на поверхневі води. Проведення суцільних рубок, разом з одночасним провадженням інших 4 видів діяльності, ймовірно, призведе до значного збільшення концентрації завислих частинок у воді та погіршення якості води. Кумулятивний вплив триватиме три роки, і територія, зачеплена ним, або площа, необхідна для розсіювання завислих частинок, будуть більшими, ніж у випадку непроведення планованої діяльності.

Для оцінки масштабу кумулятивного впливу рекомендується на картах окреслювати зони впливу кожного виду діяльності або об'єкта, залучених до оцінки, окремо за кожним видом впливу: викидами в повітря, організованими скидами у воду та дифузним забрудненням вод, за ерозією ґрунтів, за втратами цінних природних середовищ існування, інших природних комплексів та об'єктів тощо. У такий спосіб можна ідентифікувати територію сукупної дії.

За сукупним аналізом даних з таблиці і карт ідентифікують значні кумулятивні впливи. За кожним з таких впливів переглядають і доповнюють запроектовані заходи, складають план компенсаційних заходів, а у разі невизначеності та сумнівів – програму моніторингу і контролю.

5.9. Показники-індикатори впливу

Оцінку впливів проводять за показниками, які можна виміряти. Щоб оцінка величини і характеру впливу була точною і зрозумілою, на ранніх етапах ОВД визначаються з показниками-індикаторами і методиками вимірювання показників. Показники-індикатори - це змінні характеристики, що пов'язані зі значним впливом планованої діяльності на один з факторів довкілля. Для кожного виду впливу обирають один або кілька показників-індикаторів.

Для оцінки впливу рубок рекомендується обирати показники-індикатори з наступного переліку:

1. Показники якості води у водних об'єктах, які змінюються у відповідь на суцільні рубки: каламутність води, вміст завислих твердих частинок, біохімічне споживання кисню, вміст амонійного азоту, вміст нітратного азоту; різноманітність організмів-гідробіонтів, що є індикаторами якості води, тощо.

2. Обсяг поверхневого стоку талих вод на експериментальних ділянках малих водозбірних басейнів, до і після суцільних та поступових рубок.

3. Показники деградації ґрунтів: зміни в потужності гумусового шару, вмісті гумусу, у водно-фізичних властивостях ґрунту (водопроникності, вологостійкості, водопідйомній і водовипаровуючій здатності); частота трапляння механічних ерозійних пошкоджень у ґрунтах; зміни у кількості осаду (під впливом поверхневого стоку) в осадових пастках вниз по схилу до і після рубок.

4. Показники стану популяцій видів рослин, що підлягають охороні і збереженню, у зоні впливу діяльності: стан збереження популяцій, здатність до цвітіння і обнасінення або до спороношення.

5. Показники стану дерев, що мають виняткове значення для збереження біорізноманіття, на території планованої діяльності та в зоні її впливу: породи, густота розташування (кількість на гектар), вік, різноманітність вразливих видів тварин (кажанів, птахів, що гніздуються у дуплах, хижих птахів, рідкісних видів комах тощо), що залежать від таких дерев, або загальна різноманітність живих організмів, пов'язаних з ними.

6. Показники стану популяцій видів тварин, що підлягають охороні і збереженню, у зоні впливу діяльності, окремо за такими систематичними групами, як безхребетні (з них окремо - види, яким для життєдіяльності потрібні старі дерева або мертва деревина), земноводні, плазуни, птахи, ссавці (з них окремо - види кажанів): частота трапляння особин або колоній, частота трапляння заселених ними середовищ існування видів дикої флори та фауни, стан збереження популяцій.

7. Показники різноманітності видів природних ресурсів (включаючи побічне лісокористування), які використовуються населенням на території планованої діяльності і в зоні її впливу, до і після рубок.

Вибір показників-індикаторів не обмежується наведеним списком. До інших показників, що обираються в якості індикаторів значного впливу, встановлюється ряд вимог:

1. Показник має вимірюватися у легко доступний спосіб, а результати вимірювань – мають легко відтворюватися (тобто, якщо вимірювання повторити, то отримаємо аналогічний результат).

2. Показник має бути практичним і виявляти «тренди» змін, відображати ті зміни, що мають очевидно несприятливий характер.

3. Показник має відображати прогнозовану величину і значимість впливу, час виникнення або час, коли вплив почне проявлятися, тривалість впливу, його напрямок (позитивний, негативний). Наприклад, в якості індикатора обирається показник “вміст аміачного азоту у воді”. Після суцільної рубки, що покриває 10% площі басейну малої річки, значення показника у контрольній точці збільшуються у 40 разів, достовірно збільшення вмісту реєструється починаючи з 30-го дня після рубки, і статистично достовірно перевищення вмісту, порівняно з базовим сценарієм (до рубок), все ще зберігається через 3 роки після рубок (*усі значення наведені тільки в якості прикладу*). У такий спосіб показник “вміст аміачного азоту у воді” відображає величину змін у якості води, а також негативну і довготривалу дію впливу господарської діяльності.

4. Показник має характеризуватися достатнім обсягом вихідних даних до початку провадження планованої діяльності, інакше результати, зібрані з початком провадження діяльності, не буде з чим порівнювати, а достовірність виявленої різниці не вдасться підтвердити. Для одних показників, наприклад, таких, як різноманітність видів живих організмів, можна зібрати достатній обсяг даних протягом одного вегетаційного сезону (перед підготовкою звіту з ОВД). Інші показники вимагають усереднених даних багаторічних спостережень. Це стосується фізико-хімічних і гідрологічних показників водних об’єктів. Багаторічні дані можна отримати від суб’єктів державної системи моніторингу довкілля та їхніх територіальних органів, зокрема, державної гідрометеорологічної служби, територіальних органів водного господарства тощо. Наприклад, гідрометеорологічні станції можуть мати багаторічні дані стоку весняної повені, витрат і стоку завислих наносів, гранулометричного складу завислих і донних наносів, температури води для певної річки тощо.

Для кожного показника-індикатора, використаного в оцінці, описують методику виконання вимірювань або вказують джерело, де така методика описана. Обирають ті методики, що а) не викликають сумнівів щодо їх науковості і достовірності, б) є специфічними для категорії об’єкта досліджень (тип ґрунту, тип водного об’єкту, систематична група живих організмів тощо), б) є специфічними для географічної території (за потреби).

Показники-індикатори і методики їхніх вимірювань, вибрані для оцінки та прогнозування значного впливу, в подальшому застосовують у моніторингу та контролі щодо впливу на довкілля під час провадження планованої діяльності, включаючи післяпроектний моніторинг, якщо такий призначено уповноваженим органом, тому вибір показників і методик має здійснюватися ґрунтовно, у консультаціях з фахівцями, і на довгострокову перспективу.

Рекомендована література щодо впливу лісогосподарської діяльності на довкілля:

1. Библюк Н.І. Екологічна сумісність наявних технологій лісозаготівлі з природнім середовищем: європейський досвід і українські реалії. / Лісівнича академія наук України: Наукові праці. – 2004, Випуск 3. – С.118-132.
2. Олійник В.С. Дискусійні питання лісової гідрології. / Гідрологія, гідрохімія і гідроекологія. – 2014. – Т.3 - С. 8-15.
3. Побединский А.В. Водоохранная и почвозащитная роль лесов. – Пушкино, Всероссийский научно-исследовательский институт лесоводства и механизации лесного хозяйства, 2013. — 208 с.

РОЗДІЛ 6. ОПИС МЕТОДІВ ПРОГНОЗУВАННЯ, ЩО ВИКОРИСТОВУВАЛИСЯ ДЛЯ ОЦІНКИ ВПЛИВІВ НА ДОВКІЛЛЯ, ТА ПРИПУЩЕНЬ, ПОКЛАДЕНИХ В ОСНОВУ ТАКОГО ПРОГНОЗУВАННЯ, А ТАКОЖ ВИКОРИСТОВУВАНІ ДАНІ ПРО СТАН ДОВКІЛЛЯ

6.1. Методи прогнозування

Вибір наукових методик для прогнозування, моделювання та оцінки впливу на певний фактор довкілля проводиться розробниками (виконавцями) Звіту самостійно.

У розділі зазначають використані методи прогнозування, а також фахівців, що проводили оцінку. Перевагу надають більш простим і логічним методам, а також таким, що є загальноприйнятими у відповідній галузі знань. Складність і трудомісткість методів, що використовуються для прогнозування впливу, має бути пропорційною очікуваній значимості впливу. Описують гіпотези, припущення і спрощення, прийняті для прогнозування і моделювання, а також похибку кожного методу або методики.

До методів, що використовуються для оцінки впливу на довкілля, належать: методи математичної статистики і математичне моделювання; метод аналогій (перенесення впливів, що були виявлені на інших територіях з аналогічними об'єктами та властивостями, на територію, яка розглядається); геопросторовий аналіз і прогнозування за допомогою геоінформаційних систем тощо. У випадках, коли даних для математичної обробки недостатньо, застосовується метод експертних оцінок (при цьому потрібно опитати достатню кількість висококваліфікованих фахівців у даній галузі або в даному питанні). Для оцінювання виправданих альтернатив планованої діяльності доцільно додатково застосовувати економічні методи, наприклад, метод аналізу витрат і ефективності; для оцінки значимості впливів на різні властивості і фактори довкілля - вагові коефіцієнти (коефіцієнти значимості показника).

6.2. Спеціальні методи

Ґрунти: використовують державні стандарти і нормативні документи з ґрунтознавства. Чинність документів можна перевірити через «Каталог національних стандартів та кодексів усталеної практики» на веб-сайті Українського науково-дослідного і навчального центру проблем стандартизації, сертифікації та якості або за “Переліком основних нормативних документів у галузі ґрунтознавства, агрохімії та охорони ґрунтів (актуалізований станом на 27.04.2009; укладачі: Балюк С.А., доктор с.-г. наук, професор, академік УААН, Лазебна М.Є., Харків, 2009. – 37 с.).

Найбільш доцільні нормативні документи і методики наведено нижче:

1. Відбір проб ґрунту та будова ґрунту: ДСТУ 4976:2008 Охорона навколишнього природного середовища. Комплекс стандартів у сфері охорони ґрунтів. Основні положення. ДСТУ ISO 10381-4:2005 Якість ґрунту. Відбирання проб Частина 4. Настанови щодо процедури дослідження природних, майже природних та оброблюваних ділянок. ДСТУ ISO 11259:2004 Якість ґрунту. Спрощений опис ґрунту. Також, для уявлення про загальні підходи до оцінки показників ґрунтів, рекомендується ДСТУ 4362:2004 Якість ґрунту. Показники родючості ґрунтів (однак, даний стандарт встановлений для земель сільськогосподарського призначення). Глибину гумусованого шару визначають методом ґрунтового шурфа або за ДСТУ ISO 11259:2004 Якість ґрунту. Спрощений опис ґрунту.

2. Ерозія ґрунту: ДСТУ 7118:2009 Якість ґрунту. Ерозія ґрунту. Терміни та визначення основних понять. ДСТУ 7857:2015 Якість ґрунту. Ерозія ґрунту. Оцінювання щорічних ерозійних втрат. ДСТУ 7081:2009 Якість ґрунту. Ерозія ґрунту. Допустимі норми. ДСТУ 7904:2015 Якість ґрунту. Визначення потенційної загрози ерозії під впливом дощів. ДСТУ 7403:2013 Якість ґрунту. Методи визначення змиву ґрунту в результаті водної ерозії.

3. Водні (водно-фізичні) властивості ґрунту: ДСТУ ISO 11274-2001 Якість ґрунту. Визначання водоутримувальної характеристики. Лабораторні методи. ДСТУ ISO 11275:2005 Якість ґрунту. Визначення ненасиченої гідравлічної провідності та водоутримувальної характеристики. Метод висушування вітром. ГОСТ 25584-90 Ґрунты. Методы лабораторного определения коэффициента фильтрации. ДСТУ 7456:2013 Якість ґрунту. Польові методи визначення водопроникності ґрунту. Інші нормативні методики щодо гідрологічних властивостей ґрунтів.

4. Хімічні властивості ґрунту:

4.1. Вміст гумусу або органічної речовини: методики виконання вимірювань: МВВ 31-497058-006-2002 Ґрунти. Визначення групового складу гумусу за методом І.В.Тюріна в модифікації М.М. Кононової та Н.П. Бельчикової, спалювання за Б.А. Нікітіним; МВВ 31-497058-008-2002 Ґрунти. Визначення групового та фракційного складу гумусу ґрунту за методом І.В.Тюріна в модифікації В.В.Пономарьової та Т.А. Плотникової, спалювання

за Б.А.Нікітіним. Стандарти, яким відповідають МВВ: ДСТУ Якість ґрунту. Гумусний стан. Номенклатура показників. ДСТУ Якість ґрунту. Визначання групового складу гумусу за методом Тюріна в модифікації Кононової та Бельчікової. ДСТУ Якість ґрунту. Визначання групового та фракційного складу гумусу за методом Тюріна в модифікації Пономарьової та Плотникової. ДСТУ 4289 ДСТУ ISO 10694. Якість ґрунту. Методи визначання органічної речовини.

4.2. Азот загальний: ДСТУ ISO 11261 Якість ґрунту. Визначання загального вмісту азоту. Модифікований метод К'ельдаля. ГОСТ 26107 Почвы. Методы определения общего азота. Рухомий азот: нітратний - ГОСТ 26488, ГОСТ 26489; амонійний - ГОСТ 26488, ГОСТ 26489.

4.3. Фосфор (валовий): ДСТУ 4290:2004 Якість ґрунту. Методи визначання валового фосфору і валового калію в модифікації ННЦ ІГА ім. О.Н. Соколовського. ГОСТ 26261 Почвы. Методы определения валового фосфора и валового калия. Рухомий фосфор: у ґрунтах з кислою реакцією - ГОСТ 26207, з нейтральною - ДСТУ 4115:2002, ДСТУ ISO 11263:2001, з лужною - ДСТУ 4114:2002, ДСТУ ISO 11263:2001.

4.4. Реакція ґрунту: ДСТУ ISO 10390:2007 Якість ґрунту. Визначення рН. рН сольової витяжки: ГОСТ 26483-85 Почвы. Приготовление солевой вытяжки и определение ее pH по методу ЦИНАО.

4.5. Сольовий склад витяжки: ГОСТ 26423-85 Почвы. Методы определения удельной электрической проводимости, pH и плотного остатка водной вытяжки.

Перераховані вище показники розглядаються як пріоритетні для оцінки впливу суцільних і поступових рубок на ґрунти. Додатково можуть оцінюватися інші показники, що характеризують якість або деградацію ґрунтів лісового фонду.

Властивості ґрунту можна оцінювати і за допомогою експрес-методів та/або експрес-аналітичних лабораторій (включаючи портативні прилади та пересувні лабораторії), що були атестовані в установленому порядку відповідними інститутами з технічного регулювання та метрології в якості спеціалізованих засобів виміру зі встановленими метрологічними характеристиками і дозволені для використання відповідно до їх призначення для цілей державного та виробничого аналітичного контролю на території України.

Рекомендовані закордонні наукові джерела з оцінки ерозії ґрунтів (у порядку важливості):

1. Швебс Г.И. Формирование водной эрозии стока наносов и их оценка. Ленинград: Гидрометеиздат, 1974. 185 с.
2. Мирцхулава Ц.Е. Методические рекомендации по прогнозу водной (дождевой) эрозии почв. Москва: ВАСХНИЛ. 1978. 61 с.

3. Мирцкулава Ц.Е. Инженерные методы расчета и прогноза водной эрозии. Москва: Колос, 1970. 240 с.
4. Пацукевич З.В. Допустимый смыв как индикатор эрозионной устойчивости склоновых земель / Эрозия почв и русловые процессы. Вып. 11. Научный редактор Р.С. Чалов. Москва, изд-во Моск. ун-та. 1997. С.75-83.
5. Ларионов Г.А. Расчет смыва по равновесным отрезкам склона.// Земледелие. 1987. №2.
6. Ларионов Г.А., Добровольская Н.Г., Краснов С.Ф., Лю Б.Ю., Неаринг М.А. Теоретико-эмпирическое уравнение фактора рельефа для статистической модели водной (дождевой) эрозии. / Эрозия почв и русловые процессы. Вып. 11. Научный редактор Р.С. Чалов. Москва, Изд-во Моск. ун-та. 1997. С.25-43.
7. Кулик К.Н., Зубов А.Р., Зыков И.Г., Зубов А.А. Методология изучения эрозионных процессов в лесоаграрных и техногенных ландшафтах. Монография. ФНЦ агроэкологии РАН. Волгоград, 2018. 252 с.

Води: математичне та ГІС-моделювання гідрологічних процесів.

Ландшафти: агрокліматичні методи.

Фауна/ флора/ біорізноманіття: методи лісознавства, ботанічні та геоботанічні, зоологічні, мікологічні. Для опису природних оселищ (біотопів), а також оцінки стану популяцій рідкісних і зникаючих тварин і рослин рекомендується методологія картування Смарагдової мережі або мережі NATURA2000. Методологія викладена у публікаціях, зазначених нижче під номерами 4, 6 і 7.

Рекомендовані джерела з оцінки фауни/ флори/ біорізноманіття:

1. Конвенція про охорону дикої флори і фауни та природних середовищ існування в Європі (Бернська конвенція).
2. Резолюція № 4 (1996) Постійного комітету Бернської конвенції «Про зникаючі природні середовища (оселища), що потребують спеціальних заходів для їх збереження».
3. Резолюція № 6 (1998) Постійного комітету Бернської конвенції «Про перелік видів, щодо потребують спеціальних заходів на їх збереження».
4. Національний каталог біотопів України. / За ред. А.А. Куземко, Я.П. Дідуха, В.А. Онищенко, Я.Шеффера. Київ, 2018. 442 с. - Методологію картування біотопів див. у додатках.
5. Тлумачний посібник оселищ Резолюції №4 Бернської Конвенції, що знаходяться під загрозою і потребують спеціальних заходів охорони. / А.Куземко, С.Садогурська, О.Василіук. Київ, 2017. 124 с.

6. The Emerald Network: A Network of Areas of Special Conservation Interest for Europe: Explanatory document and compilation of relevant texts. Доступ: <https://rm.coe.int/168074669d> або на веб-сайті <https://www.coe.int/en/web/bern-convention/emerald-network> через пошук у розділі «Reference documents».
7. NATURA2000 Standard Data Form. Explanatory Notes. Доступ: <http://ec.europa.eu/>.
8. <https://www.coe.int/en/web/bern-convention/emerald-network> – це офіційний веб-сайт з технічними документами щодо Смарагдової мережі. Через пошук «Reference Portal for the Reporting under Resolution No. 8 (2012)» тут можна знайти документи, що містять основні терміни і методичні підходи до оцінки стану рідкісних і зникаючих популяцій тварин і рослин, а також стану природних оселищ (біотопів) Бернської Конвенції.

6.3. Використовувані дані про стан довкілля

Дані збирають з офіційних джерел, з наукових опублікованих джерел, з результатів досліджень та висновків фахівців.

Перелік даних про стан довкілля, рекомендованих до використання у звіті з ОВД:

1. Середні кліматичні або метеорологічні дані можна офіційно отримати від гідрометеорологічних організацій ДСНС України, Українського гідрометеорологічного центру або Центральної геофізичної обсерваторії України імені Бориса Срезневського.

2. Якість атмосферного повітря: у разі здійснення планованої діяльності (рубок) у межах населеного пункту та в його околицях, а також у випадку, коли в зоні впливу планованої діяльності функціонують стаціонарні джерела викидів (інших підприємств тощо), які викидають в повітря ті самі забруднюючі речовини, що і від провадження планованої діяльності (від автотранспорту та лісозаготівельної техніки), суб'єкт господарювання збирає дані про фонові концентрації зазначених забруднюючих речовин, як передбачено Порядком №286 (щодо визначення величин фонових концентрацій забруднювальних речовин в атмосферному повітрі), для використання їх у розрахунках впливу на якість атмосферного повітря.

В інших випадках, коли планована діяльність (рубки) буде здійснюватися на природних територіях за межами населених пунктів і далеко від інших джерел викидів забруднюючих речовин, фонові концентрації забруднюючих речовин, присутніх у викидах від автотранспорту і лісозаготівельної техніки, приймаються рівними нулю.

3. Відомості про абсолютні висоти і рельєф земної поверхні: великомасштабні топографічні карти, а також цифрові карти рельєфу, виготовлені, наприклад, на основі супутникових знімків.

4. Відомості про ґрунтовий покрив: використовують матеріали останніх ґрунтово-лісотипологічних обстежень лісового фонду. Також рекомендується звертатися за даними моніторингу ґрунтів лісового фонду – до Держлісагентства (як визначено Положенням №391 щодо державної системи моніторингу довкілля); за інформацією щодо моніторингу інших земель - до територіальних органів Держгеокадастру (порядок надання інформації з моніторингу земель визначено пунктом 9 Положення про моніторинг земель, затвердженого постановою Кабінету Міністрів України від 20 серпня 1993 р. № 661).

Відомості про еродованість ґрунтів у районі (поточний стан та зміни за 30-річний період) рекомендується запитувати у територіальному управлінні Держгеокадастру або у земельному підрозділі органів місцевого самоврядування; про ерозію ґрунтів на землях сільськогосподарського призначення – у регіональних підрозділів державної установи «Інститут охорони ґрунтів України», що здійснює моніторинг ґрунтів на землях сільськогосподарського призначення.

Стосовно прямих польових та інструментальних обстежень на предмет стану та властивостей ґрунтів звертаються до атестованих випробувальних лабораторій або до державних лісовпорядних організацій, що ведуть лісовпорядкування у відповідності до статей 46 і 47 Лісового кодексу України.

5. Відомості про співвідношення різних типів земельних угідь у районі, що впливає на загальну екологічну збалансованість району, а також показники нормативів оптимального співвідношення земельних угідь у районі можна отримати у в територіальному управлінні Держгеокадастру в області або в земельному підрозділі органів місцевого самоврядування, а про лісистість - у територіальних органах лісового та мисливського господарства.

Відомості про рівень забруднення земель хімічними та радіоактивними речовинами (за потреби) або про небезпечні явища/ процеси на землях отримують від суб'єктів державної системи моніторингу довкілля, як визначено Положенням №391 (щодо державної системи моніторингу довкілля): це можуть бути обласні центри з гідрометеорології ДСНС, Центральна геофізична обсерваторія імені Бориса Срезневського, Держлісагенство, територіальні підрозділи Держгеокадастру, залежно від категорії і цільового призначення земель.

6. Поверхневі і підземні води: джерелами офіційних даних, а також даних багаторічних спостережень є 1) суб'єкти державного моніторингу вод (як визначено Порядком №758 (щодо здійснення державного моніторингу вод)), а саме, регіональні офіси Держводагенства, обласні гідрометеорологічні центри ДСНС України та Центральна геофізична обсерваторія імені Бориса Срезневського; 2) щорічні довідники, що видаються гідрометеорологічною службою ДСНС, а також довідники архівних даних у Галузевому державному архіві гідрометслужби України; 3) відомості з паспорта водного об'єкта (за наявності, надаються регіональним офісом Держводагенства) або паспорта

загальнодержавної чи міжгосподарської меліоративної системи (за наявності, надаються басейновим управлінням водного господарства). Відомості про водні об'єкти також можуть міститися у проектах землеустрою щодо встановлення прибережних захисних смуг або в проектах встановлення меж та впорядкування водоохоронних зон. Рекомендується з'ясувати, чи існують гідрологічні пости або створи спостережень суб'єктів державного моніторингу вод або інших підприємств/ організацій на відстані 1-5 кілометрів нижче по течії від місць проєктованих рубок, за наявності – надавати перевагу цим даним.

Гідрографічні показники водних об'єктів містяться у довідниках "Ресурси поверхностных вод СССР" (серія "Гидрологическая изученность", томи 5-7) та "Ресурсы поверхностных вод СССР" (том 6, вип. 1-4).

Водозбірні басейни водотоків (річок) будують за допомогою програмного забезпечення для геоінформаційних систем; вихідними даними для цього служать а) оцифровані великомасштабні топографічні карти або б) готові цифрові карти рельєфу, скомпоновані за даними дистанційного зондування Землі.

Довідки щодо паводків можна отримати у Центральній геофізичній обсерваторії імені Бориса Срезневського, в Українському гідрометеорологічному центрі або у відповідному обласному гідрометеорологічному центрі.

У разі відсутності офіційної інформації, організовують консультації із фахівцями з гідрології, гідрохімії, гідрогеології, гідробіології тощо. За потреби, проводять прямі місцеві гідрологічні або гідрогеологічні дослідження, із залученням акредитованих вимірювальних лабораторій. Зазначені прямі гідрологічні/ гідрогеологічні дослідження є виправданими у разі відсутності інформації про той водний об'єкт і його місцеві характеристики, що ймовірно зазнають значного впливу від здійснення суцільних та поступових рубок, наприклад, місцевий гідрохімічний і гідробіологічний режим малої річки та показники її водного стоку.

7. Відомості про небезпечні геологічні процеси та явища (зсуви, обвали, зсувонебезпечні та селенебезпечні райони тощо) отримують від Державної служби геології та надр України, установ національної гідрометеорологічної служби (щодо зон формування селей, згідно з Законом України «Про заборону на проведення суцільних рубок у гірських ялицево-букових лісах Карпатського регіону»), або збирають інформацію шляхом спеціальних місцевих еколого-геологічних чи інженерно-геологічних вишукувань.

8. Відомості про рослинний і тваринний світ: оскільки планована діяльність здійснюється переважно на локальному рівні, то дані про фауну/ флору/ біорізноманіття можуть бути зібрані лише спеціальними (локальними) дослідженнями, до яких залучають фахівців. Структурний підрозділ з екології місцевих держадміністрацій надає інформацію про об'єкти Червоної книги в межах територій та об'єктів природно-заповідного фонду (форма 1ДКПЗФ) і

зберігає інформацію про належність лісових територій до пралісів, квазіпралісів і природних лісів.

Відомості про території для охорони і відтворення мисливських тварин (відтворювальні ділянки) шукають у проектах організації і розвитку мисливського господарства, наявних у користувачів мисливських угідь. Структурні підрозділи з екології обласних держадміністрацій надають довідку щодо належності території планованої діяльності до територій державних мисливських господарств.

Якщо існують опубліковані наукові праці про рослинний і тваринний світ району або області, то вони мають бути перевірені фахівцями на відповідність місцевим умовам території планованої діяльності. Перераховують опубліковані джерела інформації, якщо такі використовувалися, а також визначники рослин/тварин, використані для ідентифікації видів (якщо до визначення були залучені фахівці, вони мають надати посилання на таку літературу). Детальні таблиці з відомостями про повний склад фауни/ флори/ біорізноманіття наводять у додатках.

Відомості про водно-болотні угіддя, що мають значення для збереження біорізноманіття, зберігаються у підрозділах з екології місцевих органів виконавчої влади (облдержадміністрацій, Київської та Севастопольської міських держадміністрацій, органу виконавчої влади Автономної Республіки Крим), а також у центрального органу виконавчої влади, що реалізує державну політику у сфері охорони навколишнього природного середовища.

Відомості про території екомережі: в окремих адміністративно-територіальних одиницях затверджені регіональні та місцеві схеми екомережі та міграційних екокоридорів можуть бути відсутні (не розроблені проекти). В такому випадку, до території екомережі відносять, щонайменше, об'єкти екомережі в обсязі, визначеному частиною третьою статті 3 Закону України «Про екологічну мережу України», а також екологічні коридори вздовж долин великих річок, якими пролягають основні міграційні шляхи тварин.

9. Відомості про інших суб'єктів господарювання, що можуть здійснювати кумулятивний вплив на довкілля: офіційні дані статистичної звітності, від органів місцевого самоврядування; також перевіряють електронний Реєстр з ОВД (методом пошуку за областю або за КОАТУУ).

Якщо були використані дані з публікацій або від органів влади, то у тексті, при першому згадуванні зазначених даних, обов'язково посилаються на них, а повну їх назву наводять у цьому розділі. Приклади оформлення посилання на дані, що використовувалися:

- Дані з офіційних джерел:

Величини фонових концентрацій забруднюючих речовин в атмосферному повітрі (визначені розрахунковим методом). / Департамент екології та

природних ресурсів, Дніпропетровська обласна державна адміністрація. Довідка у додатку ____.

Метеорологічні характеристики, за даними метеостанції м.Луцьк, осередненими за 30-річний період. / Волинський обласний центр з гідрометеорології, Державна служба України з надзвичайних ситуацій. Довідка у додатку ____.

Доповідь про стан навколишнього природного середовища у Вінницькій області (2017 рік). / Департамент агропромислового розвитку, екології та природних ресурсів, Вінницька обласна державна адміністрація. Вінниця, 2018. 247 с.

Україна у цифрах у 2017 р. Статистичний збірник./ За редакцією І. Є. Вернера. Державна служба статистики України, 2018. С.152-159.

- Дані з наукових джерел:

Забокрицька М.Р., Хільчевський В.К., Манченко А.П. Гідроекологічний стан басейну Західного Бугу на території України. Український науково-дослідний гідрометеорологічний інститут. Київський національний університет імені Тараса Шевченка. Київ: Ніка-Центр, 2006. 184 с.

Яценюк Ю.В. Національні природні ядра екомережі Вінницької області. / Український географічний журнал. 2011, №2. С.48-52.

РОЗДІЛ 7. ОПИС ПЕРЕДБАЧЕНИХ ЗАХОДІВ, СПРЯМОВАНИХ НА ЗАПОБІГАННЯ, ВІДВЕРНЕННЯ, УНИКНЕННЯ, ЗМЕНШЕННЯ, УСУНЕННЯ ЗНАЧНОГО НЕГАТИВНОГО ВПЛИВУ НА ДОВКІЛЛЯ, КОМПЕНСАЦІЙНИХ ЗАХОДІВ

У розділі описують наміри і плани суб'єкта господарювання щодо поводження з усіма прогнозованими негативними впливами, визначеними у розділі 5 як значні.

Плануючи заходи, необхідно дотримуватися принципу пріоритетності превентивних заходів: першочерговими (пріоритетними) є заходи із запобігання впливу на довкілля. У разі, коли технологічні схеми дотримуються, але негативний вплив не вдається попередити, застосовують заходи, спрямовані на зменшення чи усунення значного впливу. Накінець, до залишкових негативних впливів, які не вдається усунути жодним з попередніх заходів, застосовують компенсаційні заходи.

Заходи зі зменшення значного впливу на довкілля, як і оцінка їхньої ефективності, мають бути обґрунтовані спеціальними дослідженнями або опублікованими науковими джерелами.

До загальних заходів зі зменшення негативного впливу на довкілля належать: альтернативні методи проведення основних та супутніх заходів/операцій; визначення ділянок, на яких проведення планованої діяльності є недоцільним або потребує додаткових досліджень; альтернативні шляхи прокладання нових лісовозних доріг; обмеження доступу до певних ділянок; навчальні заходи та інструктажі перед початком роботи для виконавців робіт.

Нижче наводяться приклади покомпонентних заходів. Для складання рекомендацій щодо заходів були використані нормативно-правові акти і наступні опубліковані джерела: 1) керівництво FAO “Training Manual for Environmental Assessment in Forestry. / Prepared for FAO Regional Project “Forestry Planning and Policy Assistance in Asia and the Pacific” (GCP/RAS/137/JPN) by Duncan Knowler & Jon Lovett, 1996; 2) “Временный стандарт NEPCo для оценки лесоуправления в Республике Беларусь” схвалений FSC/ASI, 2014; «Рекомендації з удосконалення технології лісозаготівлі при різних способах рубок в гірських лісах Українських Карпат» (2017).

Атмосферне повітря: при здійсненні підготовчих робіт та в ході лісосічних робіт, при роботі автотранспорту і лісозаготівельної техніки мають дотримуватися нормативи вмісту забруднюючих речовин у відпрацьованих газах та впливу фізичних факторів (шуму) від пересувних джерел (згідно з Законом України «Про атмосферне повітря»). Вміст шкідливих речовин у відпрацьованих газах або їх димність не повинні перевищувати норми, установлені стандартами (додаток 6 до Вимог до перевірки конструкції та технічного стану колісного транспортного засобу, затверджених наказом Мінінфраструктури України від 26.11.2012 №710 і зареєстрованих в Міністерстві юстиції України 25 грудня 2012 р. за № 2169/22481, а також ДСТУ 4276:2004 і ДСТУ 4277:2004), система випускання відпрацьованих газів повинна бути справна.

Ґрунтовий покрив та землі: дотримуватися правил лісосіки на схилах та біля води, враховувати крутизну та експозицію схилів, стійкість ґрунтів до

ерозії; відбирати і помічати ділянки, на яких суцільні рубки і робота лісозаготівельної техніки не застосовуються; не проводити роботи у період затяжних дощів, розглянути технічну альтернативу рубок в зимовий період, коли ґрунти замерзають; правильно обирати місце для складу деревини і зменшувати відстані для її трелювання; застосовувати технології, машини і механізми, що забезпечують найменше пошкодження ґрунтів; не застосовувати суцільні рубки на бідних і деградованих ґрунтах (не посилювати цим вилуговування ґрунту і втрату гумусу та поживних речовин); прокладати лісові дороги подалі від схилів та води, доглядати за ними, обмежувати вагу лісозаготівельної техніки і вживати заходів, якщо дороги розмиваються (дренажні роботи, вирівнювання, укладання порубкових решток, засипання мульчою або деревною стружкою); використовувати спеціальну техніку, яка менше пошкоджує ґрунти, встановлювати обмеження на завантаження лісовозної техніки, або розглянути альтернативу з кінним або канатним трелюванням деревини; відновлювати поверхню, порушену лісосікою, включаючи тимчасові шляхи, вирівнювати її і засівати багаторічними травами; місця з фізичними пошкодженнями ґрунтового покриву на лісосіках покривати купами порубкових решток; розглянути альтернативу, при якій на лісосіці залишаються гілки, колоди, хмиз тощо для збереження родючості ґрунту; на лісових плантаціях застосовувати мульчування оголених ґрунтів, а також швидкорослі лісові культури-попередники або покривні культури між ротаціями. Після закінчення лісозаготівель, в якості протиерозійних заходів, проводити облаштування фашин і плетених загорож, земляних валів і водовідводів (на волоках земляні вали і водовідводи розміщуються через 40 метрів), вирівнювати заглиблення на волоках, ремонтувати пошкоджені під'їзні дороги; очищення від порубкових решток на ерозійно небезпечних ділянках проводити тільки способом рівномірного розкидання подрібнених на відрізки до 1 метра решток по лісосіці; на бідних ґрунтах, а також ґрунтах, які потребують охорони, частіше застосовувати спосіб очищення лісосік від порубкових решток збиранням порубкових решток у купах, валах та в улоговинах для перегнивання.

На ерозійно небезпечних ділянках важливо дотримуватися вимог, встановлених пунктом 6.4 Правил №364 (щодо рубок головного користування).

Після завершення лісосічних робіт, лісосіки та місця тимчасових майданчиків повинні бути приведені в стан, придатний для лісовідновлення.

Не здійснюють суцільні рубки у лавинонебезпечних та селенебезпечних басейнах (згідно з Законом України «Про заборону на проведення суцільних рубок у гірських ялицево-букових лісах Карпатського регіону»). Також у селєвих районах, згідно з ДБН В.1.1-24:2009 (додаток С), рекомендується дотримуватися повного переходу на зимову лісосіку, повітряного трелювання лісу (підвісного способу трелювання канатними установками, згідно з пунктом 39 Правил №929 (щодо рубок головного користування в гірських лісах Карпат) та п.4.9 Правил №364 (щодо рубок головного користування), своєчасного розчищення лісосік від порубкових залишків, проведення організаційно-

господарських та лісомеліоративних заходів до початку будівництва гідротехнічних споруд у руслах потоків чи ярів.

Водні ресурси: у плануванні рубок враховувати фактичну ширину і площу берегозахисних лісових смуг уздовж річок та водойм та її відповідність нормативним ширині та площі; ретельно планувати нові лісові дороги (оскільки вони є одними з основних джерел мулу і ґрунту, що змиваються у водойми), а в подальшому - підтримувати їх у належному стані, застосовувати дренаж і водовідвідні споруди у слабких, схильних до ерозії або заболочування місцях; не скидати нічого у водні об'єкти (будівельні матеріали під час будівництва доріг, камені, кущі, пеньки, колоди, порубкові рештки, відходи); не здійснювати жодних лісогосподарських робіт безпосередньо поряд з водоймами, залишати між лісосікою та кожним водним об'єктом захисну (буферну) лісову смугу, вкриту деревами і кущами, достатньої ширини; не звалювати зрубані дерева у буферну зону; проводити моніторинг за динамікою процесів седиментації (осадження донних відкладів) та евтрофікації водойм у зв'язку з лісосіками; розробити технологічний регламент поводження з паливно-мастильними матеріалами, пестицидами та відходами на лісосіках, для запобігання забруднення ґрунтових вод, змивів з поверхневим стоком, поверхневих вод; здійснювати на лісосіці заходи, які регулюють посилений поверхневий стік, такі як збереження листяної підстилки, розкидання порубкових решток, висівання багаторічних трав та ін.; облаштувати протиерозійні споруди або інженерні конструкції (водозатримуючі земляні вали, водоспрямувальні вали і канали, водовідводи) на схилових землях, щоб затримати змив органіки (ґрунту, листяної підстилки, порубкових решток) і її потрапляння у балки та поверхневі води; після закінчення лісозаготівель проводити очищення русел водотоків від порубкових решток. Лісовідновлення уздовж берегів річок, навколо озер, водоймищ планувати з лісових культур, які сформують деревостан з найкращими водоохоронними властивостями.

Фауна/флора/ біорізноманіття: починати втілення заходів на найбільш ранніх стадіях діяльності, оскільки повернути втрачені види живих організмів значно важче або не можливо; планувати інтенсивність рубок, способи і строки на основі відомостей про тваринний і рослинний світ лісу, проводити усі роботи у строки, які найменше вплинуть на важливі процеси у житті тварин і рослин (такі, як гніздування і міграції у тварин, цвітіння та обнасінення у видів рослин, що підлягають охороні); періодично (раз у 3-5 років) перевіряти територію на наявність рідкісних та зникаючих видів або використання лісу мігруючими видами, за допомогою фахівців; під час проведення суцільних і поступових рубок застосовувати технології, які дають змогу максимально зберігати дерева, що не підлягають вирубуванню, підріст, підлісок і трав'яний покрив; розглядати альтернативи з іншими типами, системами і видами рубок, способами лісовідновлення та схемами лісових культур, з лісогосподарськими системами, за яких можливо поєднати швидке відновлення лісу зі сталим виробництвом, зменшити шкоду довкіллю, залишати дерева-насінники у достатній кількості і належної якості, проводити вибіркові рубки на невеликих

площах без великих розривів, зменшувати відкриту територію для проникнення інвазійних рослин, підтримувати стійкість проти буреломів і масового всихання, а також корисні властивості лісу.

При плануванні заходів із запобігання, ослаблення та компенсації впливів мають пріоритет об'єкти, важливі для збереження біорізноманіття (об'єкти Червоної книги України, *види флори і фауни Бернської Конвенції*, рослинні угруповання, занесені до Зеленої книги України, *природні оселища (біотопи) Бернської Конвенції*). Для обліку об'єктів, важливих для збереження біорізноманіття, запроваджувати письмові процедури і здійснювати виявлення та облік до відбору ділянок у фонд рубок головного користування, враховувати такі відомості при плануванні лісогосподарських заходів (наносити на технологічні карти, інше).

Робота щодо охорони та відтворення об'єктів Червоної книги України має бути організована так, як визначено статтею 11 Закону “Про Червону книгу України”.

У випадках виявлення місць перебування/ зростання об'єктів Червоної книги України, місць гніздування хижих птахів, занесених до Червоної книги України та чорного лелеки, місця токовищ глухарів, тетеруків, місць перебування/ зростання *видів флори і фауни Бернської Конвенції*, інших міжнародних договорів, ратифікованих Україною, рослинних угруповань із Зеленої книги України, рекомендується навколо зазначених місць встановлювати охоронні ділянки; у разі виявлення місць гніздування хижих птахів, занесених до Червоної книги України та чорного лелеки, місця токовищ глухарів, тетеруків – встановлювати охоронні ділянки в обов'язковому порядку (як рекомендовано для розділу 3 у частині «Відомості про тваринний світ»). Розміри охоронних ділянок, режим охорони, сезонність суворої охорони, тривалість зберігання охоронних ділянок у разі зникнення об'єктів, що охороняються, визначають на підставі рекомендацій та експертних висновків фахівців у відповідній галузі знань.

У випадках, коли на ділянці проектованої лісосіки виявлені популяції вразливих видів тварин або середовища існування, важливі для їх розмноження чи міграцій: обирати територіальні альтернативи; обирати технічну альтернативу з вибірковими рубками, планувати інтенсивність і строки рубок, не проводити лісозаготівлю у місцях і в строки, важливі для розмноження цих тварин; залишати окремі дерева і групи дерев, планувати навколо таких місць буферні зони, після завершення рубок відновлювати ділянки так, щоб вони знову стали прийнятними для тварин.

Проводити дослідження перестійних, фаутичних, всихаючих і сухих дерев окремо у насадженнях з природним складом та у лісових плантаціях, для розуміння їх дійсної ролі у насадженнях різного походження. Розглянути альтернативу, при якій на лісосіці залишаються недоторканими старі і дуплисті дерева, сухостійні та повалені (якщо їхні рубка і вивезення не доцільні з точки зору техніки безпеки та фітосанітарних міркувань), а також дерева-

насінники цінних місцевих порід. Розглянути в якості експериментальної альтернативи, при якій на вирубці зберігають живі дерева з розрахунку 10 екз. на кожен гектар, з різних місцевих порід, якими був складений деревостан. При цьому вибираються найцінніші для біорізноманіття, з найбільшим діаметром і найбільш стійкі до вітровалів. У місцях з сильними вітрами залишають куртини дерев. Якщо зазначений експеримент започатковано, то його обов'язково супроводжують моніторингом за станом дерев і їх біорізноманіттям.

Запроваджувати заборону на вирубування/ пошкодження дерев, визначених як такі, що мають виняткове значення для збереження біорізноманіття (на виконання пункту 1.3 Правил №364 (щодо рубок головного користування); перелік категорій таких дерев див. у розділі 3 та додатку 6 до Методичних рекомендацій). Рекомендується у кожному виділі з насадженням природного походження зберігати (залишати непорушеними) дерева, що мають виняткове значення для збереження біорізноманіття (дуплясті, найстаріші дерева, насінники, плюсові дерева і, якщо спеціально визначено, інші дерева, що мають виняткове значення для збереження біорізноманіття), з розрахунку щонайменше 5% від загальної кількості дерев на гектарі, або не менше 7 екз. кожної з п'яти категорій на гектар, або залишати усі, якщо щільність дерев однієї категорії менше 7 екз. на гектар.

Для територій та об'єктів природно-заповідного фонду, об'єктів Смарагдової мережі, а також для лісів з деревостанами віком старше 120 років, що належать до особливо цінних для збереження (як визначено у розділі 3), розглядають територіальні альтернативи суцільних або поступових рубок або технічні альтернативи з вибірковыми рубками слабкої та середньої інтенсивності, а також зі спеціальними заходами для збереження частини мертвої деревини, фаутних і найстаріших дерев (щоб підтримати залежні від них живі організми та кругообіг речовин у лісових екосистемах), насінників і плюсових дерев, а також дерев з гніздами рідкісних видів птахів. Для інших природоохоронних територій та об'єктів, рішення про заходи, які є прийнятними, мають прийматися в індивідуальному порядку, у консультаціях з фахівцями. Заходи із запобігання/ зменшення/ усунення негативного впливу на довкілля мають відповідати режимам збереження цінних об'єктів, лісових ділянок чи територій, визначеним чинним законодавством (Законами України "Про природно-заповідний фонд", "Про Червону книгу України"), проектами організації територій природно-заповідного фонду, менеджмент-планами Смарагдових об'єктів. Рекомендується використовувати «Методичні рекомендації щодо режиму збереження лісових екосистем на територіях природно-заповідного фонду України різних категорій».

Для збереження лісів, планують заходи зі збереження життєздатного підросту або забезпечення поновлення деревостану природного складу. Відсутність заходів, які гарантують лісовідновлення на території планованої лісосіки, є підставою визнати плановану діяльність недопустимою. Вимагається особливо високий рівень деталізації інформації та обґрунтування рішень щодо

тих лісових ділянок, де планується лісовідновлення з перетворенням на лісову плантацію.

При плануванні лісових культур і лісових плантацій: не застосовувати неаборигенні породи для лісовідновлення на місці насаджень з природним складом деревостану; обмежувати площі лісових плантацій територіями з порушеними землями або з низьким біорізноманіттям; надавати перевагу культурам з більшою кількістю лісових порід, уникати запровадження монокультур на великих площах, так само зменшувати площі насаджень одного віку, частіше чергувати між собою насадження різних груп віку, розділяти лісові плантації між собою достатніми за розміром ділянками з природною лісовою рослинністю, вводити у склад лісових плантацій місцеві лісові породи. У лісах у складі природно-заповідного фонду при плануванні лісовідновлення зберігати природний склад деревостану.

Розглядають заходи для підвищення стійкості лісів до несприятливих факторів: до змін клімату, вітровалів, поширення шкідників і хвороб. Рекомендованими заходами при цьому є: сприяти відновленню складних деревостанів (змішаних з різних порід і дерев різного віку), відновленню місцевих порід у лісах, (зокрема, при будівництві лісових доріг, їх прокладають вздовж вітровалостійких деревостанів); з цією метою, застосовують наукове прогнозування вітровальності наявних деревостанів.

Соціально-економічні умови: залучати територіальні громади до робіт, враховувати їхні потреби в інших, ніж деревина, лісових ресурсах та побічних лісокористуваннях, проводити передпроектні дослідження таких потреб і шукати територіальні альтернативи для планованої діяльності; зберігати пам'ятки культурної спадщини, а також традиційні і нешкідливі для лісу практики лісокористування (популярні місця ягідників і збору грибів, заготівлі другорядних лісових ресурсів, місця відпочинку тощо).

Крім того, за потреби, також можуть бути передбачені заходи з ослаблення негативних впливів на об'єкти археологічної, архітектурної і культурної спадщини, інші матеріальні об'єкти.

Комплексним підходом до зменшення негативного впливу на довкілля у галузі лісового господарства є розробка довгострокової стратегії розвитку, індивідуальної для конкретного лісового господарства, у якій здійснюється перехід від великих суцільних рубок до вузьколісосічних та вибіркового, запровадження гнучкого комплексу підходів до визначення розмірів лісосік, строків їх примикання, віку рубок, способів рубок, способів лісовідновлення, збереження підросту та очищення лісосік, залежно від лісорослинних умов, походження лісу, його природоохоронної цінності тощо, перехід до багатофункціонального ведення лісового господарства.

Культурна спадщина: дотримуватися вимог статей 36 і 37 Закону України «Про охорону культурної спадщини».

Пожежна безпека: дотримуватися Правил №278 (щодо пожежної безпеки в лісах України). Не спалювати порубкові рештки у пожежонебезпечний період, а також близько від населених місць, не залишати місце спалювання без нагляду; визначити випадки, коли інші операції поводження з порубковими рештками (наприклад, подрібнення і розкидання по території для перегнивання) доцільніші за спалювання.

Сюди також відносяться різноманітні заходи щодо захисту лісів від пожеж, включаючи формування більш стійких до пожеж насаджень, інші заходи з попередження пожеж і протипожежного впорядкування; плани управління пожежами.

7.1. Компенсаційні заходи

Компенсації підлягають значні негативні впливи на довкілля. Компенсаційні заходи (заходи з відшкодування і компенсації) є самостійною групою заходів, окремо від групи заходів з ослаблення впливів. Компенсаційні заходи мають відшкодувати і компенсувати залишкові негативні впливи, яких не вдалося уникнути або зменшити на певній території, шляхом покращення на інших територіях. До компенсаційних заходів в загальному належать: ремедіація/ рекультивація/ відновлення певних ділянок (середовищ існування тощо); переселення; грошові компенсації.

При плануванні суцільних і поступових рубок в якості компенсаційних заходів розглядають наступні:

1. Ліквідація негативних явищ у ґрунтовому покриві, що очікуються внаслідок рубок, включаючи такі явища на ділянках, суміжних зі зрубам. Прикладами є будівництво протиерозійних споруд (валів і каналів), створення спеціальних протиерозійних насаджень (окремо від лісовідновлення на лісосіках), залуження ерозійно небезпечних ділянок.
2. Післялісосічні заходи з відновлення стану водних об'єктів, такі як розширення та укріплення берегозахисних лісових смуг на шляху поверхневого стоку від нових доріг та зрубів до водного об'єкта, будівництво водозатримуючих і водовідвідних валів та каналів і залуження по лініях поверхневого стоку. Технічні рішення для затримання мулу та ґрунту на шляху поверхневого стоку у водойму, наприклад: пастки для осаду - викопані заглиблення на шляху води (по лініях стоку, тальвегах, малих річках), перегороджені дамбою, влаштованою із мішків з піском або з колод, обтягнених геотекстильною тканиною, дозволяють збирати осад у поверхневому стоці з доріг та зрубів; аналогічну функцію можуть виконувати тюки соломи, нанизані на кілки, встромлені у землю, а також огорожі з геотекстилю, встановлені трохи вище водойми.
3. Флора/ фауна/ біорізноманіття:

3.1. Відновлення популяцій тварин чи рослин, гнізд (природних чи штучних), природних оселищ (біотопів), що були знищені або пошкоджені у ході провадження планованої діяльності. З цією метою застосовують принцип

подібності: потрібно знайти лісову ділянку, максимально подібну за лісорослинними умовами, складом рослин і тварин, а також, бажано, розташовану якомога ближче до вирубаной. На таку ділянку переносять (спеціально підібраним для цього методом) частину популяції або всю популяцію, банк насіння, гнізда або шукають інші способи відновлення популяції на новому місці. Для відновлення природних оселищ (біотопів) застосовують висаджування або висівання набору дерев, кущів і трав. Технології відновлення складають за рекомендаціями фахівців з відповідної галузі знань.

3.2. Створення коридорів для пересування диких тварин між їхніми природними середовищами існування, розділеними в ході провадження планованої діяльності.

3.3. Створення нових територій та об'єктів природно-заповідного фонду або інших природоохоронних територій та об'єктів.

Для кожного компенсаційного заходу визначають 1-3 критерії успіху, яких має бути досягнуто, джерела фінансування та інших матеріальних засобів, тривалість виконання включаючи необхідні повторні заходи з догляду, аж до досягнення критеріїв успіху компенсаційного заходу.

РОЗДІЛ 8. ОПИС ОЧІКУВАНОГО ЗНАЧНОГО НЕГАТИВНОГО ВПЛИВУ ДІЯЛЬНОСТІ НА ДОВКІЛЛЯ, ЗУМОВЛЕНОГО ВРАЗЛИВІСТЮ ПРОЕКТУ ДО РИЗИКІВ НАДЗВИЧАЙНИХ СИТУАЦІЙ, ЗАХОДІВ ЗАПОБІГАННЯ ЧИ ПОМ'ЯКШЕННЯ ВПЛИВУ НАДЗВИЧАЙНИХ СИТУАЦІЙ НА ДОВКІЛЛЯ ТА ЗАХОДІВ РЕАГУВАННЯ НА НАДЗВИЧАЙНІ СИТУАЦІЇ

Характеризують ймовірність збільшення ризиків від вітровалів, пошкоджень та всихань деревостанів (зокрема, у чистих соснових насадженнях) у лісових ділянках на межі із суцільними рубками; ризики селів і зсувів на ділянках зрубів та у регіоні в цілому;

Для оцінки чутливості діяльності до пожеж рекомендується визначати оптимальну кількість сухостійної деревини, поваленого сушняка і хмизу, які дозволять зберегти різноманітність видів рослинного і тваринного світу, не створюючи при цьому значної пожежної небезпеки.

У розділ також рекомендується включити аналіз чутливості території планованої діяльності і запроектованих показників лісовідновлення до зміни клімату (у разі, якщо зміна клімату у регіоні або несприятливі наслідки зміни клімату підтверджуються метеоспостереженнями та іншими офіційними даними і описані у розділі 3).

РОЗДІЛ 9. ВИЗНАЧЕННЯ УСІХ ТРУДНОЩІВ (ТЕХНІЧНИХ НЕДОЛІКІВ, ВІДСУТНОСТІ ДОСТАТНІХ ТЕХНІЧНИХ ЗАСОБІВ АБО ЗНАНЬ), ВИЯВЛЕНИХ У ПРОЦЕСІ ПІДГОТОВКИ ЗВІТУ З ОЦІНКИ ВПЛИВУ НА ДОВКІЛЛЯ

Труднощі в процесі оцінки впливу на довкілля можуть бути пов'язані з наступним:

- 1) Технічні і методологічні обмеження: відсутність достовірної інформації; відсутні методи або технічні засоби для достовірної оцінки або прогнозування певного впливу тощо;
- 2) Організаційні обмеження: неналежне виконання функцій органами влади, державними установами та організаціями у зв'язку з процедурою оцінки впливу на довкілля або пов'язаними з ОВД інформаційними матеріалами.
- 3) матеріально-технічні обмеження (обмеження у ресурсах і фінансах).

Визначення труднощів та обмежень у процесі ОВД допоможе виявити проблеми в інституційній спроможності щодо оцінки впливу на довкілля та визначити потрібні кроки для їх розв'язання.

РОЗДІЛ 10. ЗАУВАЖЕННЯ ТА ПРОПОЗИЦІЇ ГРОМАДСЬКОСТІ

Зміст і значення розділу визначені Законом.

РОЗДІЛ 11. СТИСЛИЙ ЗМІСТ ПРОГРАМ МОНІТОРИНГУ ТА КОНТРОЛЮ ЩОДО ВПЛИВУ НА ДОВКІЛЛЯ ПІД ЧАС ПРОВАДЖЕННЯ ПЛАНОВАНОЇ ДІЯЛЬНОСТІ, ПЛАНІВ ПІСЛЯПРОЕКТНОГО МОНІТОРИНГУ

11.1. Післяпроектний моніторинг

Післяпроектний моніторинг (далі - ППМ), або «моніторинг реалізації планованої діяльності» має на меті виявлення будь-яких розбіжностей і відхилень у прогнозованих рівнях впливу та ефективності заходів із запобігання забрудненню довкілля та його зменшення.

Порядок, строки та вимоги до здійснення ППМ визначаються уповноваженим органом (територіальним або центральним, відповідно до частин 3 і 4 статті 5 Закону) у висновку з ОВД, і лише у тому разі, якщо з оцінки впливу на довкілля випливає така необхідність.

Загальними завданнями ППМ є:

- 1) перевірити фактичний вплив на фактори довкілля;

- 2) проконтролювати виконання визначених екологічних умов провадження діяльності, її виробничих характеристик, що впливають на довкілля, заходів щодо пом'якшення значних впливів;
- 3) перевірити якість проведеної оцінки впливу на довкілля, встановити точність виконаних прогнозів та оцінок, ефективність використаних для цього методів і засобів, визначити шляхи підвищення ефективності майбутніх оцінок впливу на довкілля як у галузі в цілому, так і в діяльності конкретного суб'єкта господарювання;
- 4) відкоригувати систему управління та план заходів, зокрема, через вжиття додаткових заходів і дій із запобігання, уникнення, зменшення (пом'якшення), усунення, обмеження впливу господарської діяльності на довкілля.

До загальних критеріїв (випадків), за яких рекомендується здійснити ППМ, належать наступні (даний перелік не є вичерпним):

- 1) у процесі ОВД обсяг вихідних даних виявився недостатнім для достовірної оцінки певного виду негативного впливу (його величини, масштабів, тривалості тощо);
- 2) в процесі ОВД методами прогнозування встановлено, що один із впливів може досягати значень на межі встановлених гігієнічних нормативів або, ймовірно, їх перевищувати, однак, обсяг вихідних даних не достатній для статистично достовірного прогнозу;
- 3) територія планованої діяльності або зона її впливу перетинаються із природоохоронними територіями або об'єктами, визначеними у розділі 3.

Для перевірки фактичних значень на відповідність прогнозним рекомендується проводити ППМ за тими самими показниками-індикаторами стану довкілля, що використовуються в процесі ОВД для прогнозування та оцінки впливів у розділі 5.

Приклад: у процедурі ОВД визначено, що проектована лісосіка зачіпає схилі землі, тому очікується значне збільшення твердого стоку зі зрубів у річку. У процесі ОВД було зібрано дані щодо двох показників якості води у контрольних точках річки: 1) вміст завислих твердих частинок у воді, 2) різноманітність організмів-гідробіонтів, що є індикаторами якості води. Одним із запроєктованих заходів для зменшення негативного впливу є обмеження на проведення рубок та усіх пов'язаних з ними робіт не ближче, ніж за 100 метрів до урізу води. У висновку з ОВД покладено обов'язок зі здійснення ППМ у частині впливу на водне середовище. До плану ППМ необхідно включити ті ж самі показники якості води. Їх вимірюють за нормативною методикою, не раніше ніж через три місяці після завершення усіх робіт (як лісосічних, так і робіт по відновленню території), і порівнюють з вихідними (базовими) значеннями (значеннями, включеними до розділу 3 Звіту). Оцінюють інтенсивність і територіальний масштаб фактичного впливу, порівнюють з прогнозованими показниками впливу. Перевіряють виконання заходів щодо

встановленого обмеження на 100-метрову буферну зону, роблять висновок про ефективність призначених і застосованих заходів.

Рекомендується складати звіт про післяпроектний моніторинг після кожного річного циклу рубок в порядку рубок головного користування і приведення лісосічних ділянок у стан, придатний для лісовідновлення. Територія здійснення післяпроектного моніторингу може охоплювати лісосіки, тимчасові навантажувальні майданчики і маршрути трелювання деревини після завершення на них усіх робіт.

Звіт про результати ППМ подають одночасно у друкованому вигляді та у форматі pdf-файлів до уповноваженого органу, визначеного Законом, а також до органів місцевого самоврядування, з метою забезпечення інформування громадськості.

Суб'єкт господарювання публікує на власному веб-сайті копії результатів лабораторних вимірювань параметрів навколишнього середовища, що виконуються за планом післяпроектного моніторингу, не пізніше ніж через 5 (п'ять) робочих днів після отримання їх оригіналів.

У звіті про результати післяпроектного моніторингу передбачають підсумкову частину, в якій відображають наступне:

- 1) узагальнюють результати оцінки різниці між прогнозом і фактичним станом, її достовірність/ недостовірність та міру (глибину) різниці за кожним з показників-індикаторів моніторингу. Визначають причини достовірної значної різниці: а) зміни у діяльності після отримання дозвільних документів; б) недотримання технологічних схем і заходів з запобігання/ ослаблення, визначених у звіті та у висновку з ОВД; в) неякісний прогноз; г) інше.
- 2) Роблять висновок про те, чи характеризується провадження господарської діяльності, щодо якої здійснювалася ОВД, значним негативним впливом на життя і здоров'я населення або довкілля, який не був передбачений під час здійснення ОВД та/або істотно змінює результати оцінки впливу цієї діяльності на довкілля (із наслідками, передбаченими частиною другою статті 13 Закону).

За результатами ППМ, за потреби, суб'єкт господарювання та уповноважений орган узгоджують вжиття додаткових заходів і дій із запобігання, уникнення, зменшення (пом'якшення), усунення, обмеження впливу господарської діяльності на довкілля.

11.2. Програма моніторингу та контролю щодо впливу на довкілля під час провадження планованої діяльності

Згідно зі статтею 22 Закону “Про охорону навколишнього природного середовища”, підприємства, установи та організації, діяльність яких призводить або може призвести до погіршення стану навколишнього природного середовища, здійснюють спостереження за станом навколишнього природного

середовища (моніторинг навколишнього природного середовища). Зазначені підприємства, установи та організації зобов'язані безоплатно передавати відповідним державним органам аналітичні матеріали своїх спостережень.

Відповідно до Закону “Про оцінку впливу на довкілля”, уповноважений територіальний, а у випадках, визначених частинами третьою і четвертою статті 5 Закону, - уповноважений центральний орган у висновку з ОВД покладає на суб'єкта господарювання обов'язок зі здійснення моніторингу впливу планованої діяльності на довкілля. Зміст програми моніторингу та контролю щодо впливу на довкілля під час провадження планованої діяльності складається суб'єктом господарювання і в стислому вигляді включається до звіту з ОВД.

Програма моніторингу та контролю щодо впливу на довкілля щодо впливу на довкілля під час провадження планованої діяльності (далі – Програма моніторингу та контролю) передбачає середньо- і довготривалі спостереження за станом довкілля, тривалістю шість та більше років, як під час здійснення діяльності, так і після завершення усіх робіт. Програма моніторингу та контролю дозволяє у довготривалій перспективі слідкувати за впливом на довкілля та ефективністю заходів з пом'якшення чи усунення негативного впливу.

До загальних критеріїв (випадків), за яких рекомендується Програма моніторингу та контролю, належать наступні (даний перелік не є вичерпним):

- 1) Негативні впливи зберігаються ще деяку кількість років після завершення планованої діяльності (як у випадку з суцільними і поступовими рубками);
- 2) Наслідки застосування системи заходів зі зменшення та усунення негативного впливу на довкілля, а також компенсаційних заходів розвиваються повільно і потребують багаторічних спостережень (як у випадку з лісовідновленням та місцях рубок).

Правила, яких дотримуються при складанні Програми моніторингу і контролю:

- 1) Програма має бути проект-специфічною: її складають відповідно до характеристик планованої діяльності, особливостей території, об'єктів і факторів довкілля, зачеплених значним негативним впливом.
- 2) У Програмі визначають спеціальні завдання моніторингу і контролю, технічні умови, за потреби, - порядок консультацій з експертами, громадськістю та уповноваженим органом, порядок вжиття додаткових заходів і дій.
- 3) Усі спостереження, вимірювання, обліки проводять виключно на ключових/ пробних ділянках, спеціально відведених для моніторингу і контролю. Їх можна обирати з переліку пробних ділянок, що використовувалися для опису поточного стану довкілля у Звіті. Місця

розташування ключових/ пробних ділянок мають бути точно встановлені (визначають географічні координати центральних точок на ділянках).

Моніторингу і контролю підлягають:

- 1) усі впливи на фактори (компоненти) довкілля, оцінені у процесі ОВД як значні негативні, а також впливи, щодо яких виникли труднощі в їх оцінці;
- 2) усі або вибрані заходи зі зменшення/ усунення значних негативних впливів планованої діяльності, а також усі компенсаційні заходи, зокрема, відновлення порушених територій або об'єктів, так, щоб можна було оцінити їх ефективність.

Рекомендована частота подачі звітів за результатами моніторингу та контролю - раз на 2-3 роки. Проте, необхідно при цьому враховувати, що частота повторних обстежень для кожного конкретного фактора довкілля (землі і ландшафт, ґрунти, водні об'єкти, об'єкти рослинного і тваринного світу тощо) відрізняється і встановлюється за методологіями, загальноприйнятими у моніторингу атмосферного повітря, ґрунтів, водних об'єктів, фауни/ флори/ біорізноманіття тощо. Наприклад, вимірювання показників якості води проводять кілька разів за рік, тоді як ґрунтові обстеження – раз на кілька років. Моніторинг і контроль щодо впливу на довкілля бажано продовжувати до повного згасання негативних наслідків провадження планованої діяльності для довкілля.

Тривалість Програми моніторингу і контролю визначають, виходячи із тривалості заходів з лісовідновлення і догляду за посадками на місцях рубок, тривалості проявів значних негативних впливів, швидкості відновлення ґрунтів, водних об'єктів, лісів та їх фауни/ флори/ біорізноманіття, але в будь-якому випадку не менше шести років після закінчення усіх робіт, передбачених планованою діяльністю. В територіальному аспекті заходи з моніторингу здійснюють і на лісосіках, і на територіях та об'єктах, що зазнають/ зазнали значного впливу від рубок (водні об'єкти, землі вниз за схилом, середовища існування тварин у зоні впливу рубок тощо).

У разі, якщо за Програмою моніторингу і контролю були виконані атестованими/ акредитованими лабораторіями прямі лабораторні вимірювання показників факторів довкілля, копії результатів зазначених вимірювань включають до звіту про результати моніторингу і контролю. Суб'єкт господарювання також публікує копії зазначених результатів на власному веб-сайті не пізніше ніж через 5 (п'ять) робочих днів після отримання їх оригіналів.

Аналітичні матеріали (звіт з моніторингу і контролю впливу на довкілля під час провадження діяльності) передаються до центрального органу виконавчої влади, що реалізує державну політику у сфері охорони навколишнього природного середовища, щороку, у друкованому вигляді та у форматі pdf-файлів. З метою забезпечення інформування громадськості, зазначений звіт також подають до органів місцевого самоврядування і

розміщують на офіційному веб-сайті суб'єкта господарювання у відповідному розділі, присвяченому моніторингу.

Таблиця 1.9. Структура Програми моніторингу і контролю щодо впливу на довкілля під час провадження планованої діяльності

Предмет моніторингу	Індикатори (критерії перевірки)	Інші технічні умови моніторингу
1	2	3

Пояснення до таблиці: Предмет моніторингу – перелік значних негативних впливів або перелік заходів, що підлягають моніторингу; Індикатори (критерії перевірки) – це показники для моніторингу і контролю; Інші технічні умови моніторингу (крім індикаторів) – це час, періодичність, ключові ділянки (місця), на яких спостереження і контроль здійснюються з визначеною періодичністю або у першу чергу (додають карту або перелік географічних координат ключових ділянок, або надають посилання на електронне сховище файла з векторними даними їх просторового розташування), методи збору даних (що, як, хто, коли), методики вимірювань, методи аналізу, зберігання та оновлення даних, необхідні технічні засоби, відповідальні виконавці.

У змісті Програми моніторингу і контролю рекомендується передбачити такі розділи:

1) Вибірка (ключових) ділянок, де проводять регулярні/ періодичні спостереження, їхнє призначення і розташування (географічні координати центральних точок).

2) Оцінка ерозійних втрат ґрунтів в результаті планованої діяльності (на ділянках лісосік), перевірка їх з прогнозом у звіті з ОВД та з допустимими нормами ерозійних втрат. Пріоритетні ділянки для моніторингу: ерозійно небезпечні ділянки; лісосіки на відстані до 500 м від водного об'єкта; лісосіки, доступні для регулярних спостережень і контролю. Потрібні вихідні дані щодо ступеня еродованості ґрунтів та базових ерозійних втрат. Використовують нормативні методики, наведені у розділі 6 для оцінки ерозії ґрунтів. Оцінку еродованості ґрунту, інші вимірювання та спостереження здійснюють щороку, після сніготанення та інтенсивних весняних дощів.

Інші показники ґрунтів (потужність гумусового або гумусованого горизонту, вміст гумусу, вміст поживних речовин (NPK) у валових формах, щонайменше один показник водно-фізичних властивостей, реакція ґрунту (pH)) рекомендується контролювати один раз на п'ять років.

3) Моніторинг стану масивів поверхневих вод. На відстані до 5 кілометрів вниз за течією річки від крайніх ділянок проєктованих рубок рекомендується організувати спостереження за гідрохімічними та гідробіологічними показниками до і після проведення суцільних рубок, залучивши на договірних умовах фахівців з відповідної галузі знань.

4) Моніторинг фауни/ флори/ біорізноманіття. Виконують відповідно до методичних рекомендацій, що використовуються у відповідній галузі знань, а також методології картування територій Смарагдової мережі або мережі NATURA2000 Європейського Союзу (див. розділ 6 «Спеціальні методи»). Періодично обстежують територію на предмет рідкісних та зникаючих видів фауни і флори. Рекомендована частота моніторингу фауни/ флори/ біорізноманіття – не рідше одного разу на п'ять років (залежить від особливостей біології видів тварин або рослин; також підходить для моніторингу природних оселищ (біотопів)) або щороку – для окремих груп тварин, якщо така потреба визначена фахівцями, а також під час чергового базового лісовпорядкування (як передбачено змістом лісовпорядкування згідно з пунктами 8 і 9 статті 46 Лісового кодексу). До обстежень рекомендується залучати фахівців з відповідною високою кваліфікацією і згідно із Законом України «Про наукову та науково-технічну експертизу» (зокрема, зоологів та ботаніків, що спеціалізуються на відповідних групах тварин і рослин). Важливо дотримуватися сезону спостережень за тваринами, рослинами або типом природних оселищ (біотопів), рекомендованого фахівцями.

5) До Програми моніторингу і контролю рекомендується включити моніторинг діяльності лісозаготівельних бригад на предмет виконання екологічних умов провадження планованої діяльності у частині охорони ґрунтів, охорони водного середовища та збереження флори, фауни і біорізноманіття.

Доцільно розробляти Програму моніторингу та контролю на підставі консультацій з тими ж фахівцями, що були залучені до досліджень окремих факторів довкілля.

Рекомендації до вибору індикаторів (показників) моніторингу і контролю:

- 1) Показники повинні мати пряме відношення до тих об'єктів і властивостей факторів довкілля, які визначені у звіті з ОВД як такі, що зазнають значного негативного впливу. Перевагу надають показникам, що належать до екологічних нормативів якості довкілля, вимірюються легко і за доступними методиками, а також видам фауни і флори та природним оселищам (біотопам), що підлягають охороні та збереженню, живим організмам-індикаторам і найважливішим екологічним процесам (наприклад, гніздуванню у птахів, нересту цінних видів риб, плодоношенню у рослин тощо).
- 4) Рекомендується обирати ті самі показники-індикатори стану довкілля, що використовуються в процесі ОВД для прогнозування та оцінки впливів на фактори довкілля у розділі 5.

Програмою моніторингу і контролю перевіряється достовірність і глибина (міра) різниці між прогнозними показниками у звіті з ОВД та фактичними показниками. Для перевірки достовірності використовують статистичні методи математичної статистики, такі як перевірка статистичних гіпотез, оцінка найменшої достовірної різниці, метод хі-квадрату або ін.

У Програмі моніторингу та контролю передбачають порядок звітування уповноваженому органу, а також порядок надання доступу громадськості до звітних матеріалів і даних спостережень та контролю.

У звітах про результати моніторингу і контролю щодо впливу на довкілля перевагу надають формату таблиць. У таблицях з даними спостережень додають для порівняння, за наявності, нормативні значення (ГДК, допустимі норми тощо).

РОЗДІЛ 12. РЕЗЮМЕ НЕТЕХНІЧНОГО ХАРАКТЕРУ ІНФОРМАЦІЇ, РОЗРАХОВАНЕ НА ШИРОКУ АУДИТОРІЮ

Зазначають цілі планованої діяльності, її основні характеристики, доступні для загального розуміння без спеціальних знань, прогнозовані значні негативні та позитивні впливи і фактори довкілля, які зазнають такого впливу, а також заходи з усунення, відвернення чи послаблення негативних впливів і компенсаційні заходи. Спеціальні терміни і поняття згадують лише у разі виправданої необхідності і супроводжують поясненнями і прикладами. Не використовують скорочення, великі таблиці, первинні дані, технічні деталі методів і методик; таблиці або графічні дані наводять в максимально узагальненому вигляді.

РОЗДІЛ 13. СПИСОК ПОСИЛАНЬ ІЗ ЗАЗНАЧЕННЯМ ДЖЕРЕЛ, ЩО ВИКОРИСТОВУЮТЬСЯ ДЛЯ ОПИСІВ ТА ОЦІНОК, ЩО МІСТЯТЬСЯ У ЗВІТІ З ОЦІНКИ ВПЛИВУ НА ДОВКІЛЛЯ

Посилання на джерела нумерують в алфавітному порядку. В основному тексті Звіту джерела (наукові публікації, офіційні документи) згадують у тих місцях, де використовуються дані, терміни або цитати з них; рекомендований формат - у вигляді номера зі списку посилань у квадратних дужках. *Приклад:* “Площа басейну річки Случ 13 тис кв.км [1]”.

Приклади оформлення посилання на офіційні та наукові джерела у списку посилань:

1. Доповідь про стан навколишнього природного середовища у Вінницькій області (2017 рік). / Департамент агропромислового розвитку, екології та природних ресурсів, Вінницька обласна державна адміністрація. - Вінниця, 2018. - 247 с.
2. Україна у цифрах у 2017 р. Статистичний збірник./ За редакцією І. Є. Вернера. - Державна служба статистики України, 2018. - С.152-159.
3. Моделювання і прогнозування стану довкілля / За ред. В. І. Лаврика. - К.: Академія, 2010. - 397 с.

4. Яценюк Ю.В. Національні природні ядра екомережі Вінницької області. / Український географічний журнал. - 2011, №2. - С.48-52.

VI РЕКОМЕНДОВАНИЙ ЗМІСТ ДОДАТКІВ ДО ЗВІТУ

Скан-копії з проекту лісовпорядкування не можуть замінити таблиць, передбачених цими Методичними рекомендаціями.

Рекомендований перелік додатків до Звіту:

1. Додаток 1. Картографічні матеріали (нумерація карт всередині додатку: А.1, А.2, А.3... А.п).
2. Додаток 2. Квартально-видільний перелік лісових ділянок території планованої діяльності: основні таксаційні та інші характеристики.
3. Додаток 3. Зведені показники лісового фонду: поділ площі лісів за категоріями; площа і запас за породним складом; площа і запас за віковою структурою головних порід; площа за типами лісу (типами лісорослинних умов). Якщо для наповнення додатку використовують скан-копії матеріалів лісовпорядкування, то забезпечують їх високу якість і збереження масштабу; нумерація і назва додатку зі скан-копіями друкуються на окремому листі, який розташовують перед початком скан-копій.
4. Додаток 4. Квартально-видільний перелік місць перебування/ зростання рідкісних та зникаючих тварин і рослин.
5. Додаток 5. Квартально-видільний перелік середовищ існування, що є важливими для розмноження, годівлі, зимівлі, линьки і міграцій у тварин.
6. Додаток 6. Квартально-видільний перелік дерев, що мають виняткове значення для збереження біорізноманіття.
7. Додаток 7. Квартально-видільний перелік рослинних угруповань, занесених до Зеленої книги України.
8. Додаток 8. Квартально-видільний перелік природних оселищ (біотопів), включаючи *природні оселища (біотопи) Бернської Конвенції*.
9. Додаток 9. Відомості про території та об'єкти природно-заповідного фонду, а також інші природоохоронні території та об'єкти.
10. Копія повідомлення про плановану діяльність, оприлюдненого суб'єктом господарювання для громадськості.
11. Матеріали, зібрані у відповідь на: а) зауваження та пропозиції громадськості щодо обсягу досліджень та рівня деталізації інформації, що підлягає включенню до Звіту; б) умови щодо обсягу досліджень та рівня деталізації інформації, отримані від уповноваженого органу.

Звіт може містити інші додатки, наприклад, з офіційними довідками від державних установ, органів влади, отриманими у зв'язку зі збором інформації. Разом з тим, додатки мають бути логічно впорядковані: кожен додаток повинен

мати пряме відношення до одного з розділів, інакше у розділі треба вказати, яким чином додаток відноситься до змісту розділу.

VII ОСОБЛИВОСТІ ОЦІНКИ ВПЛИВУ НА ДОВКІЛЛЯ ТА ЗМІСТУ ЗВІТУ З ОВД ДЛЯ ПЛАНОВАНОЇ ДІЯЛЬНОСТІ, ЩО СТОСУЄТЬСЯ ЛІСОРозВЕДЕННЯ

Тут і далі термін «лісорозведення» використовується як синонім виду планованої діяльності «Насадження лісу (крім лісовідновлювальних робіт) на площі понад 20 гектарів або на територіях та об'єктах природно-заповідного фонду чи в їх охоронних зонах на площі 5 гектарів і більше», передбаченої пунктом 2 частини третьої статті 3 Закону.

Визначаючи необхідний обсяг досліджень та рівень деталізації інформації, аналізують проект планованої діяльності за наступними питаннями:

1. Чи зачіпає проект лісорозведення ділянки, що є особливо цінними для збереження біорізноманіття іншого, ніж лісове, включаючи такі на територіях та об'єктах природно-заповідного фонду чи в їх охоронних зонах. Територію перевіряють на наявність трав'янистих, заболочених або чагарникових типів *природних оселищ (біотопів) Бернської Конвенції*, а також об'єктів Червоної книги України, *видів фауни і флори Бернської Конвенції*.
2. Чи включає лісорозведення формування лісових плантацій? Лісових культур з неаборигенних (чужинних) або інвазійних видів дерев або кущів?

У разі позитивної відповіді на одне з питань, забезпечують вищий обсяг досліджень та рівень деталізації інформації у Звіті.

Визначення часу проведення процедури ОВД

Час проведення оцінки впливу на довкілля категорії планованої діяльності «Лісорозведення» визначається наступним чином і залежно від етапу проектування, на якому перебуває суб'єкт господарювання:

- 1) До прийняття рішення про затвердження матеріалів лісовпорядкування, якими запроектовано лісорозведення. Рекомендується подавати повідомлення про плановану діяльність перед першою лісовпорядною нарадою.
- 2) До прийняття рішення про погодження спеціального обстеження, передбаченого статтею 82 Лісового кодексу України для визначення обсягів робіт щодо відновлення лісів і лісорозведення.
- 3) Перед наданням дозволу на розробку проекту землеустрою щодо відведення земельної ділянки, що перебуває у державній або комунальній власності, для зміни цільового призначення, у разі планування лісорозведення.

- 4) Перед погодженням проекту землеустрою щодо відведення земельної ділянки приватної власності, для зміни цільового призначення, у разі планування лісорозведення.
- 5) До прийняття рішення про передачу земель під захисне лісорозведення на землях сільськогосподарського призначення, для створення полезахисних лісових смуг та інших захисних насаджень.

Особливості змісту розділів Звіту

Розділ 1. Опис планованої діяльності

У розділі подають матеріал, що безпосередньо стосується ділянок для лісорозведення, основної та альтернативних схем лісорозведення, очікуваних результатів.

1.1. Опис місця провадження планованої діяльності

Надають точну географічну прив'язку території планованої діяльності, у вигляді таблиці з переліком географічних координат кутових точок кожної ділянки, відведеної під плановану діяльність, картографічних матеріалів з контурами планованих ділянок, або надають посилання на електронне сховище файлів з векторними геоданими, що містять аналогічну інформацію.

За бажання, до електронного сховища файлів з геопросторовими даними можна додавати інші дані, зокрема: 1) розподіл оточуючих земель за цільовим призначенням; 2) типи природних оселищ (біотопів) оточуючих земель; 3) елементи інфраструктури; 4) малі річки, в басейні яких розташована територія планованої діяльності, або інші водні об'єкти в радіусі до 5 км від меж крайніх ділянок планованої діяльності; цифрові карти рельєфу; дані ґрунтового покриву; інші матеріали, зазначені у переліку картографічних матеріалів до додатку 1 до Методичних рекомендацій, для виду планованої діяльності "Суцільні і поступові рубки".

До Звіту додають друковані картографічні матеріали, з них найважливішими є наступні:

- 1) карта-схема земель, відведених під лісорозведення (у постійному землекористуванні суб'єкта господарювання в цілому та в розрізі лісництва). Масштаб 1:100000 або крупніший.
- 2) План проєктованих лісонасаджень, пофарбованих за панівними породами, у масштабі 1:25000 або у крупнішому. На карті мають бути позначені усі місцеві водотоки і водойми.
- 3) Карта рельєфу (топографічна), у масштабі 1:50000 - 1:100000 для рівнинних місцевостей і в масштабі 1:25000 для гірських регіонів України. На карті позначають: 1) контури ділянок території планованої діяльності, 2) дороги з твердим покриттям і дороги без твердого покриття; 3) усі місцеві водотоки і водойми.

1.2. Цілі планованої діяльності

Для категорії планованої діяльності «Лісорозведення» цілі планованої діяльності формують у такому порядку:

- Період виконання планованої діяльності: тривалість (у роках) (з _____ року по _____ рік).
- Очікувані результати, у вигляді таблиці:

особливості земельних угідь, відведених під лісорозведення	Завдання (очікувані екологічні, лісгосподарські, соціальні результати)	Площа, га	Очікувана категорія лісів
<i>Приклади:</i> Техногенно забруднені землі Малопродуктивні землі, виведені з сільськогосподарського призначення Розвіяні піски ...	<i>Приклади:</i> Заліснення земель, що підлягають консервації Заліснення малопродуктивних земель, виведених з сільськогосподарського призначення Сформувати захисні насадження (на межах полів сівозмін, уздовж берегів водних об'єктів, уздовж залізниць, автомобільних доріг тощо) Закріпити піски насадженнями із сосни Закріпити край тераси, схильний до зсувів, насадженнями з робінії (акації білої) інше (згідно з Правилами №303 (щодо відтворення лісів))	25 ...	

1.3. Опис характеристик діяльності протягом виконання підготовчих і будівельних робіт

Описують технічні рішення, що стосуються організації під'їзних шляхів до ділянок, схеми розчищення території і попереднього обробітку ґрунту, інші механічні або хімічні способи підготовки території.

1.4. Опис основних характеристик планованої діяльності

Обґрунтовують вибір земельних угідь під проектоване лісорозведення. У разі зміни цільового призначення земель сільськогосподарського призначення

для надання у постійне користування для ведення лісового господарства, також вимагається обґрунтування доцільності, як встановлено статтею 36 Закону України «Про охорону земель». До прикладу, для ведення лісового господарства можуть передаватися деградовані, малопродуктивні землі, в т.ч. меліоровані. В обґрунтуванні наводять вихідні показники ознак і властивостей земель та ґрунтів, в тому числі такі, що свідчать про потенційний тип лісорослинних умов. Додають матеріали обстеження ділянок, що посвідчують підстави для лісорозведення, або окремо розроблений проект лісорозведення, із зазначенням його розробників (авторів).

Описують технологічну схему лісорозведення, в тому числі основний обробіток ґрунту та інші агротехнічні і лісотехнічні прийоми, спосіб створення лісових насаджень, схеми лісових культур (способи, типи та схеми змішування порід), площі, відведені під кожен тип лісової культури, обґрунтування вибору основних і доповнюючих лісових порід, техніку посадки, догляд за посадками (види і способи, тривалість і частота, застосування хімічних засобів), доповнення лісових культур.

Характеризують садивний або насінний матеріал, його походження і якість.

Зазначають, чи передбачено і якою документацією технічні вимоги до якості створених лісових насаджень, умови технічного приймання та оцінювання робіт з лісорозведення, подальші роботи з лісовпорядкування.

Розділ супроводжують додатком А, у вигляді таблиці з повидільною характеристикою:

Номер ділянки (або квартал/виділ)	Тип лісорослинних умов, особливості ґрунтового покриву	Тип природних оселищ (біотопів) до початку планованої діяльності	Спосіб і схема змішування порід у лісовій культурі, цільова порода	Очікувані строки змикання лісових культур і переведення їх у вкриті лісовою рослинністю лісові ділянки	Запроектована категорія лісів
1	2	3	4	5	6

Розділ 2. Опис виправданих альтернатив

Зазначають територіальні альтернативи для лісорозведення і збільшення площі лісів, особливо у випадках, коли основна альтернатива передбачає лісорозведення на землях, зайнятих степовими або іншими природними оселищами (біотопами). Розглядають технічні альтернативи, у яких, в першу

чергу, прийнятті інші схеми змішування порід, схеми, спрямовані на формування різнопородних і багатоярусних деревостанів, схеми з широким використанням місцевих порід, спеціальні агротехнічні і лісотехнічні прийоми, при яких менше порушується ґрунтовий покрив, та ін.

Опис кожної альтернативи супроводжують додатком у вигляді таблиці з повидільною характеристикою, подібно до основної альтернативи.

Розділ 3. Опис поточного стану довкілля (базового сценарію) та опис його ймовірної зміни без здійснення планованої діяльності

На додачу до змісту розділу, визначеного для виду планованої діяльності «Суцільні і поступові рубки», в описі поточного стану довкілля для планованої діяльності «Лісорозведення» особливу увагу приділяють характеристичні наступних факторів довкілля і компонентів:

- 1) ґрунтовий покрив кожної земельної ділянки, типи і види ґрунтів;
- 2) показники деградації земель та ґрунтів та якісного стану ґрунтів у разі, коли лісорозведення запроектоване на малопродуктивних і деградованих землях;
- 3) показники рівня забруднення ґрунтів у разі, коли лісорозведення запроектоване на техногенно забруднених землях;
- 4) несприятливі екзо- та ендегенні геологічні процеси, що поширені на місцевості і викликають втрату або деградацію земель або ґрунтів (осипи, зсуви, ерозія ґрунтів та ґрунтоутворюючих порід, формування або розвиток яру тощо). Аналізують їхні причини, зокрема:
 - природне походження (фізико-хімічні особливості ґрунтів і ґрунтоутворюючих порід та ін.),
 - причини, що пов'язані з господарською діяльністю і сприяють розвитку несприятливих процесів у земній корі, ускладнюють затухання останніх і можуть звести ефективність лісорозведення нанівець; серед можливих причин - недотримання проєктів землеустрою, екологічних нормативів з питань використання та охорони земель, зокрема, оптимального співвідношення земельних угідь у структурі земель сільськогосподарського призначення, інших екологічних вимог чинного земельного та природоохоронного законодавства, недотримання сівозмін, норм використання добрив і пестицидів та інших раціональних агротехнічних прийомів на орних землях тощо.
- 5) інші негативні явища і фактори, на боротьбу з якими спрямовується планована діяльність (наприклад, суховії, вітрова ерозія, висушування і потреби у затриманні вологи), їхні причини, інтенсивність, тривалість або частота, наслідки;

- б) типи природних оселищ (біотопів), що існують на кожній земельній ділянці в межах території планованої діяльності. Детально-маршрутні обстеження, картування, ідентифікацію і оцінку природних оселищ (біотопів) здійснюють у відповідності з Методологією, розробленою для Смарагдової мережі і мережі NATURA2000, та класичною методологією польових геоботанічних досліджень. До таких робіт залучають фахівців з професійним досвідом в ідентифікації та оцінці природних оселищ (біотопів) та/ або біорізноманіття територій Смарагдової мережі.
- 7) рослинний і тваринний світ кожної земельної ділянки. Базовий перелік має включати види, що а) належать до природних (вихідці з природних екосистем), б) підлягають охороні (як визначено у розділі 3 для категорії діяльності «Суцільні та поступові рубки»), в) види-індикатори стану довкілля. Якщо є види фауни/ флори, що підлягають охороні, то заповнюють додаток 4 до Звіту.

Якщо лісорозведення планується для меліорованих земель, то наводять відомості про робочий проект меліорації, поточний та останній типи землекористування, кількісні і якісні показники, що характеризують ґрунтовий покрив, ґрунтові води, режим зволоження, геохімічний режим.

Якщо територія планованої діяльності включає природоохоронні території та об'єкти (перелік див. у розділі 3 для виду планованої діяльності «Суцільні і поступові рубки»), то заповнюють додаток 9.

Характеризують значення планованої діяльності для населення, перспективи багатофункціонального використання запроектованих лісових масивів, зокрема, в якості джерел природних ресурсів, для туризму, відпочинку та оздоровлення, для інших цілей, актуальних в регіоні.

Розділ 4. Опис факторів довкілля, які ймовірно зазнають впливу з боку планованої діяльності та її альтернативних варіантів

Проекти лісорозведення можуть здійснювати значний негативний вплив на такі фактори довкілля, як:

- 1) фауна, флора, біорізноманіття.
- 2) матеріальні об'єкти, об'єкти археологічної, історичної, архітектурної, іншої культурної спадщини
- 3) ландшафт (може змінитися його вигляд, естетична привабливість, привабливість в культурно-історичному контексті)
- 4) соціально-економічні умови (наприклад, виникне черезсмужжя на землях сільськогосподарського призначення, зникнуть природні кормові угіддя, трав'янисті рослини, що належать до цінних ресурсних рослин тощо).

Розділ заповнюють за аналогічними рекомендаціями до планованої діяльності «Суцільні і поступові рубки»: характеризують об'єкти і властивості,

що ймовірно зазнають впливу, встановлюють їхню екологічну, культурну, наукову, освітню, естетичну, господарську цінність.

Розділ 5. Опис і оцінка можливого впливу на довкілля планованої діяльності

В якості показників-індикаторів для оцінки впливу лісорозведення на довкілля, а також для програми моніторингу і контролю щодо впливу на довкілля у ході провадження планованої діяльності, включаючи післяпроектний моніторинг, рекомендуються:

- 1) Показники деградації ґрунтів (ступінь еродованості та ін.);
- 2) Показники якості ґрунтів (вміст гумусу та ін.);
- 3) Різноманітність природних оселищ (біотопів), в тому числі показники стану *природних оселищ (біотопів) Бернської Конвенції*. Оцінюють за методологією, розробленою для Смарагдової мережі і мережі NATURA2000 (джерела інформації зазначені у розділі 6 – «Спеціальні методи»). Якщо на території планованої діяльності зареєстровані *природні оселища (біотопи) Бернської Конвенції*, то негативний вплив лісорозведення на них оцінюють як дуже сильний, незворотний і значний.
- 4) Показники стану популяцій видів фауни і флори, що підлягають охороні і збереженню, у зоні впливу діяльності: відносна чисельність, частота трапляння особин або колоній, частота трапляння заселених ними природних середовищ існування, стан збереження популяції. Оцінюють за методологією, розробленою для Смарагдової мережі і мережі NATURA2000, або іншими методологіями, як рекомендовано фахівцями у відповідній галузі знань. Якщо види фауни і флори, що підлягають охороні та збереженню, не належать до лісових видів, то негативний вплив лісорозведення на такі види оцінюють як дуже сильний за інтенсивністю, незворотний і значний.
- 5) Різноманітність видів природних ресурсів, які використовуються населенням на території планованої діяльності і в зоні її впливу, до і після лісорозведення: перелік, значення (місцеве чи загальнодержавне), обсяги використання/ заготівлі або продуктивність.
- 6) Різноманітність екосистемних послуг, що виконуються на даний час на кожній ділянці планованої діяльності: кількість видів тварин і рослин, для яких ділянка є природним середовищем існування; значення ділянки як екологічного коридору; значення ділянки для комах, які виконують роль запилювачів на оточуючих сільськогосподарських угіддях та особистих селянських господарствах; роль ділянки як природного кормового угіддя, як джерела інших природних біологічних ресурсів; значення ділянки для ґрунтоутворення, для запобігання поширенню хвороб і шкідників сільського та лісового господарства, для відпочинку населення, для історико-культурної самобутності ландшафту, інше.

Оцінюючи територіальний масштаб значного впливу на фауну, флору, біорізноманіття, визначають відстань до найближчого наступного осередка природного оселища (біотопу) або екосистеми такого самого типу у районі (чи в області) і ступінь його/ її ізоляції після лісорозведення. Наприклад, якщо лісорозведення заплановано на ділянці з низинною лукою, то треба дослідити, де у районі продовжать існувати аналогічні типи лук і чи не опиняться вони, їхня фауна і флора під загрозою зникнення в результаті ізоляції, малих площ і відсутності екологічних коридорів, якими вони стійко пов'язані з іншими луками.

Начальник управління

з оцінки впливу на довкілля та
стратегічної екологічної оцінки

М.О. Тіщенко

ДОДАТОК 1

до Методичних рекомендацій
з розробки звіту з оцінки
впливу на довкілля в галузі
лісового господарства

**Рекомендовані матеріали до опису місця провадження планованої
діяльності**

**1. Перелік картографічних матеріалів до звіту з ОВД щодо
суцільних та поступових рубок**

(картографічні матеріали рекомендується зібрати у додатку 1 до Звіту)

- 1) Карта-схема земель у постійному лісокористуванні, в цілому для суб'єкта господарювання (карта-схема лісогосподарського підприємства), а також в розрізі лісництв. Масштаб 1:100000 або крупніший. Карти мають включати номери лісових кварталів.
- 2) Плани лісонасаджень підрозділів суб'єкта господарювання, пофарбовані за запроєктованими заходами, які підлягають ОВД, у масштабі 1:25000. На карті мають бути позначені усі місцеві водотоки і водойми, маршрути трелювання і транспортування деревини.
- 3) Плани лісонасаджень підрозділів суб'єкта господарювання, пофарбовані за панівними породами, у масштабі 1:25000.
- 4) Карта поділу лісів за категоріями.
- 5) Карта рельєфу (топографічна), у масштабі 1:50000 - 1:100000 для рівнинних місцевостей і в масштабі 1:25000 для гірських регіонів України. Висота перетину рельєфу горизонталями має дозволяти встановити фактичний ухил, довжину схилів і напрямки поверхневого стоку, знайти прилягаючі до водотоку або водойми балки та яри. На карті мають бути позначені: 1) контури і номери виділів, в яких планується діяльність, що підлягає ОВД, 2) місця проведення підготовчих робіт: розробки автомобільних доріг, встановлення переїздів через водні об'єкти, розчистки ділянок під навантажувачі, маршрути трелювання і транспортування деревини, місця для верхніх та нижніх складів; 3) усі місцеві водотоки і водойми; 4) існуючі діючі і недіючі гідротехнічні споруди та мости.
- 6) Карта водозбірних басейнів малих річок на території району, а також частин басейнів середніх або великих річок, що потрапляють у зону впливу планованої діяльності. Якщо дозволяє масштаб і фінальна якість, то допускається об'єднувати карту рельєфу (5) і карту річкових басейнів в одну. На карті річкових басейнів позначити, за наявності: 1) місця централізованого забору води і пов'язані з ними зони санітарної

охорони водних об'єктів (визначені згідно з Правовим режимом зон санітарної охорони водних об'єктів, затвердженим постановою Кабінету Міністрів України від 18 грудня 1998 р. №2024), в т.ч. такі, де здійснюється забір води для забезпечення питною водою населених пунктів; 2) рибогосподарські об'єкти; 3) очисні споруди.

- 7) Карта діючих територій та об'єктів природно-заповідного фонду, територій та об'єктів, зарезервованих під наступне заповідання, або таких, щодо яких підготовлені клопотання про створення об'єктів природно-заповідного фонду, об'єктів Смарагдової мережі, важливих екологічних коридорів, важливих місць розмноження (в т.ч. гніздування), за потреби - інших природоохоронних територій, перерахованих у розділі 4. Карта має включати контури і нумерацію виділів, щонайменше тих, де знаходяться природоохоронні території.
- 8) Карта об'єктів Червоної книги України, видів рослин і тварин з додатків до Конвенції про охорону дикої флори та фауни і природних середовищ існування в Європі (Бернської Конвенції) та її Резолюції №6 (1996), інших видів тваринного і рослинного світу, що перебувають під міжнародною охороною (відповідно до ратифікованих Україною міжнародних договорів) або під регіональною охороною, а також природних комплексів, що потребують збереження – природних оселищ (біотопів) з додатку I Резолюції 4 (1998) Бернської Конвенції та об'єктів Зеленої книги України, що зареєстровані на території лісокористування суб'єкта господарювання. На карті мають бути позначені квартали і виділи, де зареєстровані місця перебування/зростання, відведені для охорони охоронні ділянки навколо таких місць/об'єктів, а в легенді – підписані назви об'єктів.

З відомостями про об'єкти Червоної книги поводяться у відповідності до частини п'ятої статті 12 Закону України «Про Червону книгу України», як вказано у розділі IV-2 даних Методичних рекомендацій.

- 9) Карта з розташуванням об'єктів культурної спадщини (культурних, історичних та археологічних пам'яток), а також туристичної інфраструктури (готелі, кемпінги, стаціонарні рекреаційні пункти, бесідки тощо, марковані туристичні маршрути, екологічні стежки). На карті позначити межі території лісокористування та виділів/підвиділів, де запроектовані суцільні і поступові рубки.
- 10) Карти особливо захисних ділянок (виділених відповідно до ознак, зазначених у додатку 5 Порядку №733 (щодо поділу лісів на категорії та виділення особливо захисних лісових ділянок). Особливо захисні ділянки можуть бути позначені від руки на окремій копії плану лісонасаджень у масштабі 1:25000 з нумерацією кварталів і виділів, в такому разі до копії плану лісонасаджень додається відомість особливо захисних ділянок.

Технічні вимоги до картографічних матеріалів:

- Картографічні матеріали готуються як растрові або векторні зображення високої роздільної здатності (не нижче 300 пікселів на дюйм) і дуже хорошої якості, і далі додаються до електронної копії Звіту та зберігаються у форматі .pdf.
- Кожна карта має супроводжуватися легендою, де розшифровуються усі умовні позначення, скорочення і кольори, прийняті на карті. Нумерації кварталів і виділів мають помітно відрізнятися.
- Фотокопії або неякісні, з низькою роздільною здатністю скан-копії картографічних матеріалів не допускаються.

2. Цифрові геопросторові дані (бажаний формат – векторна графіка), рекомендовані для звітів з ОВД щодо суцільних та поступових рубок

- 1) контури виділів та квартално-видільна нумерація на території планованої діяльності, що супроводжуються таксаційним описом виділів у вигляді атрибутивної характеристики;
- 2) розподіл таксаційних виділів за запроєктованими заходами;
- 3) цифрові дані рельєфу (гіпсометрична карта);
- 4) елементи інфраструктури: дороги, шляхи трелювання і транспортування деревини, верхні і нижні склади тощо, які будуть організовуватися або використовуватися в рамках планованої діяльності та її альтернатив; місця проведення підготовчих робіт (розробка автомобільних доріг, встановлення переїздів через водні об'єкти, розчистка ділянок під навантажувачі);
- 5) дані ґрунтового покриття, згідно з матеріалами лісовпорядкування (допускається як векторний, так і растровий формат даних);
- 6) лінії усіх місцевих водотоків і контури водойм на території планованої діяльності;
- 7) побудовані річкові басейни (з контурами вододілів) для малих річок на території планованої діяльності;
- 8) місця забору води для питного або господарсько-побутового призначення та місця скидання зворотних/ стічних вод (на території району або на відстані до 5 кілометрів вгору і до 10 км вниз за течією від краю території лісокористування; для забору води з підземних вод – в радіусі 5 км від краю території лісокористування);
- 9) контури меж або місця розташування діючих територій та об'єктів природно-заповідного фонду; територій/ об'єктів ПЗФ, зарезервованих під наступне заповідання, або таких, щодо яких підготовлені клопотання про створення/ оголошення об'єктів природно-заповідного фонду; територій Смарагдової мережі; територій екомережі (якщо

існують схеми регіональної або місцевої екомережі чи відомі важливі екологічні коридори для міграції тварин), місць гніздування або інших важливих місць розмноження тварин;

- 10) місця культурних, історичних та археологічних пам'яток, елементи туристичної інфраструктури (готелі, кемпінги, стаціонарні рекреаційні пункти, бесідки тощо, марковані туристичні маршрути, екологічні стежки);
- 11) інші набори цифрових даних, що застосовувалися для ОВД.

ДОДАТОК 2

до Методичних рекомендацій з розробки звіту з оцінки впливу на довкілля в галузі лісового господарства

Квартально-видільний перелік лісових ділянок території планованої діяльності: основні таксаційні та інші характеристики

Квар- тал	Ви- діл, під- вид- іл	Площа виділу, га	Характер истика деревоста- нів, підросту і підліску	Елем- ент лісу	Висота, м	діам- етр, см	Клас боні- те- ту	Тип лісу (тип ЛСУ)	пов- нота	серед- ній прирі- ст, куб.м /га	запас дерев- ини на 1 га, куб.м	запас дерев- ини на виділ і, тис куб.м	В т.ч. за склад- овим поро- дами	% ділов- их дере- в	Спосо- би і види рубок ¹	При- чина приз- наче- ння ССР ²	Сезо- н рубк- и	Схил (експ- озиці- я, стрім- кість) ³	Лісов- іднов- лення ⁴	Прим- ітка ⁵	
1	2	3	4	5	6	7	8	9	10	11	12	13	14	15	16	17	18	19	20	21	22
Вказати категорію лісів:																					
Вказати госпчастину:																					
Вказати госпсекцію: (приклад: Дубова)																					
Вказати систему рубок (суцільні, поступові):																					
Прик- л ад:	1	4	6Дз2Вг1Лс1Ос+Клг	Дз Вг ...	8 5	25	32	1	Д2	0,70	2,5	210	0,9	0,3 0,3 0,3	60 60 40			Вере- сень- жовт- ень	Пд 10	а – прир- одне. б –	

1																			штучне. Приклад: Лісові культури РТК 75.	
	...																			

Пояснення до таблиці: таблиця заповнюється послідовно за лісництвами, категоріями лісів, господарськими частинами, госпекціями, типами і системами рубок; ці ознаки зазначають перед початком кожного з блоків (наприклад, у стовпчику 4).

Комірки (клітинки) у таблиці не об'єднують.

Перелік виділів із суцільними санітарними рубками складають у таблиці окремо, після усіх рубок головного користування.

1 - Способи і види рубок: для суцільних рубок - вузько-, середньо- чи широколісосічні, рівномірно-поступові; для поступових - групово-поступові чи смугово-поступові. Для суцільних санітарних рубок: вписують скорочення ССР.

2 - Причина призначення ССР (суцільних санітарних рубок): стовпчик заповнюють тільки для суцільних санітарних рубок. Приклад заповнення: всихання внаслідок ураження короїдом верхівковим (допускаються скорочення, але їх обов'язково розшифровують і описують нижче у легенді таблиці або у відповідному розділі).

3 - Схил (експозиція, стрімкість): заповнюють тільки для схилів стрімкістю більше 5 градусів.

4 - Лісовідновлення: спосіб лісовідновлення (а – природне, б – штучне). Якщо природне – зазначають також кількість підросту, у тис шт на 1 га, якщо штучне - склад лісових культур. До таблиці додають розшифрування складу лісових культур, у відповідності до прийнятих довідників, наприклад, за «Типами лісових культур, встановлені для різних лісорослинних зон (Полісся та Лісостеп, Степ, Карпати, Крим) / Державний комітет лісового господарства України: Українське державне лісовпорядне виробниче об'єднання, 2010. – 63 с.).

5 - стовпчик «Примітка» використовують лише у випадку, коли на виділі проводили спеціальні дослідження місцевих умов (гідрологічні, ґрунтознавчі, флори або фауни, біотопів тощо), що підтверджується окремим звітом або науковою публікацією. В такому випадку проставляють знак *, і надають відомості про те, де можна познайомитися з матеріалами дослідження, або посилення на веб-сторінку, де звіт або публікація розташовані у вільному доступі в мережі Інтернет. *Приклади: 1 - додаток X; 2 - спеціальні дослідження ґрунтів проводилися у _____ році, за участю кандидата географічних наук _____, звіт зберігається у _____.*

(Для зменшення обсягу додатку, описи виділів друкуються дрібним шрифтом (наприклад, 8-9 кегль шрифту Times New Roman) через одинарний інтервал; допускаються скорочення, прийняті у лісівництві, але їх розшифровують під додатком або на окремій сторінці на початку Звіту).

ДОДАТОК 3

до Методичних рекомендацій
з розробки звіту з оцінки
впливу на довкілля в галузі
лісового господарства

Зведені показники лісового фонду

Додаток складають за відповідними матеріалами лісовпорядкування, а саме: поділ площі лісів за категоріями; площа і запас за породним складом; площа і запас за віковою структурою головних порід; площа за типами лісу (типами лісорослинних умов).

ДОДАТОК 4

до Методичних рекомендацій
з розробки звіту з оцінки
впливу на довкілля в галузі
лісового господарства

Квартально-видільний перелік місць перебування/ зростання рідкісних та зникаючих тварин і рослин

Квартально-видільний перелік місць перебування/ зростання:

- об'єктів *Червоної книги України*, в тому числі місць гніздування хижих птахів, занесених до *Червоної книги України*, та чорного лелеки, місць токовищ глухарів, тетеруків;

- видів *флори і фауни Бернської Конвенції*, інших міжнародних договорів, ратифікованих Україною;

- видів рослин і тварин з переліків регіональної охорони.

Важливо! З відомостями про об'єкти *Червоної книги* поводяться у відповідності до частини п'ятої статті 12 Закону України «Про Червону книгу України», як вказано у розділі IV-2 даних Методичних рекомендацій.

Рекомендований формат таблиці:

Лісництво _____. Категорія лісів _____.

квар- тал	Виділ, підвид іл	Назва виду тварин або рослин	Особливості лісової ділянки*	Тип середовищ існування видів дикої флори та фауни **
1	2	3	4	4

Пояснення до таблиці: * Особливості лісової ділянки: зазначають склад, вік та інші особливості деревостану, якщо у даному місці вони відрізняються від середніх для виділу показників; зазначають особливості режиму лісокористування, які сприяють або загрожують збереженню об'єктів. ** Тип середовищ існування видів дикої флори та фауни: заповнюють тільки для тварин, зокрема, у випадках місць гніздування хижих птахів, занесених до Червоної книги України, та чорного лелеки, місць токовищ глухарів, тетеруків.

ДОДАТОК 5

до Методичних рекомендацій
з розробки звіту з оцінки
впливу на довкілля в галузі
лісового господарства

Квартально-видільний перелік середовищ існування, що є важливими для розмноження, годівлі, зимівлі, линьки і міграцій у тварин

До переліку не включають місця і види, що вже були зазначені у пункті 1 додатку 4 до Звіту. До переліку можна включати важливі середовища існування для видів мисливської фауни.

Рекомендований формат таблиці:

Лісництво _____ Категорія лісів _____

квартал	Виділ, підвиділ	Назва виду тварин	Тип середовищ існування видів дикої фауни *
1	2	3	4

Пояснення до таблиці: Тип середовищ існування видів дикої фауни: вказують роль даного середовища існування для виду тварин (гніздування або інші етапи розмноження, годівля, зимівля, линька, міграції).

ДОДАТОК 6

до Методичних рекомендацій
з розробки звіту з оцінки
впливу на довкілля в галузі
лісового господарства

Квартально-видільний перелік дерев, що мають виняткове значення для збереження біорізноманіття

Складають квартално-видільний перелік дерев, що мають виняткове значення для збереження біорізноманіття і при цьому будуть збережені на території планованої діяльності (на місцях планованих суцільних і поступових рубок).

Зазначають кількість і густоту розташування дерев кожної категорії у виділі або на гектар, їхній породний склад. Якщо проводилося їх картування, то дані зберігають у форматі цифрових геопросторових даних. За потреби, можна зазначати кількість насінників і плюсових дерев, що буде збережена.

Рекомендований формат таблиці:

Лісництво _____ Категорія лісів _____

квартал	Виділ, підвиділ	Дуплясті дерева	Найстаріші дерева	інші, що мають виняткове значення для збереження біорізноманіття
1	2	3	4	5
	<i>Приклад:</i>			
2	3	1-7 екз./га До 30 екз. на виділі Дуб звичайний, в'яз голий	1-7 екз./га 20-50 екз. на виділі Дуб звичайний	Сухостійні дерева дуба: у 2 екз. сховища кажанів

Пояснення до таблиці: до найстаріших дерев відносять дерева віком понад 120 років для дуба, в'яза, понад 100 – для інших порід. Інші дерева, що мають виняткове значення для збереження біорізноманіття, а саме: дерева, на/ у яких виявлено кажанів, птахів, що гніздуються у дуплах, інші вразливі групи тварин, рідкісні та зникаючі види мохів, грибів/ лишайників.

Якщо не встановлена точна кількість дерев кожної категорії на гектарі, то рекомендується використовувати відносну окомірну шкалу: менше 1 екз./га, 1-7 екз./га, 7-15 екз./га, більше 15 екз./га. У виділах з насадженням природного походження за мінімальну бажану густоту збережених дерев, що мають виняткове значення для збереження біорізноманіття, приймають 7 екземлярів кожної категорії дерев на гектар.

ДОДАТОК 7

до Методичних рекомендацій з розробки звіту з оцінки впливу на довкілля в галузі лісового господарства

Квартально-видільний перелік рослинних угруповань, занесених до Зеленої книги України

Рекомендований формат таблиці:

Лісництво _____ Категорія лісів _____

квар- тал	Виділ, підвиділ	Назва рослинного угруповання (рослинної асоціації або рослинної формації)	Зайнята площа, га
1	2	3	4

Пояснення до таблиці: якщо зайняту площу важко визначити, то рекомендується використовувати відносну шкалу: менше 1% площі виділу/підвиділу; 1-5%; 5-25%; 25-50%; більше 50%.

ДОДАТОК 8

до Методичних рекомендацій
з розробки звіту з оцінки
впливу на довкілля в галузі
лісового господарства

Квартально-видільний перелік природних оселищ (біотопів), включаючи *природні оселища (біотопи) Бернської Конвенції*

Складають повидільний перелік природних оселищ (біотопів) на території планованої діяльності, включаючи *природні оселища (біотопи) Бернської Конвенції* (додаток I Резолюції 4 (1996) Бернської Конвенції)

Лісництво _____ Категорія лісів _____

Квар- тал	Виділ, підвиділ	Склад деревостану	Тип лісу (тип ЛСУ)	Тип природних оселищ (біотопів) ¹	примітки ²
1	2	3	4	5	6
	<i>Приклад:</i>				
6	10	6Дз2Вг1Лс1 Ос+Клг	Д2		

Пояснення до таблиці: порядок записів у таблиці організовують в одному з трьох варіантів: повидільний порядок, згрупований за господарськими секціями або згрупований за типами природних оселищ (біотопів).

1 - Тип природних оселищ (біотопів) ідентифікують за довідником “Національний каталог біотопів України” (2018), а в разі виявлення типу оселищ (біотопів), що підлягає збереженню відповідно до Бернської Конвенції (*природні оселища (біотопи) Бернської Конвенції*) – за довідником “Тлумачний посібник оселищ Резолюції №4 Бернської Конвенції, що знаходяться під загрозою і потребують спеціальних заходів охорони” (2017); записують характерні види рослин (до 5 видів), за якими було ідентифіковано зазначений тип природних оселищ (біотопів).

2 - у стовпчику “Примітки” зазначають, де можна познайомитися з детальними матеріалами звіту про дослідження. *Приклади: 1 - додаток X; 2 - спеціальні дослідження флори проводилися у ____ році, за участю кандидата біологічних наук _____; звіт наданий відділу рослинного світу Мінекоресурсів, а також зберігається у _____.*

ДОДАТОК 9

до Методичних рекомендацій
з розробки звіту з оцінки
впливу на довкілля в галузі
лісового господарства

Відомості про території та об’єкти природно-заповідного фонду, а також інші природоохоронні території та об’єкти

категорія і назва охоронюваної території або об’єкта	Лісництво, квартали, виділи	Короткий опис рослинного і тваринного світу, включаючи охоронювані види флори та фауни, природні оселища (біотопи), які підлягають збереженню, інші цінні ознаки; режим регульованої діяльності ¹
1	2	3

Пояснення до таблиці: 1 - режим регульованої діяльності – це режим природокористування, встановлений для території або об’єкта природно-заповідного фонду, як визначено а) Законом України “Про природно-заповідний фонд”, б) у Проекті організації території або в Положенні про об’єкт природно-заповідного фонду, в) у плані управління природоохоронною територією (для природоохоронних територій міжнародного значення).